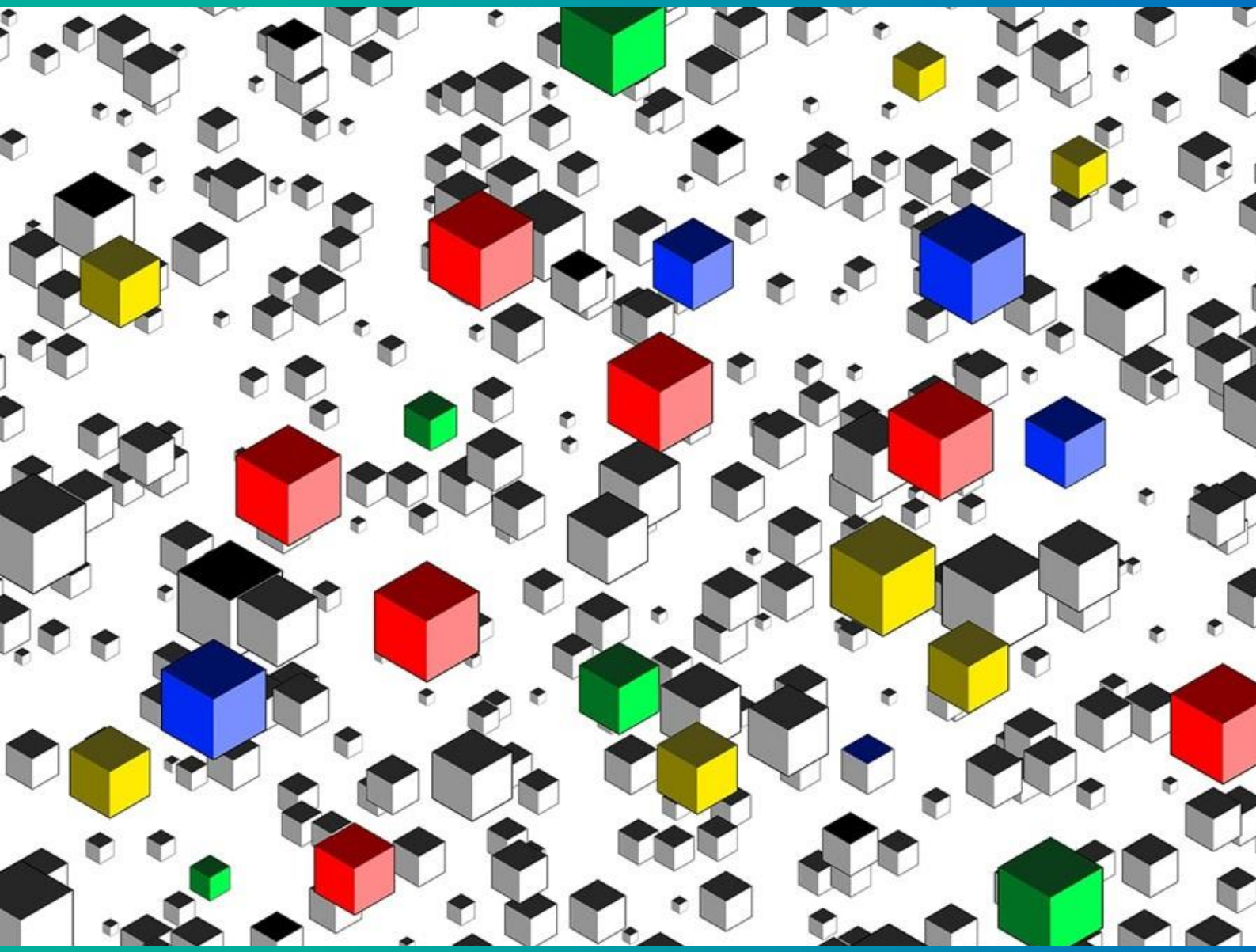
REGIOPLAN
PARTNER VOOR MAATSCHAPPELIJKE IMPACT

ECBO

Verkenning naar praktijkgericht onderzoek in het mbo

Verkenning naar praktijkgericht onderzoek in het mbo

EINDRAPPORTAGE

Auteurs
Anca Vadanescu
Bart Kleine Deters
Merel Wolf
Jos Lubberman

Amsterdam, 19 september 2024
Publicatienr. 24002

© 2024 Regioplan, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Regioplan. Regioplan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting **4**

1 Inleiding **7**

1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek *7*

1.2 Opzet rapportage en een tipje van de sluier *8*

2 Onderzoek en innovatie in het mbo: de stand van zaken **10**

2.1 Ontwikkeling maatschappelijke missie & schets complexiteit *10*

2.2 Beschrijving opkomst onderzoek mbo *10*

2.3 Huidige stand van zaken onderzoek in het mbo *12*

2.4 Bekostiging van onderzoek in het mbo *17*

3 Aandachtspunten bij het uitvoeren van onderzoek in het mbo **22**

3.1 Draagvlak voor onderzoek in de instelling *22*

3.2 Perceptie van onderzoek mbo buiten de instelling *23*

3.3 Bemensing en professionalisering *24*

3.4 Facilitering *25*

3.5 Kwaliteitsbewaking *26*

3.6 Financiering (eerste, tweede, derde geldstroom) *27*

3.7 Wettelijke kaders *29*

4 Naar een visie op praktijkgericht onderzoek **33**

4.1 Bouwstenen *33*

4.2 Juridische inbedding *37*

Bijlagen **43**

Bijlage 1: Bronnenlijst deskresearch *43*

Bijlage 2: Overzicht respondenten interviews en werksessies *48*

Bijlage 3: Aanvullende gegevens *49*

Bijlage 4: Financiële Analyse *50*

Bijlage 5: Tweede en derde geldstroom: financieringsbronnen en voorwaarden *52*

Bijlage 6: kenschetsing van de verschillen in praktijkgericht onderzoek tussen mbo en hbo *55*

Managementsamenvatting

Aanleiding

Het mbo is – als opleider van de helft van de Nederlandse beroepsbevolking en aanjager van innovatie in het mkb – van grote waarde bij het oplossen van grote maatschappelijke opgaven. In de *Werkagenda mbo 2023-2027 Samen Werken aan Talent* is onder meer als doel vastgelegd dat het mbo een volwaardige en gelijkwaardige partner in onderzoeks- en kennisnetwerken dient te worden. Practoraten spelen hierin een belangrijke rol. Het eerste officiële practoraat startte in 2012. Nu zijn er 79 actieve practoraten en nog eens 27 in oprichting (Stichting Practoraten, juli 2024). Daarnaast zijn er allerlei andere vormen van onderzoek en innovatie in het mbo ontwikkeld, zoals docent-onderzoekers, Centra voor Innovatief Vakmanschap, of informeel onderwijsonderzoek door onderwijsteams.

Behoefte aan verkenning

Het ministerie van OCW heeft behoefte aan een onderzoek naar de stand van zaken van praktijkgericht onderzoek in het mbo,[1] dat resulteert in bruikbare handvatten voor een te ontwikkelen gedragen visie op praktijkgericht onderzoek en practoraten in het mbo. In deze verkenning is daarbij gekeken naar de stand van zaken in het mbo op het gebied van onderzoek en innovatie (onderwijskundig en anderszins) en wat er volgens betrokkenen nodig is om het mbo een gelijkwaardige partner in de onderzoeks-, innovatie-, en kennisinfrastructuur te maken.

Onderzoeksaanpak

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van een mixed-method-onderzoeksopzet. Er is *deskresearch* uitgevoerd om de stand van zaken van onderzoek en innovatie in het mbo scherp te krijgen. Er is een *financiële analyse* uitgevoerd op de financiering van onderzoek in het mbo en hbo. Vervolgens is deze kennis verdiept middels *interviews met inhoudsdeskundigen*. In *werksessies met verschillende stakeholders* is geïnventariseerd welke aandachtspunten er zijn, en wat mogelijke ontwikkelrichtingen zijn. Het is van belang te benoemen dat dit een verkennend onderzoek is. Het geeft daarmee een breed, maar niet noodzakelijkerwijs uitputtend en te kwantificeren beeld van alle mogelijke meningen over en vormen van praktijkgericht onderzoek in het mbo.

Kenmerken van onderzoek in het mbo

Onderzoek in het mbo kenmerkt zich door een focus op het verkennen en het ontwikkelen van nieuwe beroepspraktijken om deze vervolgens in te bedden in het onderwijs. Praktijkgericht onderzoek vindt dus plaats in de driehoek tussen onderwijs, praktijk en onderzoek. Onderzoeksvragen komen veelal uit de onderwijs- en/of beroepspraktijk, en opbrengsten moeten bruikbaar zijn in deze praktijk. Practoraten zijn een sectoreigen ontwikkeling, en zijn veelal georiënteerd op de regio en de eigen instelling. Binnen een mbo-instelling is er meestal een kleine groep docent-onderzoekers rondom een practor. Contacten zijn er binnen de instelling en met partners uit de praktijk. Met lectoraten wordt vaak samengewerkt, ook omdat practoren soms een dubbelfunctie hebben als lector. Ook hebben practoraten bijna altijd kennisinstellingen zoals hogescholen nodig om een beroep te doen op onderzoeksfinanciering. Samenwerking met andere kennispartners, zoals universiteiten, komt minder voor.

Kijkend naar de literatuur, interviews en werksessies constateren we dat er brede steun is voor een eigenstandige positie voor practoren in de onderzoeksinfrastructuur. Het onderzoek van practoraten wordt als complementair gezien in de onderzoeksketen. In de praktijk werken lectoren en practoren veelvuldig succesvol samen. De opbrengsten van praktijkgericht onderzoek in het mbo worden zeker ervaren, al is de reikwijdte afhankelijk van de externe gerichtheid van practoraten. Meer extern gerichte practoraten ervaren meer externe impact. Hoewel de samenwerking tussen practoraten en lectoraten op onderzoeksgebied plaatsvindt, ontstaan er verschillen van inzicht zodra geprobeerd wordt de afbakening tussen hbo- en mbo-onderzoek te preciseren in definities of taakbeschrijvingen. De onderzoekspraktijk aan zowel hogescholen als aan mbo-instellingen is dermate divers dat op meerdere grensgebieden overlap bestaat.

Aandachtspunten

Ondanks de groei die praktijkgericht onderzoek aan het mbo de afgelopen jaren heeft doorgemaakt, is er ook een aantal aandachtspunten. Het benoemen van deze aandachtspunten kan bijdragen aan de verdere ontwikkeling van onderzoek en innovatie, en vormt daarmee belangrijke input voor het proces van visievorming.

[1] Tijdens het onderzoek bleek dat er verschillende termen bestaan voor onderzoek en innovatie in het mbo. Voor het rapport gebruiken we de term 'praktijkgericht onderzoek', aangezien deze ook door het ministerie gebezigd wordt.

Het gaat om de volgende aandachtspunten:

- draagvlak voor onderzoek in de instelling;
- perceptie van onderzoek in het mbo door de buitenwereld;
- bemensing en professionalisering;
- facilitering;
- kwaliteitsbewaking;
- financiering.

In de praktijk zijn de aandachtspunten (en mogelijke verbeteringen) sterk met elkaar verweven. Zo is voor een solide bemensing structurele financiering nodig, en kunnen kwaliteitsbewakingsprocessen bijdragen aan een positieve interne en externe perceptie van onderzoek. Bij het opstellen van een visie dient dan ook rekening gehouden te worden met hoe de aandachtspunten onderling samenhangen.

Bouwstenen

Onderzoek in het mbo staat in relatie tot de beroepspraktijk, het onderwijs, of allebei. Een visie over praktijkgericht onderzoek en innovatie in het mbo dient rekening te houden met de hierbij horende driehoek van beroepspraktijk-onderwijs-onderzoek. Daarbij kan de visie meer uitgaan van hetzij de link tussen onderwijs en onderzoek, hetzij de link tussen onderwijs en beroepspraktijk, of er kan juist voor een meer hybride vorm worden gekozen. Welk uitgangspunt ook wordt gekozen, er is een aantal bouwstenen waarlangs de visie van OCW vervolgens kan worden opgebouwd, te weten:

- visievorming over praktijkgericht onderzoek in het mbo, zowel binnen instellingen als in de hele sector;
- regionale kennisinfrastructuur in de driehoek onderwijs-onderzoek-praktijk, samen met andere onderzoeks- en onderwijspartners;
- keuze voor te hanteren terminologie voor praktijkgericht onderzoek;
- kwaliteitszorgsysteem;
- financiering voor onderzoek en innovatie in zowel eerste als tweede geldstroom;
- professionalisering;
- facilitering binnen mbo-instellingen.

Het belang van deze bouwstenen wordt breed onderschreven, al is er wel een aantal duidelijke meningsverschillen over wat de *inhoud* van elke bouwsteen zou moeten zijn. Daarvoor is het gehanteerde uitgangspunt (meer link met onderwijs of met beroepspraktijk) vaak bepalend.

1

1. Inleiding

REGIOPLAN

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek

Het mbo is – als opleider van de helft van de Nederlandse beroepsbevolking en aanjager van innovatie in het mkb – van grote waarde bij het oplossen van grote maatschappelijke opgaven. In de *Werkagenda mbo 2023-2027 Samen Werken aan Talent* beschrijven de convenantpartners hoe het middelbaar beroepsonderwijs verder versterkt kan worden om nog toekomstbestendiger te worden. Doelstelling 3.4 van de Werkagenda mbo 2023-2027 gaat over het mbo als volwaardige en gelijkwaardige partner in onderzoeks- en kennisnetwerken. Bij het behalen van deze doelstelling hebben de practoraten een belangrijke rol. Zij worden binnen het mbo dan ook gepositioneerd als centrale speler in praktijkonderzoek. In onderhavige rapportage ligt de nadruk op het praktijkgerichte onderzoek bij de practoraten. Practoraten zijn echter niet de enige manier waarop praktijkgericht onderzoek en innovatie plaatsvinden in het mbo (Brouwer et al., 2018):

1. Zo nemen mbo-docenten en medewerkers van mbo-scholen als praktijkpartner deel aan praktijkonderzoek in het mbo, uitgevoerd door hogescholen, universiteiten of onderzoeksinstituten.
2. Ook zijn er veel medewerkers die parttime in het mbo werken, en parttime als onderzoeker voor een lectoraat, universitaire vakgroep of onderzoeksinstituut (of als zelfstandig onderzoeker). Ook zijn er parttime docenten die in het bedrijfsleven betrokken zijn bij innovatie binnen hun bedrijf.
3. Er doen zo'n 50 mbo-medewerkers promotieonderzoek (PhD of Professional doctorate) in het mbo.[2]
4. Ook wordt er informeel onderwijsonderzoek uitgevoerd in docententeams door master-opgeleide docenten.

Waar relevant worden ook deze onderzoekers meegenomen in de analyse en rapportage.

De stichting 'Ieder mbo een practoraat' bestaat officieel sinds 2015, en is inmiddels hernoemd naar Stichting Practoraten.nl. Het practoraat Mediawijsheid – gestart in 2012 op het Mediacollege in Amsterdam – wordt gezien als het eerste practoraat. Steeds meer mbo-instellingen toonden interesse in deze manier van onderzoek doen en de verbinding ervan met de onderwijspraktijk. Zo ontstond de wens dat iedere mbo-instelling een of meer practoraten zou hebben. Hoewel er in de afgelopen tien jaar al veel is bereikt, constateert de evaluatiecommissie in de evaluatie van het Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek (SIA) dat er nog ruimte is voor verdere ontwikkeling (Van der Vlist et al., 2022, p. 19).[3] De evaluatiecommissie adviseert daarin een rol voor SIA in de ontwikkeling van practoraten. Een gelijkwaardige samenwerking in de kennisketen moet daarbij nog verder doordacht worden. De Kamerleden Krul en Peters hebben in hun motie de regering verzocht om een visie op te stellen over practoraten.[4]

Doel en aanpak van het onderzoek

Het ministerie van OCW heeft nu opdracht gegeven aan een verkennend onderzoek naar de stand van zaken van praktijkgericht onderzoek in het mbo dat als basis kan dienen voor de te ontwikkelen visie op praktijkgericht onderzoek en practoraten in het mbo. Daarbij moet onder meer gekeken worden naar de stand van zaken in het mbo op het gebied van onderzoek en innovatie en wat er volgens betrokkenen nodig is om het mbo een (gelijkwaardige) partner in de onderzoeks- en kennisinfrastructuur te maken.

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van een mixed-method-onderzoeksopzet.

- Er is *deskresearch* uitgevoerd om de stand van zaken van onderzoek en innovatie in het mbo scherp te krijgen.
- Er is een *financiële analyse* uitgevoerd op de financiering van onderzoek in het mbo en hbo.[5]
- Vervolgens is deze kennis verdiept middels *interviews met inhoudsdeskundigen*.
- In *werksessies met verschillende stakeholders* is geïnventariseerd wat er nodig is om het mbo een gelijkwaardige partner in de onderzoeks- en kennisinfrastructuur te maken.

Het is van belang te benoemen dat dit een verkennend onderzoek is. Het geeft daarmee een breed, maar niet noodzakelijkerwijs uitputtend en te kwantificeren beeld van alle mogelijke meningen over en vormen van praktijkgericht onderzoek in het mbo.

[2] De 50 is een inschatting van het Netwerk Promoveren in het mbo.
[3] Hierbij dient opgemerkt te worden dat de ontwikkeling van het praktijkgerichte onderzoek niet stilstaat, en verder gegroeid is na verschijnen van dit rapport.
[4] Krul, H.M., & Peters., W.P.H.J. (2023). Kamerstuk 31 288 nr. 104. Motie van de leden Krul en Peters. De uitvoering van het onderzoek was gericht op onderzoek in het mbo. De vergelijking met het hbo is alleen gemaakt wanneer relevant.
[5] Er is voor gekozen onderzoek in het mbo te vergelijken met onderzoek in het hbo, aangezien beiden gericht zijn op praktijkgericht onderzoek. Bij de analyse is waar mogelijk rekening gehouden met zowel onderwijskundig onderzoek als onderzoek gericht op de beroepspraktijk.

1.2 Opzet rapportage en een tipje van de sluier

Het rapport is als volgt opgebouwd:

- In hoofdstuk 2 worden de historische ontwikkeling en de huidige stand van zaken van onderzoek en innovatie in het mbo geschetst.
- In hoofdstuk 3 worden aandachtspunten beschreven die volgens respondenten benoemd zouden moeten worden om onderzoek en innovatie in het mbo verder te ontwikkelen. Waar relevant wordt de vergelijking met onderzoek in het hbo gemaakt om het aandachtspunt beter te kunnen situeren, en oplossingsrichtingen aan te dragen.
- In hoofdstuk 4 worden de huidige stand van zaken en de aandachtspunten gecombineerd tot een set van bouwstenen voor een visie op onderzoek en innovatie in het mbo. Per bouwsteen worden verschillende beleidsopties geschetst, en plus- en minpunten weergegeven.

De inhoud van de termen 'praktijkgericht onderzoek' en 'innovatie' in het mbo wordt in de literatuur en door respondenten verschillend opgevat. Vanwege de verschillende zienswijzen beschrijven we in dit rapport wat volgens respondenten wél valt onder praktijkgericht onderzoek en innovatie in het mbo. Door te bespreken wat men wél onder deze termen verstaat in plaats van wat niet, presenteren we een breed beeld over het onderwerp zonder bepaalde zienswijzen uit te sluiten en krijgt het ministerie ook de benodigde bouwstenen om tot een visie te komen.

Het onderzoek heeft een verkennend en breed karakter, en is dus niet normatief van aard. De variatie aan onderzoek en innovatie in het mbo blijkt groot. Onderzoek vindt echter nooit als eigenstandige activiteit plaats. Het staat altijd in relatie tot de beroepspraktijk, het onderwijs, of allebei. We spreken dan over de driehoek onderzoek-beroepspraktijk-onderwijs.[6] Duidelijk is dat welke visie over praktijkgericht onderzoek en innovatie in het mbo ook wordt opgesteld, deze zich moet verhouden tot de driehoek. Daarop vooruitlopend kunnen we stellen dat er *grosso modo* twee verschillende uitgangspunten in het veld bestaan. De eerste is dat onderzoek in het mbo als doel heeft om de maatschappelijke missie van het mbo te versterken. De maatschappelijke missie van het mbo, zoals in de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) vastgelegd, bestaat uit een drievoudige kwalificering.[7] Men leidt op tot 1) uitoefening van een beroep, 2) deelname aan de maatschappij, en 3) (mogelijke) doorstroom naar een hoger onderwijsniveau. Bij dit uitgangspunt ligt de nadruk in de driehoek op de link tussen onderzoek en onderwijs. De tweede is dat onderzoek in het mbo is gericht op het ondersteunen van innovatie door partners in de beroepspraktijk. Het idee hierachter is dat het mbo door de regionale positionering goed in staat is om partijen die zelf (relatief) weinig middelen voor innovatie hebben te betrekken in de Nederlandse kennisinfrastructuur.[8] Denk hierbij aan mkb, lokale zorginstellingen of kleinere gemeentes. Een voorbeeld van dit uitgangspunt is uitwerkingsgericht onderzoek zoals beschreven door Scalda:

> *'Uitwerkingsgericht onderzoek kenmerkt zich door het ontwerpen van mogelijke oplossingen en deze vervolgens stapsgewijs uitproberen, invoeren, evalueren en verbeteren. Naast de feitelijke oplossing of verbetering in de beroepspraktijk, beoogt uitwerkingsgericht onderzoek ook kennis te ontwikkelen over het verbeteren van het ontwerpproces, om die bij nieuwe vraagstukken in te kunnen zetten of door te kunnen ontwikkelen.'*[9]

Bij dit uitgangspunt ligt de nadruk in de driehoek dus op de link tussen onderzoek en beroepspraktijk.
Het is belangrijk om te benadrukken dat beide uitgangspunten nog steeds uitgaan van het werken in de driehoek onderwijs-onderzoek-beroepspraktijk, alleen worden de accenten net anders gelegd.

[6] Deze driehoek kwam in praktisch alle literatuur en elk gesprek terug. Variatie bestond uit de volgorde van elementen, en soms werd de term 'innovatie' gebruikt in plaats van 'onderzoek'.
[7] WEB art. 1.2.1, lid 2. Basisvaardigheden in de vorm van taal en rekenen maken ook deel uit van deze drievoudige kwalificatie, voorzover ze nodig zijn voor elk van de drie.
[8] Er zit wat nuance in de gesprekken tussen wie precies van het onderzoek kan profiteren; er zijn respondenten die de focus leggen op partijen in de beroepspraktijk die nu nog weinig innovatiekracht hebben, en er zijn respondenten die vinden dat het om innovatie binnen alle partijen in de beroepspraktijk zou moeten gaan.
[9] Scalda en het Delta Kenniscentrum (2021). *Kennis in de praktijk. Versie 6.0, p. 12.*

2

2. Onderzoek en innovatie in het mbo: de stand van zaken

REGIOPLAN

2 Onderzoek en innovatie in het mbo: de stand van zaken

2.1 Ontwikkeling maatschappelijke missie & schets complexiteit

Om te begrijpen wat de rol van onderzoek en innovatie in het mbo is, helpt het om de rol van het mbo in de onderwijsketen eerst te beschrijven. De maatschappelijke missie van het mbo, zoals in de WEB vastgelegd, bestaat uit een drievoudige kwalificering. Men leidt op tot 1) uitoefening van een beroep, 2) deelname aan de maatschappij, en 3) (mogelijke) doorstroom naar een hoger onderwijsniveau (Smulders, 2020).[10] De eisen waaraan een student moet voldoen om een opleiding met succes af te ronden staan beschreven in kwalificatiedossiers. Er zijn ruim 500 kwalificaties.[11] Daarnaast zijn er ruim duizend keuzedelen, waarin studenten kunnen verbreden, verdiepen, of zich kunnen voorbereiden op doorstroom. Het mbo leidt dus op tot een bijzonder breed palet aan beroepen. Om deze opdracht uit te kunnen voeren, is het noodzakelijk dat er een goede band met het beroepenveld is, dat het mbo midden in de maatschappij staat, en dat het goed is ingebed in het Nederlandse onderwijsstelsel.

De drievoudige kwalificatieplicht en het brede portfolio dat het mbo aanbiedt zorgen samen al voor een complex systeem. Deze complexiteit is sinds de invoering van de WEB toegenomen,[12] en de verwachting is dat deze in de toekomst nog verder zal toenemen. De volgende factoren spelen hierbij een rol (Rijksoverheid 2023; Eimers et al., 2023):

- door dalende studentenaantallen krimpt het mbo;
- de werkzame bevolking krimpt;
- de arbeidsmarkt is momenteel krap, en dat zal naar verwachting nog zeker een aantal jaar aanhouden;
- de arbeidsmarkt verandert door technologie en economische veranderingen (denk aan AI, automatisering of flexibilisering);
- de samenleving verandert door globalisering, ongelijkheid en technologie;
- de samenleving maakt een aantal transities door op het gebied van duurzaamheid; klimaat, energie en circulaire economie;
- het belang van de regio wordt steeds groter;
- deze combinatie van veranderende samenleving en arbeidsmarkt vraagt om nieuwe vaardigheden, waarbij de metavaardigheid van 'leren leren' steeds belangrijker wordt.

Het onderwijs en de organisatie van mbo-instellingen veranderen mee met deze ontwikkelingen. Zo wordt er steeds meer ingezet op gepersonaliseerd leren, flexibilisering van het onderwijs, regionale ecosystemen en dialogisch valideren als kwaliteitsproces (Van Amersfoort et al., 2021). De opkomst van onderzoek in het mbo past ook in dit rijtje, en kan dan ook het beste gezien worden als een strategie van het mbo om om te gaan met de toenemende complexiteit waarin het zijn maatschappelijke missie uit moet voeren.

2.2 Beschrijving opkomst onderzoek mbo

Vanaf de in 1996 geïntroduceerde WEB wordt het onderwijs in het mbo vormgegeven binnen de wettelijke kaders en aangepast aan de behoeften van het bedrijfsleven. Dat gaat samen met de nodige spanningen door nieuwe onderwijskundige en pedagogisch-didactische inzichten ten aanzien van studenten, evenals (technologische) ontwikkelingen in de beroepspraktijk (Van der Meer, Scheerens & Stevens, 2023; Van der Meer, Ritzen et al., 2023). Historisch gezien heeft het mbo echter geen doorgetimmerde onderzoekstraditie om onderzoek te doen naar (oplossingen voor) deze uitdagingen, hoewel er wel behoefte is aan kennis en expertise.

Vanuit deze behoefte is in 2012 het practoraat Mediawijsheid gestart op het Mediacollege in Amsterdam, wat gezien kan worden als het eerste practoraat. Binnen de instelling werd al snel de meerwaarde ervaren doordat kennis en expertise over mediawijsheid, opgedaan binnen de context van het mbo, direct vertaald werden naar bruikbare producten voor onderwijsprofessionals in het mbo.

[10] WEB art. 1.2.1, lid 2. Basisvaardigheden in de vorm van taal en rekenen maken ook deel uit van deze drievoudige kwalificatie, voor zover ze nodig zijn voor elk van de drie.
[11] https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/middelbaar-beroepsonderwijs/beroepsgericht-mbo
[12] Voor een beknopte beschrijving van deze ontwikkeling, zie p. 8-12 van Van Amersfoort et al (2021) Eindrapportage fase 2 voor een Toekomstperspectief op het Beroepsonderwijs in 2030, https://mboin2030.nl/file/20211029_Totaaldocument%20Fase2%20MBOin2030v1.0.pdf

De belangrijkste les van het 'eerste practoraat' bleek dat het met een gerichte bundeling van krachten mogelijk is om vernieuwing in het mbo te brengen (Van der Meer, Ritzen et al., 2023). Ook andere mbo-instellingen toonden interesse in deze manier van onderzoek doen, waarbij er een inherente verbinding is met de onderwijspraktijk, en zo ontstond de wensgedachte dat iedere mbo-instelling een of meer practoraten zou hebben (Practoraten, 2018). Dit leidde tot de oprichting van de stichting 'Ieder mbo een practoraat' in 2015 (nu: Stichting Practoraten.nl). De stichting had in eerste instantie vijf deelnemende mbo-instellingen als leden en een kwaliteitscommissie om beginnende practoraten te ondersteunen. In 2023, acht jaar later, zijn er in totaal 79 actieve practoraten, 27 in oprichting en 18 al afgerond (Stichting Practoraten, 2024). Figuur 2.1 geeft de locaties van de actieve practoraten en de practoraten in oprichting weer.

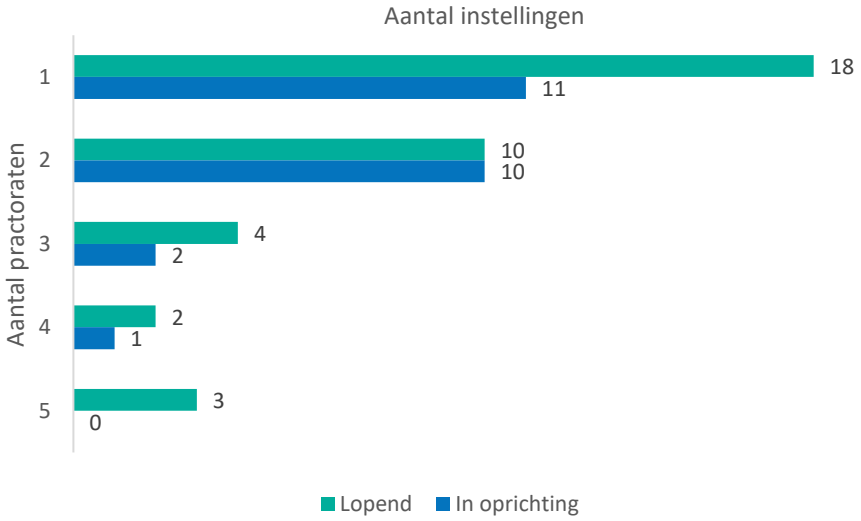
Figuur 2.1 Overzicht actieve practoraten en in oprichting

Uit een analyse op beschikbare data[13] blijkt dat 67% (n=37) van de mbo-instellingen één of meerdere practoraten heeft opgericht (zie figuur 2.2). 44% (n=24) ontwikkelt momenteel één of meerdere practoraten. Volgens de DUO-cijfers heeft iets minder dan een kwart van de instellingen (23%, n=13) nog géén practoraat en is daar ook nog niet mee bezig. De meerderheid van de instellingen die een practoraat hebben opgericht is ook bezig met het ontwikkelen van nieuwe practoraten (n=19). Iets meer dan een kwart (28%, n=5) van de instellingen die nog geen practoraat hebben (n=18) is wel bezig met het oprichten ervan.

[13] Data van Stichting Practoraten.nl, bewerkt door OCW en gepubliceerd door DUO.

Figuur 2.2 Verdeling aantal actieve practoraten en in oprichting

Instellingen die nog geen practoraten hebben opgericht willen alle ten minste één eigen practoraat hebben gerealiseerd tussen nu en 2027. Verder geven veel van deze instellingen aan dat ze ook meer willen samenwerken met bestaande practoraten.[14]

De groei van het aantal practoraten is een weergave van de trend waarin praktijkgericht onderzoek een steeds grotere rol speelt in het mbo. Buiten practoraten om zetten (docent)onderzoekers, innovatiemanagers en onderwijsinnovatieteams zich in om kennis te ontwikkelen en te delen (Platform Bètatechniek, 2017), bijvoorbeeld in onderzoekswerkplaatsen, professionele leergemeenschappen (PLG's) of promotietrajecten. Daarbij is er een verschuiving in de rol van het mbo zichtbaar: van object van studie als praktijk- en samenwerkingspartner naar een rol in de uitvoering als onderzoeker (MBO Raad, 2019). Met de trend waarin praktijkgericht onderzoek in toenemende mate een rol speelt in het mbo, komt ook de behoefte naar gezamenlijke visievorming, zowel binnen de instellingen als binnen de mbo-sector als geheel, over onderzoek in de mbo-context: wat zou onderzoek over, in en met het mbo moeten inhouden? (MBO Raad, 2019; Van der Meer, Scheerens & Stevens, 2023).

2.3 Huidige stand van zaken onderzoek in het mbo

In deze paragraaf wordt een beeld geschetst van de huidige stand van zaken over praktijkgericht onderzoek in het mbo. Deze beschrijving is tot stand gekomen aan de hand van deskresearch (aangeduid met bronvermelding), interviews en werksessies. De beschrijving omvat de situatie in het gehele mbo. Daar waar relevant geeft een kader extra informatie over de situatie zoals deze zich binnen practoraten voordoet.

Vormen

Praktijkgericht onderzoek heeft in het mbo verschillende vormen (zoals in hoofdstuk 1.1 beschreven), waarbij onderwijsprofessionals verschillende rollen aannemen. Zoals eerder genoemd nemen mbo-docenten en medewerkers van mbo-instellingen als praktijkpartner deel aan praktijkgericht onderzoek in het mbo, uitgevoerd door hogescholen, universiteiten of onderzoeksinstituten. Het gaat hierbij bijna altijd om onderzoek naar (innovatie van) de onderwijspraktijk. Deze onderwijspraktijk in de specifieke mbo-context is object van studie. Opbrengsten dragen enerzijds bij aan de ontwikkeling van algemene wetenschappelijke en praktijkkennis over (beroeps)onderwijs. Anderzijds gebruiken de onderwijsprofessionals opbrengsten om de eigen onderwijspraktijk te versterken.

Naast het zijn van een samenwerkingspartner voeren onderwijsprofessionals in het mbo ook informeel onderwijsonderzoek uit in docententeams. Behalve in de vorm van onderzoek doen, inclusief dataverzameling, worden er in de literatuur ook andere vormen van dit soort docentenonderzoek beschreven. Binnen een brede definitie kan ook het kritisch beschouwen van de onderwijspraktijk en het toepassen van kennis uit onderzoek hieronder vallen (o.a. Brouwer et al., 2018; Consortium Tools voor Teamleren, 2022). Een dergelijke vorm van onderwijsonderzoek heet ook wel 'evidence-

[14] Voor dit onderzoek hebben we een analyse uitgevoerd van de in het kader van de Werkagenda mbo 2023-2027 voor het mbo opgestelde Kwaliteitsagenda's van 25 instellingen.

informed' werken. Evidence-informed en evidence-based [15]werken is een belangrijk streven in het mbo en is opgenomen in één van de doelstellingen in de Werkagenda mbo 2023-2027 (ministerie van OCW, 2023). Onderzoek toont aan dat dergelijk onderzoek leidt tot onderwijsontwikkeling. Master-opgeleide docenten maken impact in het versterken van de 1) onderzoekscapaciteiten, 2) vakinhoudelijke expertise en 3) innovatiekracht binnen het team (Heyma et al., 2016). Aangezien dit soort praktijkgericht onderzoek in docententeams altijd gericht is op het versterken van onderwijs, draagt het bij aan de maatschappelijke missie van het mbo.

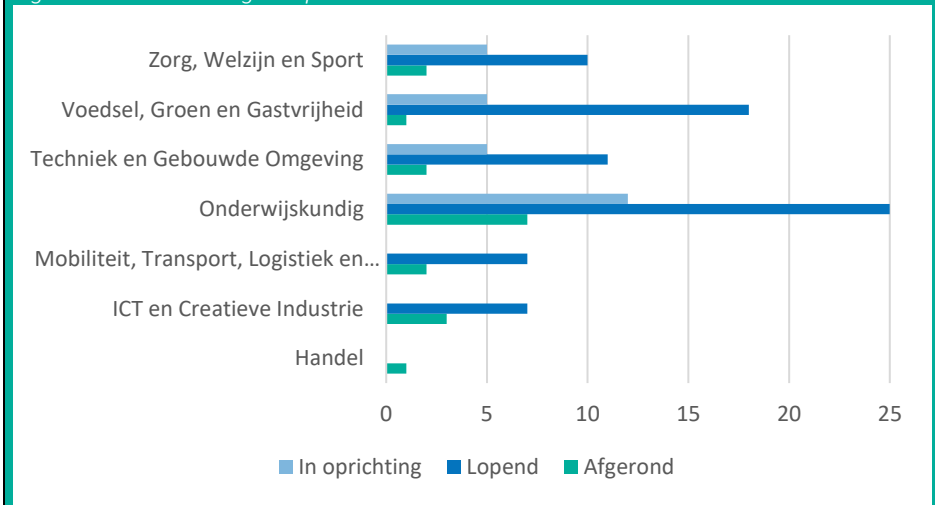
Een andere vorm van onderzoek is het promotieonderzoek (PhD of Professional Doctorate) dat ca. 50 onderwijsprofessionals in het mbo momenteel uitvoeren.[16] De opzet van deze trajecten verschilt. Sommige promovendi zijn vrijgesteld van onderwijstaken voor een bepaald aantal fte, terwijl anderen de trajecten in hun eigen tijd doorlopen. Dit hangt ook af van de financiering: bijvoorbeeld bij Promotiebeurs voor Leraren ontvangt de onderwijsinstelling geld om de promovendus vrij te stellen. Promovendi in het mbo komen samen in het Netwerk Promoveren in het mbo (PIM). Ook dit soort onderzoek draagt bij aan de maatschappelijke missie van het mbo, aangezien het gericht is op het versterken van het onderwijs, al hangt de impact af van of de promovendus opgedane kennis alleen in de eigen praktijk gebruikt of ook deelt met collega's. Tegelijkertijd kan het ook bijdragen aan het innovatievermogen van de sector; zo zijn er meerdere promovendi die als mbo-docent promotieonderzoek doen naar een vakinhoudelijk vraagstuk.

Studenten spelen ook een rol in praktijkgericht onderzoek in het mbo. In voornoemde vormen van onderwijsonderzoek zijn zij soms object van onderzoek, bijvoorbeeld om de onderwijspraktijk te verbeteren, maar ook onderzoeker als onderdeel van hun opleiding (ETF, 2023). Het uitvoeren van onderzoek als onderdeel van de opleiding draagt bij aan de ontwikkeling van verschillende vaardigheden (ETF, 2023), waaronder een onderzoekende houding, die ze later kunnen gebruiken in hun professionele leven. Op deze manier draagt onderzoek door studenten ook bij aan de missie van het mbo.

Kader 2.1 Beschrijving praktijkgericht onderzoek binnen practoraten

De zichtbaarste vorm van onderzoek en innovatie in het mbo is die van practoraten. Zoals hierboven beschreven zijn er momenteel 79 actieve practoraten, 27 in oprichting, en 18 afgerond. Practoraten worden gezien als focuspunten en aanjagers van onderzoek en innovatie in het mbo. Elk practoraat heeft een eigen focusgebied, en dat is altijd gelinkt aan één van de sectoren waar het mbo voor opleidt. In de onderstaande figuur is de verdeling hiervan te zien. Het hoge aantal onderwijskundige practoraten betekent niet dat er veel onderwijskundige opleidingen zijn met een practoraat, maar dat er veel practoraten zijn om het onderwijs instellingsbreed te onderzoeken (zie ook kader 2.3).

Figuur 2.3 Verdeling van practoraten naar sector

[15] Evidence-informed draait om het gebruiken van kennis uit onderzoek en over de praktijk in de onderwijscontext. Bij evidence-based werken wordt alleen kennis uit onderzoek gebruikt (Platform Samen Onderzoeken, 2022), maar dat is in de context van het (beroeps)onderwijs niet altijd haalbaar (Van der Meer, Ritzen et al., 2023).

[16] De 50 is een inschatting van het Netwerk Promoveren in het mbo. De overige observaties in deze paragraaf zijn gebaseerd op communicatie met het Netwerk Promoveren in het mbo, en de ervaringen van de onderzoekers in het pre-promotietraject mbo (https://ecbo.nl/prepromotietraject/). Veruit de meesten hiervan volgen een PhD, met één of meerdere promotoren aan de universiteit. Er zijn een paar mbo-professionals die een Professional Doctorate volgen onder begeleiding van een lector aan een hogeschool.

Doelen

Praktijkgericht onderzoek in het mbo heeft twee doelen 1) het opdoen van inhoudelijke kennis om de beroepspraktijk te ontwikkelen, en 2) het opdoen van kennis om het onderwijs beter te doen aansluiten op de beroepspraktijk (Galan Groep, 2021; MBO Raad, 2022). Onderzoek wordt niet gedaan om onderzoek te doen, maar staat ten dienste van het onderwijs (mbo-instelling en student) en de beroepspraktijk (Hagedoorn et al., 2023). Op deze manier draagt onderzoek bij aan innovatie en het maken van impact.

Dat de voornaamste doelen van onderzoek in het mbo zijn om de beroepspraktijk te ontwikkelen en deze ontwikkelende praktijk in te bedden in het onderwijs is niet verwonderlijk. Uit gesprekken blijkt namelijk dat respondenten het belangrijk vinden dat het praktijkgerichte onderzoek in mbo-instellingen aansluit bij de wettelijke missie van het mbo, oftewel het theoretisch en praktisch voorbereiden van studenten op de uitoefening van beroepen. Vanuit deze missie is het cruciaal dat onderzoek in het mbo bijdraagt aan het opleiden van de beroepsprofessionals die kunnen functioneren in de praktijk van vandaag én morgen. Wat die praktijk van morgen dan is en hoe de beroepspraktijk daarmee om moet gaan is ook onderwerp van onderzoek in veel practoraten.

Om deze reden – het kwalitatief goed opleiden van beroepsprofessionals – dient onderwijsonderzoek ook de kwaliteit en de professionaliteit van docenten te versterken (MBO Raad, 2019). Via een onderzoekende houding van docenten en een stimulerende leercultuur kan een instelling continu werken aan onderwijskwaliteit (MBO Raad, 2019).

Kader 2.2 Doelen praktijkgericht onderzoek practoraten

Praktijkgericht onderzoek in practoraten is gericht op het verkennen en het ontwikkelen van nieuwe beroepspraktijken en de inbedding daarvan in het onderwijs (Evers et al., 2024). Practoraten zijn daarmee een expertiseplatform binnen mbo-instellingen die nieuwe kennis ontwikkelen en verspreiden (Practoraten, 2024). In de interviews zegt een practor hierover: *"Onderzoek dat de praktijk van vandaag naar morgen brengt – zonder de praktijk van vandaag uit het oog te verliezen."*

Naast het verzamelen en genereren van kennis over (opleiden voor) de beroepspraktijk zetten practoraten ook in op kennisdeling: kennis wordt gedeeld binnen en tussen opleidingen en instellingen en met de beroepspraktijk, zodat er in samenwerking geleerd kan worden (Stichting Practoraten, 2020; Van Kan et al., 2024). Hiermee wordt beoogd dat practoraten bijdragen aan een leercultuur door binnen de instelling onderzoekend werken en leren te stimuleren (Van der Meer, Scheerens & Stevens, 2023). Er is in het mbo behoefte aan een onderzoekende houding van onderwijsprofessionals en een sterke leercultuur (Galan Groep, 2021). Om kwalitatief goed onderwijs te blijven geven is het nodig dat docenten bij blijven bij de ontwikkelingen in de veranderlijke beroepspraktijk en de ontwikkelingen in vakinhoud en -didactiek (Stichting Practoraten, 2017). Via kennisdeling voorzien practoraten zo in de behoefte voor het versterken van de onderzoekende houding en leercultuur in het mbo (Galan Groep, 2021).

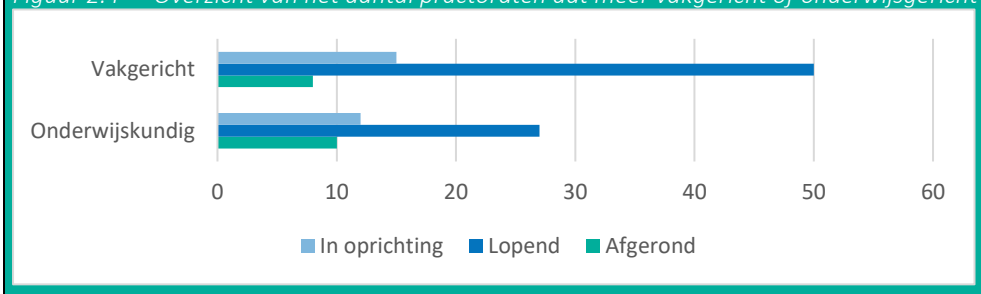
Inhoud

Kenmerkend aan praktijkgericht onderzoek in het mbo is volgens respondenten dat het plaatsvindt in de driehoek tussen onderwijs, praktijk en onderzoek. Er wordt vraaggestuurd gewerkt: onderzoekvragen komen binnen via de beroepspraktijk (Galan Groep, 2021) of het onderwijs (Hagedoorn et al., 2023). Vragen uit het onderwijs kennen verschillende bronnen: sommige vragen komen voort uit schoolcentrale thema's, gevat in een onderzoeksagenda, andere vragen zijn gelinkt aan de kwaliteitsagenda of zijn afkomstig van opleidingen (Hagedoorn et al., 2023). Doorwerking van onderzoek is tevens een belangrijk aandachtspunt (Hagedoorn et al., 2023). Aangezien het onderzoek sterk gelinkt is aan de (onderwijs)praktijk, is er behoefte aan de vertaling van onderzoek naar de praktijkcontext.

Kader 2.3 Inhoud praktijkgericht onderzoek practoraten

Over het algemeen is er een onderscheid te maken in twee soorten practoraten (Van der Meer, Scheerens & Stevens, 2023). Ten eerste zijn dat vakgerichte practoraten gekoppeld aan een maatschappelijke opgave in specifieke sectoren (duurzaamheid, , toepassing van innovatieve technologieën in sectoren e.d. en bijbehorende ontwikkelingen en innovaties), zoals energietransitie, circulaire landbouw en hospitality. Daarnaast zijn er ook onderwijsgerichte practoraten die specifiek gericht zijn op het versterken van het pedagogisch-didactisch klimaat en onderwijs, zoals gepersonaliseerd leren, werkplekleren, burgerschap en onderwijsvernieuwing. Sommige instellingen kiezen ervoor om naast overkoepelende practoraten ook practoraten te installeren voor specifieke vakopleidingen (vakgroepen). Figuur 2.4 geeft een overzicht van het aantal vakgerichte en onderwijskundige practoraten.

Figuur 2.4 Overzicht van het aantal practoraten dat meer vakgericht of onderwijsgericht is

Practoraten ontstaan regelmatig op initiatief van de werkvloer en in afstemming met het CvB van mbo-instellingen of als continuering/versteviging van een bestaande samenwerking (Van der Meer, Ritzen et al., 2023). De school gebruikt het practoraat dan ook om zich strategisch te profileren (Van der Meer, Ritzen et al., 2023; Stichting Practoraten, 2017) en de samenwerking te faciliteren tussen verschillende partijen (DUS-I, 2023). Met een Regionaal InvesteringsFonds-aanvraag (RIF-aanvraag)[17] als basis voor een practoraat wordt de samenwerking in een PPS gecontinueerd (Van der Meer, Ritzen et al., 2023; DUS-I-, 2023) . Practoraten gevormd via deze ontstaanswijze houden zich veelal bezig met vraagstukken afkomstig uit de praktijk. Over het algemeen lukt het practoraten met nauwe contacten met het bedrijfsleven beter om vragen op te halen uit het veld dan practoraten die (nog) niet over deze contacten beschikken (Evers et al., 2024). Sommige practoraten houden zich meer bezig met vragen vanuit de onderwijspraktijk door docenten en studenten te betrekken bij de vraagarticulatie (MBO Raad, 2019; Hagedoorn et al., 2023). Dit stimuleert de verbetering van onderwijskwaliteit en de professionalisering van docenten.

Methodiek en vorm producten

In het mbo wordt praktijkonderzoek en praktijkgericht onderzoek uitgevoerd (Consortium Tools voor Teamleren, 2022). Praktijkonderzoek is volgens het Consortium bedoeld om de onderwijspraktijk van de docent te verbeteren. Praktijkgericht onderzoek is in hun ogen onderzoek dat wordt verricht in en met de beroepspraktijk.

Qua methodiek kenmerkt praktijkgericht onderzoek in practoraten zich volgens respondenten doordat het meestal kwalitatief van aard is. Onderzoek is veelal toegepast, ontwerpgericht en ingebed in de beroepspraktijk. In mindere mate wordt er kwantitatief onderzoek gedaan, of onderzoek om wetenschappelijke theorieën te toetsen of te formuleren. Omdat het doel van het praktijkgerichte onderzoek vaak gerelateerd is aan innovatie van de (onderwijs)praktijk, kent praktijkgericht onderzoek in het mbo volgens respondenten vaak een korte doorlooptijd vergeleken met theorievormend, academisch onderzoek.

Wat betreft producten leidt praktijkgericht onderzoek in het mbo tot een verscheidenheid aan producten, omdat deze voor verschillende doelgroepen gemaakt worden. Producten ten behoeve van het opleiden van studenten op innovatieve wijze zijn andere dan die de professionele ontwikkeling ondersteunen (Hagedoorn et al., 2023).

Kader 2.4 Inhoud praktijkgericht onderzoek practoraten

Praktijkgericht onderzoek in practoraten is zowel kwalitatief als kwantitatief. Er wordt gebruikgemaakt van observaties, co-creatie, interviews, peilingen, focusgroepen (Van der Meer, Ritzen et al., 2023). Ook vindt onderzoek plaats aan de hand van grote datasets (Van der Meer, Ritzen et al., 2023). Actie- en ontwerponderzoek zijn kenmerken van onderzoek in practoraten, evenals de (kort) cyclische vorm van het ontwerpen en testen van producten en oplossingen (Stichting Practoraten, 2020). Onderzoek wordt ingezet om een praktijkprobleem op te lossen, en meestal niet om wetenschappelijke theorieën te toetsen of formuleren (Stichting Practoraten, 2017).

Practoraten produceren een verscheidenheid aan producten en diensten gericht op (opleiden voor) innovatief vakmanschap (Van Kan et al., 2024a). Belangrijk is dat resultaten uit onderzoek direct toepasbaar of bruikbaar zijn (Stichting Practoraten, 2020). Denk bijvoorbeeld aan artikelen, informatieplatforms, presentaties, workshops, studiedagen,

[17] Het Regionaal Investeringsfonds mbo (RIF) stimuleert samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven, en de publieke sector, met als doel het beroepsonderwijs beter aan te laten sluiten op de arbeidsmarkt. Zie ook https://www.dus-i.nl/subsidies/regionaal-investeringsfonds-mbo

netwerken, onderwijsmodules of onderzoekskamers/leergemeenschappen ter ondersteuning van informeel docentenonderzoek (Van Kan et al., 2024b), meetinstrumentaria (Van der Meer, Ritzen et al., 2023) en applicaties (Van der Meer, Scheerens & Stevens, 2023).

Structuur en samenwerking

Zoals hiervoor beschreven voeren onderwijsprofessionals informeel onderwijsonderzoek uit op mbo-instellingen. Gezien de wens in de Werkagenda mbo 2023-2027 om evidence-informed te werken in het mbo (Ministerie van OCW, 2023, p. 26) worden docententeams gestimuleerd informeel onderwijsonderzoek uit te voeren in de brede definitie (het kritisch beschouwen van de onderwijspraktijk en toepassen van kennis uit onderzoek (Brouwer et al., 2018)). Deze vorm van onderzoek wordt dus gestimuleerd rondom de structuur van docententeams. Binnen de teams initiëren master-opgeleide docenten, LD-docenten, en teacher-leaders onderzoek (Peltenburg et al., 2018; Consortium Tools voor Teamleren, 2022). Ook zijn er onderwijsprofessionals in het mbo die parttime als onderzoeker buiten de mbo-instelling werken zoals aan een lectoraat, universitaire vakgroep, onderzoeksinstituut of als zelfstandig onderzoeker. Denk hierbij ook aan practoren die een dubbelfunctie hebben aan een hogeschool of universiteit. Het komt ook voor dat medewerkers parttime in het bedrijfsleven betrokken zijn bij innovatie binnen hun bedrijf. Het onderzoek van deze parttime onderzoekers/innovators vindt dus niet plaats uit hoofde van hun mbo-functie en hun onderzoeksopbrengsten komen dus primair ten goede aan het onderzoeksinstituut of bedrijf waarvoor ze onderzoek uitvoeren. Vanzelfsprekend zijn er impliciete opbrengsten (zoals praktijkkennis of onderzoekende houding) die doorwerken in hun baan als onderwijsprofessional bij de mbo-instelling.

Qua interne samenwerking blijkt uit de analyse van 25 Kwaliteitsagenda's dat instellingen die relatief (al) veel doen met kennis- en innovatieactiviteiten erkennen dat afzonderlijke inspanningen nog niet voldoende met elkaar worden verbonden. Hoewel er binnen deze instellingen veel activiteiten op het gebied van onderzoek en innovatie plaatsvinden, is er behoefte aan doorontwikkeling wat betreft een gemeenschappelijke expliciete visie, samenhang en collectieve doorwerking. Deze instellingen zeggen meer richting een 'lerende organisatie' te willen bewegen. Ze noemen daarvoor soortgelijke maatregelen die samengevat kunnen worden als inspanningen om de onderzoeksactiviteiten cyclischer in te richten en periodieke en gezamenlijke reflectie en evaluatiemomenten te faciliteren. Daarnaast zetten de instellingen die al relatief veel doen sterker in op het verbinden van meer interne medewerkers en studenten aan de kennis- en innovatieactiviteiten.

Qua externe samenwerking zeggen respondenten in de interviews dat praktijkgericht onderzoek in het mbo primair regionaal is georiënteerd. Partners in de regio zijn veelal partners in de beroepspraktijk: denk aan het mkb, zorginstellingen of gemeenten. Deze partners komen voort uit het netwerk van de opleidingen. Daarnaast wordt er samengewerkt met kenniscentra, hogescholen en (in mindere mate) universiteiten. Deze samenwerking is gebaseerd op persoonlijke relaties; een mbo-docent die promotieonderzoek doet werkt bijvoorbeeld samen met onderzoekers van de universiteit waaraan hij of zij verbonden is.

Kader 2.5 Structuur en samenwerking practoraten

Practoraten hebben volgens respondenten een kenmerkende structuur. De practor heeft de rol van regievoerder en fungeert als verbindende schakel tussen onderzoek, onderwijs en praktijk. De practor overbrugt de punten in deze driehoek als een 'spin in het web'. Aan het practoraat is vaak een aantal practoraatmedewerkers verbonden, meestal in de rol als docent-onderzoeker. Practoraten zijn in de regel klein van opzet (<2 fte). Instellingen die al veel practoraten hebben opgericht, hebben vaak al een stevige kennisinfrastructuur. Zo verbinden ze de practoraten aan (interne of externe) kenniscentra, onderzoekconsortia of andere 'leergemeenschappen' binnen de instellingen. Daarnaast heeft elk practoraat een bredere externe kenniskring die een rol speelt in het voeden en ondersteunen ervan. Deze kenniskring is met name opgebouwd met collega's in het onderwijs (lectoren en practoren). Practoraten die uit de tweede en derde geldstroom financiering ontvangen, hebben vaak een groot netwerk, al is de vraag natuurlijk of de financiering een gevolg of oorzaak is van het grote netwerk. In de kenniskringen is de beroepspraktijk niet altijd structureel aangesloten.

De practor is dus een spin in het web en faciliteert samenwerking tussen onderwijs en de beroepspraktijk in de regio (Van der Meer, Scheerens & Stevens, 2023). Ook uit de analyse van 25 Kwalitaitsagenda's blijkt dat er een sterke focus is op samenwerking in de regio met het bedrijfsleven en de aansluiting van practoraten bij bestaande regionale convenanten (kennispact, groenpact etc.). De omvang van de regio's verschilt per practoraat. Sommige practoraten bedie-

nen een grote geografische regio, denk bijvoorbeeld aan Yuverta die van Aalsmeer tot Roermond opereert, waar andere practoraten werken binnen een kleinere regio. Meerdere geïnterviewde practoren zeggen dat er behoefte is aan meer *structureel* contact met de praktijk. Nu vindt contact vaak alleen plaats in het kader van (onderzoeks)projecten. Het blijkt lastig om het mkb aan te laten haken bij het *instituut* practoraat; omdat partners in de beroepspraktijk voornamelijk op zoek zijn naar concrete, direct bruikbare (kennis)producten.

Wat betreft kennispartners zijn practoraten voornamelijk gericht op andere practoraten en lectoraten (MBO Raad, 2022). Uit de analyse van 25 Kwaliteitsagenda's blijkt dat vrijwel alle onderzochte mbo-instellingen die een practoraat hebben opgericht of dit van plan zijn samenwerking zoeken met andere mbo-instellingen en/of lectoraten van hbo-instellingen. Deze samenwerking wordt over het algemeen positief ervaren (bijvoorbeeld bij de KIEM-regeling, Evers et al., 2024). Samenwerking met universiteiten of internationale samenwerkingen komen weinig voor. Dat er met lectoraten wordt samengewerkt komt ook deels doordat sommige practoraten een dubbelfunctie hebben als lector, waardoor deze samenwerkingen vanzelfsprekender zijn. Doordat mbo-instellingen geen kennisinstellingen zijn, moeten practoraten de samenwerking aangaan met andere kennisinstellingen zoals lectoraten om mee te dingen naar de meeste subsidiegelden.

Perceptie resultaten

Praktijkgericht onderzoek in het mbo dient bij te dragen aan 1) het opdoen van inhoudelijke kennis om de beroepspraktijk te ontwikkelen, en 2) het opdoen van kennis om het onderwijs te doen aansluiten op deze ontwikkelingen in de beroepspraktijk (Galan Groep, 2021; MBO Raad, 2022). Ook dient onderzoek bij te dragen aan de professionaliteit van docenten om zo de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren (MBO Raad, 2019).

Uit de literatuur blijkt dat betrokkenen ervaren dat onderzoek in het mbo bijdraagt aan kennisontwikkeling en onderwijsinnovatie en extra waarde geeft aan de beroepsopleidingen en aan het mbo (Van der Meer, Ritzen et al., 2023; vragenlijst onder bestuurders mbo-instellingen). Volgens docenten draagt onderzoekend werken bij aan de kwaliteit van het onderwijs (Brouwer et al., 2021). Onderzoek toont tevens aan dat onderzoek door masteropgeleide docenten bijdraagt aan onderwijsontwikkeling, het ontwikkelen van een professionele cultuur en het professionaliseren van collega's (Heyma et al., 2016). Uit de gesprekken met practoren kwamen ook anekdotes naar voren over hoe onderzoek bijdraagt aan de ontwikkeling in de beroepspraktijk. Hier is echter geen structureel beeld van.

Kader 2.6 Perceptie resultaten practoraten

Practoraten leveren met hun praktijkgerichte onderzoek een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de beroepspraktijk en het onderwijs (Van der Meer, Ritzen et al., 2023). Ook de deelnemers aan de interviews ervaren de opbrengst van practoraten, al varieert de reikwijdte daarvan. Veel practoraten hebben voornamelijk invloed binnen hun eigen instelling. Andere practoraten die meer extern gericht zijn, hebben ook invloed buiten de instelling. Dit wordt onder meer bereikt door samenwerking met externe partners en landelijke instellingen (zoals overheden, onderzoeksinstellingen, mbo-scholen en regionale bedrijven) en focus op thema's zoals gepersonaliseerd leren en docentprofessionalisering (zie ook Van der Meer, Scheerens & Stevens, 2023).

2.4 Bekostiging van onderzoek in het mbo

Voor de analyse van de bekostiging van onderzoek en innovatie in het mbo zijn de jaarverslagen en jaarrekeningen van vijf mbo-instellingen onderzocht: ROC Mondriaan, Yuverta, Summa College, Firda en Noorderpoort. Deze instellingen zijn geselecteerd vanwege hun actieve betrokkenheid bij praktijkonderzoek. Allereerst zijn de jaarverslagen van deze vijf mbo-instellingen geanalyseerd aan de hand van zoektermen zoals praktijkonderzoek, lumpsum, Rijksbijdrage en innovatie. Hieruit bleek dat instellingen in de jaarverslagen en -rekeningen alleen op hoofdlijnen rapporteren over praktijkonderzoek en innovatie. Details over inkomsten en uitgaven zijn nauwelijks beschikbaar. Eén van de vijf instellingen benoemt concreet dat het beschikt over een jaarlijks innovatiebudget (c.q. € 15 miljoen).

Uit onderzoek naar practoraten blijkt dat de meeste mbo-instellingen budget uit de lumpsum reserveren voor onderzoek, aangevuld met geld vanuit projecten gefinancierd door het Regionaal Investeringsfonds mbo (RIF), andere publiek-private samenwerkingsverbanden of leergemeenschappen (Van der Meer, Ritzen et al., 2023). Ook uit de interviews bleek dat de financiering van de practoraten vooral vanuit eigen middelen (de lumpsum) komt.

In de Werkagenda mbo 2023-2027 zijn aanvullende afspraken gemaakt over onderzoek, innovatie en practoraten: een budget voor practoraten en een budget voor Comeniusbeurzen en de Onderwijspremie voor mbo. Vanuit de Werkagenda mbo 2023-2027 is er de komende jaren een jaarlijks budget beschikbaar van 25 miljoen voor practoraten. Dit is grotendeels al bestaande financiering uit de lumpsum, die geoormerkt is voor practoraten. Gemiddeld gaat het om € 439.000 per mbo-instelling, voor de hele periode. In tien van de 25 geanalyseerde Kwaliteitsagenda's staan concrete uitgaven voor onderzoek en practoraten benoemd. Deze jaarlijks uitgaven variëren sterk tussen de mbo-instellingen, van € 25.000 per jaar tot bijna € 1,5 miljoen per jaar. Daarnaast komt er via de Comeniusbeurzen en de Onderwijspremie mbo extra geld beschikbaar voor het stimuleren van innovatie in het mbo, oplopend naar € 5,58 miljoen vanaf 2025. Het Comeniusprogramma bestaat sinds 2017 en is sinds 2023 toegankelijk voor docenten en docent-onderzoekers uit het mbo. Ze kunnen een Teaching Fellow-beurs aanvragen van € 50.000 voor onderwijsinnovaties en onderwijsverbeteringen voor onder andere kansengelijkheid, de aansluiting tussen onderwijs en de arbeidsmarkt, en onderwijs voor de toekomst.
Uit de interviews blijkt een divers financieringsbeeld van practoraten in het mbo. Zo zijn er practoren die volledig uit de lumpsum worden betaald (eerste geldstroom), practoren die volledig uit de tweede geldstroom worden betaald,[18] en praktisch alles ertussenin.

Zoals gezegd is het Regionaal InvesteringsFonds mbo (RIF) een belangrijke financieringsbron voor onderzoek en practoren in het mbo. De RIF-subsidie is bedoeld om de samenwerking tussen mbo-scholen en andere onderwijsinstellingen, de publieke sector en het bedrijfsleven in publiek-private samenwerkingen te vergroten. In de periode 2014-2023 zijn 223 RIF-projecten goedgekeurd en is in totaal € 216 miljoen verstrekt (DUS-I, juni 2024). Vrijwel iedere mbo-instelling is in die periode betrokken geweest bij een RIF-project (DUS-I, 2021). Onder andere verschillende Centra voor Innovatief Vakmanschap (CIV) zijn gefinancierd vanuit RIF (DUS-I, 2023). Het is niet bekend welk percentage van dit bedrag aan onderzoek en innovatie is besteed.

Naast het Comeniusprogramma en RIF kunnen mbo-instellingen als penvoerder via de regeling KIEM Groene practoraten (2021-2014) subsidie ontvangen uit de tweede geldstroom. De KIEM-regeling voor groene practoraten is een pilot van SIA, gericht op het bevorderen van de positie van practoraten in de kennisketen. Een practoraat kan financiering aanvragen voor onderzoek dat aansluit bij één van de zes missies onder het programma Landbouw, Water en Voedsel. Er zijn acht aanvragen toegekend, waarvan er in augustus 2024 twee zijn afgerond en zes nog lopen.

Uit een analyse van beschikbare en afgeronde subsidiecalls van SIA, ZonMw en het Groeifonds blijkt dat practoren niet als leidend onderzoeker kunnen deelnemen aan dit soort calls. De redenen hiervoor verschillen per call, en zijn onder andere:
- alleen een bekostigde hogeschool kan penvoerder zijn;
- alleen een kennisinstelling als bedoeld in artikel 1.2 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) kan inschrijven;
- alleen een gepromoveerd onderzoeker kan aanvrager zijn; of
- alleen Nederlandse onderzoeksorganisaties zoals bedoeld in het EU staatssteunrecht kunnen aanvragen.

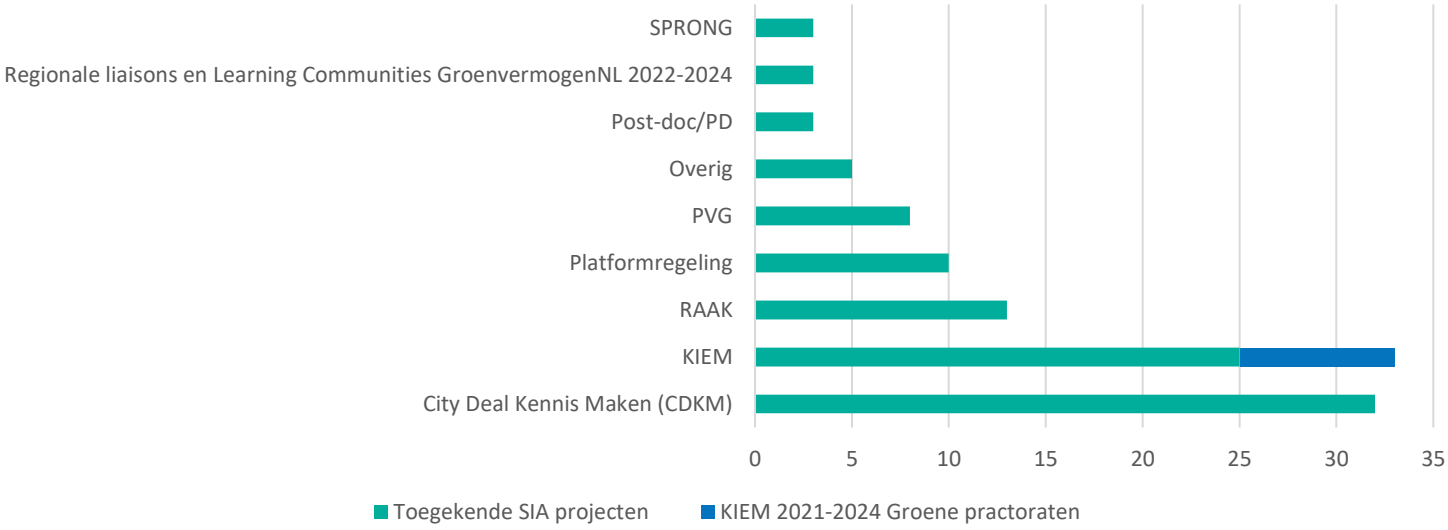
Voor een uitgebreide discussie over de (juridische) mogelijkheden om onderzoekscalls open te stellen voor onderzoekers in het mbo, zie de paragraaf over juridische inbedding in hoofdstuk 4.

SIA en ZonMw

Uit een analyse van de toegekende SIA-calls blijkt dat mbo-instellingen vooral deelnemen aan projecten vanuit de onderzoekscalls City Deal Kennis Maken (CDKM), KIEM en RAAK (zie figuur 2.5). Mbo-instellingen nemen in verschillende rollen deel aan deze onderzoeksprojecten. Uit een analyse van de toegekende calls in de periode 2017 tot 2024 wordt zichtbaar dat mbo-instellingen bij acht van de 110 toegekende calls aanvrager waren. Dit betreft de KIEM-regeling voor groene practoraten, de enige regeling waarbij mbo-instellingen op eigen initiatief kunnen deelnemen. Bij alle andere regelingen nemen mbo-instellingen deel op uitnodiging van de hoofdaanvrager. Ze zijn bij 55 projecten als consortiumpartner betrokken. Bij 24 onderzoeksprojecten is het mbo als partner of (beoogd) netwerklid betrokken, hetzij bij de aanvraag, hetzij later in het project. Hierbij is de rol van een mbo-instelling minder substantieel. Bij 23 projecten vormt het mbo de doelgroep: het onderzoek is bijvoorbeeld bedoeld om mbo-studenten beter op te leiden, maar mbo-instellingen hebben geen rol in het consortium.

[18] Meestal RIF subsidie. Cofinanciering (in-kind) is dan wel vaak vereist.

Figuur 2.5 Aantal toegekende projecten SIA waaraan mbo-instellingen deelnemen

Ook ZonMw heeft een aantal calls die toegankelijk waren of zijn voor consortia met mbo-instellingen. Op dit moment staat de call Academische Werkplaatsen Wijkverpleging[19] open. Deze call heeft als doel om in vijf vooraf bepaalde steden een academische werkplaats in te richten met partners uit de zorg (VVT), een mbo-school, een hogeschool en een universiteit. Mbo-instellingen nemen als consortiumpartners deel aan de academische werkplaats. Ook andere ZonMw-subsidies waren beschikbaar voor mbo-instellingen. Zo waren vier mbo-instellingen als penvoerder tussen 2014 en 2024 betrokken bij toegekende aanvragen voor verschillende programma's.[20]

Groeifonds

Het Nationaal Groeifonds stelt € 11 miljard beschikbaar voor projecten die bijdragen aan duurzame en structurele economische groei. Bij twee projecten zijn alle mbo-instellingen betrokken: Npuls (voorheen Digitaliseringsimpuls onderwijs NL) en Nationale LLO Katalysator. Ook bij het project Opschaling publiek-private samenwerking in het beroepsonderwijs (Katapult) zijn mbo-instellingen betrokken. Mbo-instellingen zetten binnen deze projecten vooral in op onderwijsinnovatie, zo blijkt uit de Impactmeting 2021-2023 van Katapult. Ook rapporteert Katapult dat het aantal publiek-private samenwerkingen die inzetten op het vergroten van het onderzoekend vermogen van docenten en studenten is toegenomen. Het aantal publiek-private samenwerkingen waarbij een practoraat was betrokken, is in de periode 2021-2023 verviervoudigd.[21]

Bij drie Groeifonds-projecten zijn de activiteiten gericht op het (middelbaar beroeps)onderwijs of docenten in het mbo. Het gaat om de projecten Nationale Aanpak Professionalisering van Leraren (NAPL), Leeroverzicht & Skills en Opschaling publiek-private samenwerking in het beroepsonderwijs. Uit de genoemde projectaanvraagdocumenten wordt niet duidelijk in hoeverre docent-onderzoekers uit het mbo of practoraten een rol hebben binnen het onderzoeksmatige deel van de genoemde projecten. Ook bij het Groeifonds-project PharmaNL zijn mbo-instellingen direct betrokken. Bij het Groeifondsproject GroenvermogenNL heeft NWO financiering beschikbaar gesteld voor Regionale liaisons en Learning Communities. Bij de toegekende projecten zijn verschillende mbo-instellingen betrokken. Initiatieven als Groeifonds en daarbinnen Npulse worden in de interviews (bijna) niet genoemd als financieringsbron. Waar ze wel genoemd worden is dat met name in negatieve zin; men ziet dat practoren (nog) niet voldoende gepositioneerd zijn in de landelijke onderzoeksinfrastructuur om optimaal te kunnen profiteren van deze initiatieven.

Uit de interviews komt naar voren dat practoren met name gebruikmaken van Nederlandse subsidies voor financiering uit de tweede en derde geldstroom. Europese onderzoeks- en innovatiesubsidies (derde geldstroom) worden relatief weinig aangesproken – op dit moment door enkele vakgerichte practoraten. Het Europese programma Erasmus+ 2021-

[19] Sluitingstermijn september 2024.
[20] Het gaat om de programma's Kennisontwikkeling Langdurige Zorg en Ondersteuning, het Preventieprogramma 2019-2022: Kennisbenutting en implementatie, het Actieprogramma lokale initiatieven voor mensen met Verward Gedrag en het Nationaal Programma Ouderenzorg – vervolg. Deze programma's zijn afgerond, waardoor de subsidievoorwaarden niet langer beschikbaar zijn en meer details ontbreken.
[21] Het totale aantal wordt niet genoemd in de bron. Katapult (2023). IMPACT EN MEERWAARDE VAN SAMENWERKING TUSSEN BEROEPSONDERWIJS EN BEDRIJFSLEVEN, 2021 – 2023. https://www.wijzijnkatapult.nl/files/downloads/Downloads/Impactmeting%202023%20def.pdf

2027 – en specifiek Kernactie 2 Samenwerking tussen organisaties en instellingen – bevat voor mbo-instellingen verschillende mogelijkheden voor financiering van onderzoeks- en innovatieprojecten. Het Erasmus+-programma heeft als doel om de ontwikkeling van personen (kernactie 1) en innovatie (kernactie 2) te bevorderen en zo bij te dragen aan duurzame groei, hoogwaardige werkgelegenheid en sociale samenhang. Binnen Erasmus+ is de 'centrale actie' Centres of Vocational Excellence (CoVEs) sinds 2021 actief. Het doel van deze centrale actie is skills ecosystemen te ontwikkelen voor regionale ontwikkeling, innovatie en sociale inclusie. Deze skills ecosystemen zijn gericht op specifieke sectoren (bijvoorbeeld groene en circulaire technologieën, e-mobility of gezondheidszorg) en maatschappelijke uitdagingen (bijvoorbeeld artificiële intelligentie of klimaatverandering). Bij acht van de inmiddels 26 toegekende aanvragen zijn Nederlandse mbo-instellingen betrokken. Twee projecten daarvan worden geleid door een Nederlandse mbo-instelling. Elk van de acht consortia kreeg bijna € 4 miljoen toegekend.[22]

De tweede centrale actie binnen Erasmus+ die zich richt op onderzoek en innovatie is Alliances for innovation. Daarbinnen is perceel 1 gericht op allianties voor onderwijs en ondernemingen. Deze allianties moeten de strategische samenwerking stimuleren tussen hoger onderwijs, mbo en het bedrijfsleven – de 'kennisdriehoek' – met het oog op het bevorderen van de innovatie en modernisering van onderwijs- en opleidingsstelsels. Bij drie van de 83 toegekende aanvragen zijn Nederlandse mbo-instellingen als consortiumpartner betrokken. Elk consortium kreeg bijna € 1,5 miljoen toegekend. In de bijlage staat een overzicht van de hierboven genoemde financieringsbronnen uit de tweede en derde geldstroom en hun randvoorwaarden.

Kader 2.7 Bekostiging practoraten

Er zijn practoren die in hun eentje een practoraat bemensen en practoren die ondersteund worden door één of meerdere docent-onderzoekers. Dit is afhankelijk van projectgelden uit de tweede en derde geldstroom. Het gaat dan om kleine aanstellingen voor deze docent-onderzoekers, vaak rond een dag per week, voor de looptijd van het project. Ook practoren hebben vaak een kleine aanstelling van 0,4 tot 0,6 fte. De functie van practor wordt dan gecombineerd met een andere functie binnen de instelling, of een aanstelling bij een hogeschool of in het bedrijfsleven. Practoren stellen dat deze kleine aanstelling, gecombineerd met tijdelijke nog kleinere aanstellingen van docent-onderzoekers, het lastig maakt om duurzaam impact te maken. Zo kost het aanvragen van projectsubsidies om docent-onderzoekers aan te kunnen stellen bijvoorbeeld veel tijd.

Docent-onderzoeker is geen eigen functie in het functiebouwwerk, maar een rol (Hagedoorn et al., 2023). Er zijn dan ook geen uniforme vereisten of taakbeschrijvingen. In de praktijk gaat het om master-opgeleide docenten, die ingeschaald zijn als LC of LD-docent. De rol van docent-onderzoeker wordt (bijna) altijd gecombineerd met andere rollen en functies, zoals docent of projectleider. Docent-onderzoekers zijn meestal verbonden aan een practoraat, maar het komt ook voor dat ze verbonden zijn aan andere vormen van onderzoek en innovatie in het mbo, zoals masternetwerken of Centra voor Innovatief Vakmanschap.

[22] Nota bene: het gaat om € vier miljoen per consortium; dit is dus inclusief de bedragen voor alle partners die geen mbo-instelling zijn. Ook kan er sprake zijn van co-financieringafspraken.

3. Aandachtspunten

bij het uitvoeren van onderzoek en innovatie

REGIOPLAN

ECBO

3 Aandachtspunten bij het uitvoeren van onderzoek in het mbo

In hoofdstuk 2 is de stand van zaken van onderzoek en innovatie in het mbo beschreven. In dit hoofdstuk beschrijven we een aantal aandachtspunten bij het uitvoeren van onderzoek in het mbo. Het benoemen van deze aandachtspunten kan bijdragen aan de verdere ontwikkeling van onderzoek en innovatie, en vormt daarmee belangrijk input voor het proces van visievorming.
Het gaat om de volgende aandachtspunten:
- draagvlak voor onderzoek in de instelling;
- perceptie van onderzoek mbo buiten de instelling;
- bemensing en professionalisering;
- facilitering;
- kwaliteitsbewaking;
- financiering.

In de praktijk zijn de aandachtspunten (en mogelijke verbeteringen) sterk met elkaar verweven. Zo is voor een solide bemensing structurele financiering nodig, en kunnen kwaliteitsbewakingsprocessen bijdragen aan een positieve interne en externe perceptie van onderzoek. Bij het opstellen van een visie dient dan ook rekening gehouden te worden met hoe de aandachtspunten interacteren.

Per aandachtspunt beschrijven we hoe dit onderzoek in het mbo beïnvloedt. Ook kijken we of en hoe dit in het hbo een rol speelt, en of er daaruit lessen vallen te trekken. Indien een aandachtspunt verschillend uitpakt voor de verschillende typen onderzoek in het mbo, dan wordt dat ook beschreven.

Als laatste is het goed om je ervan bewust te zijn dat respondenten in de sector aandachtspunten op verschillende manieren interpreteren. Zo kan men een aandachtspunt benoemen omdat men zich zorgen maakt over de kwaliteit van onderzoek, omdat het (volgens de respondent) verdere volwassenwording van het onderzoek in de weg staat, of omdat het nodig is om tot gelijkwaardig partnerschap (à la de Werkagenda mbo 2023-2027 of de motie Krul-Peters) te komen. De gelijkwaardige positie voor het mbo in de kennis- en onderzoeksinfrastructuur is relevant voor zover deze een mogelijke oplossing voor een aandachtspunt is, en niet een doel *an sich*. Een gelijkwaardige positie is immers een middel om goed onderzoek te doen, en niet een doel op zich. Op basis van het onderzoek is komen verschillende ideeën terug over wat een gelijkwaardige positie in zou kunnen houden:
- Een relationele blik: onderzoekers in het mbo worden door anderen gezien als volwaardig partner. Deze blik komt terug bij de aandachtspunten ‘Draagvlak voor onderzoek in de instelling’ en ‘Perceptie van onderzoek mbo buiten de instelling’.
- Een financiële blik: onderzoekers in het mbo hebben dezelfde rechten als het hoger onderwijs om aanspraak te maken op onderzoeksprogramma’s en toegang tot voorzieningen. Deze blik komt terug bij aandachtspunt ‘Financiering’.
- Een juridische blik: de WEB en WHW worden zodanig aangepast dat de status van onderzoek in beide gelijkwaardig wordt. Dit komt terug in de juridische paragraaf.
- Een faciliterende blik: om een gelijkwaardige positie in te nemen moet je als onderzoeker in het mbo ook een betrouwbare partner zijn. Om dit te kunnen zijn is een faciliteringsslag nodig met betrekking tot middelen, bemensing en kwaliteitsprocessen. Deze interpretatie komt terug bij de aandachtspunten ‘Bemensing en professionalisering’, ‘Facilitering’ en ‘Kwaliteitsbewaking’.

3.1 Draagvlak voor onderzoek in de instelling

In het mbo is draagvlak voor praktijkgericht onderzoek nog in opbouw en het onderzoek is nog niet structureel ingericht (Scienceguide, 2023). In het mbo heeft onderzoek nog geen zelfstandige positie naast het onderwijs. Deelnemers aan de interviews stellen dat dat in het mbo onderwijs altijd voorrang heeft. Dit is met name voor docent-onderzoekers een aandachtspunt, aangezien zij vanuit hun rol wel geacht worden om een deel van hun tijd te besteden aan onderzoek.

Een aantal practoren ervaart veel draagvlak in de instelling, maar een aantal practoren juist ook niet. Zo benoemt een practor zelfs dat het door de mbo-instelling nog te veel wordt gezien als een ‘wergwerpartikel’. Ook zijn bij een aantal practoren geluiden te horen dat een practoraat een leuk uithangbord is voor de instelling, en een activiteit die een instel-

ling 'erbij doet' naast het primaire proces van het lesgeven. Dit komt bijvoorbeeld ook terug in de tijdelijke (project)financiering van veel practoraten. Men ervaart dat als de prioriteiten van het CvB wijzigen, of er financiële tegenvallers zijn, onderzoek dan een van de eerste dingen is waarop bezuinigd wordt.

Wat het creëren van draagvlak lastig maakt, is het feit dat de meeste mbo-docenten en -instructeurs uit de praktijk komen waarvoor ze opleiden. Ze hebben dus geen universitaire of hbo-opleiding genoten. Dit betekent dat ze in hun eigen opleiding niet of nauwelijks in aanraking zijn gekomen met onderzoek. Respondenten geven aan dat ze ervaren dat de meeste mbo-medewerkers dus geen beeld bij het doen van onderzoek hebben. Er wordt de laatste jaren steeds meer ingezet op onderzoekend werken in het mbo als versterker van de kwaliteitscultuur, maar dit proces is nog verre van afgerond (Brouwer et al., 2021; Van Doesem et al., 2023).

Kader 3.1 Draagvlak in het hbo

In het hbo is praktijkgericht onderzoek al volledig ingebed (Scienceguide, 2023). Op hogescholen heeft onderzoek inmiddels een eigenstandige positie naast onderwijs en zijn onderwijs en onderzoek gelijkwaardig. In het hbo is het draagvlak breed en wordt het ook uitgedragen via een landelijke visie op het belang en de rol van onderzoek (VH, 2022). Tegelijkertijd betekent dit niet dat onderzoek ook altijd op waarde geschat wordt in de instelling. Zo zegt 29% van de docent-onderzoekers dat ze een gebrek aan waardering ervaren (Rathenau., 2022) en merken startende docent-onderzoekers dat onderzoek in hogescholen nog vaak als bijzaak wordt gezien (Rathenau, 2024).

Het merendeel van de deelnemers aan de interviews vindt dat er behoefte is aan meer draagvlak voor onderzoek in het mbo, en dat practoren actief betrokken worden bij het ontwikkelen van een visie daarop. Hierbij wordt nadrukkelijk gewezen op de status van onderzoek als gelijkwaardig aan onderwijs (zoals in het hbo). Respondenten zijn overigens verdeeld over de vraag of dat betekent dat practoraten 'persistent' moeten zijn als ze eenmaal zijn opgericht. Aan de ene kant is het argument dat persistente practoraten nodig zijn voor het ontwikkelen van 'institutioneel onderzoeksgeheugen', en dat thema's als docentprofessionalisering een aanhoudende bron van aandacht voor scholen zouden moeten zijn. Tegelijkertijd zijn er stemmen die zeggen dat het juist onlogisch is als practoraten continu bestaan. Het is inderdaad altijd mogelijk om nieuwe onderzoeksvragen op te halen en te onderzoeken, maar op een gegeven moment moet het werk van het practoraat opgenomen worden in de dagelijkse werking van een mbo-instelling. Het onderzoek wordt dan niet langer verricht onder de paraplu van innovatie of onderzoek, maar als standaard onderdeel van bijvoorbeeld de PDCA-cyclus of onderzoekend werken. De laatste groep is wat kleiner dan de eerste.

3.2 Perceptie van onderzoek mbo buiten de instelling

Voor veel practoren is de perceptie van onderzoek in het mbo door de buitenwereld een bron van zorg. Ze denken dat onderzoekers in het mbo alleen een gelijkwaardige positie in de onderzoeksinfrastructuur kunnen innemen als ze ook als gelijkwaardig partner gezien worden door andere partijen in die infrastructuur. Gedeeltelijk zit dit in institutionele hobbels (zoals onderzoekssubsidies die niet openstaan voor onderzoekers uit het mbo), maar een groot deel zit ook in perceptie. Verschillende respondenten deelden anekdotes waarin hun onderzoek werd gekleineerd ("onderzoekertje spelen", "wat je doet is natuurlijk niet écht onderzoek"), of dat ze door onderzoekers aan bijvoorbeeld hogescholen of universiteiten alleen werden gezien als onderzoeks*object.* Er werd dan wel gesproken van samenwerking, maar in de praktijk kwam die samenwerking erop neer dat er samen data verzameld werd, en dat alle verwerking en analyse buiten het mbo gebeurde. Als laatste is het budgetdeel voor mbo-onderzoekers bij gezamenlijke aanvragen vaak kleiner dan het deel voor hogescholen en universiteiten.

De zorgen over de externe perceptie van onderzoek lijken vooral te leven bij practoren. Dit is ook verklaarbaar: in theorie is hun positie de evenknie van hoogleraren aan universiteiten en lectoren aan hogescholen. Dan is het dus belangrijk dat ze ook als evenknie gezien worden. Voor andere onderzoekers in het mbo geldt dit minder; zo zijn mbo-medewerkers die promotieonderzoek doen feitelijk universitair onderzoeker.[23] Onderwijsonderzoek uitgevoerd door docententeams vindt in de regel alleen intern plaats, en de perceptie van buiten is dan niet relevant. Het is overigens wel de ervaring van respondenten dat de externe perceptie de afgelopen jaren verbeterd is.

[23] Voor onderzoekers die een PD volgen geldt dat ze verbonden zijn aan een hogeschool.

Kader 3.2 Externe perceptie onderzoek in het hbo

Tijdens het emancipatieproces van praktijkgericht onderzoek in het hbo werd er in eerste instantie ook vaak laatdunkend over gepraat door universitaire onderzoekers. Belangrijke mijlpalen in het proces van externe erkenning kwamen in de vorm van juridische vastlegging en structurele financiering. Het is niet te zeggen of de veranderende perceptie een oorzaak of een gevolg van deze mijlpalen is. Daarnaast ervaren onderzoekers in het hbo ook nu nog dat praktijkgericht onderzoek ondergewaardeerd wordt in de buitenwereld (Koens et al., 2024).

Deze perceptie is onterecht, volgens de respondenten zelf en de literatuur.[24] Voor een deel wijten ze het aan onbekendheid van partners met onderzoek in het mbo, voor een deel aan de algemene beeldvorming over het mbo, en voor een deel aan de eerder genoemde institutionele drempels. De verwachting is dan ook dat de eerste twee factoren met verloop van tijd minder worden, mits de groei van practoraten doorzet en het onderscheid tussen 'hoger' en 'lager' onderwijs verder vervaagt. Een factor waar de sector zelf aan kan bijdragen is een gezamenlijk gedragen visie op de rol van onderzoek en innovatie. Als laatste is er ook een aantal respondenten die de negatieve perceptie niet ervaren. Zij zeggen gezien te worden als expert in hun veld, en zijn binnen samenwerkingen actief op zoek naar complementariteit met andere onderzoeksinstituten.

3.3 Bemensing en professionalisering

De bemensing van onderzoekende functies in het mbo is momenteel niet structureel ingericht. Zo zijn er bijvoorbeeld geen carrièrepaden specifiek voor (docent-)onderzoekers, en ze zijn ook geen onderdeel van het functiehuis in de cao. Qua omvang zijn onderzoekende functies eveneens beperkt: er zijn vrijwel geen fulltime functies voor onderzoeksmedewerkers (0,2 fte is gangbaar volgens geïnterviewden). Uit onderzoek blijkt dat mbo-instellingen zich onvoldoende bewust zijn van de potentiële meerwaarde van master-opgeleide docenten bij het aanpakken van complexere en organisatiebrede onderwijsvraagstukken (Peltenburg et al., 2018). Hierdoor verkeren master-opgeleide docenten in een geïsoleerde positie en wordt hun expertise onvoldoende benut (Nawijn & Van den Berg, 2020; Consortium Tools voor Teamleren, 2022). In practoraten is de omvang van functie van practor omvangrijker dan die van docent-onderzoekers, al werken de meeste practoren nog steeds in deeltijd. Ook voor practoren is er geen standaard functieprofiel.

Vanwege de geringe beschikbare tijd voor onderzoek in de functies is ook de professionalisering van (docent-)onderzoekers kwetsbaar. Deelnemers zeggen dat professionalisering nu vooral vormgeven wordt met behulp van hun Kenniskring. Ook wordt er steeds meer samenwerking gezocht met andere practoren in de vorm van PractoratenPlatforms. De professionalisering van collega's door docent-onderzoekers wordt niet bevorderd door de kleine omvang van de onderzoeksfuncties: het primaire onderwijsproces heeft prioriteit, waardoor er voor docent-onderzoekers en master-opgeleide docenten weinig mogelijkheden zijn om onderzoeksgroepen van collega-docenten bij elkaar te brengen (Consortium Tools voor Teamleren, 2022).

Kader 3.3 Bemensing en professionalisering in het hbo

Bij de hogescholen is de structuur van bemensing en professionalisering ver ontwikkeld. Er wordt ingezet op onderzoeksgroepen van voldoende grootte, eventueel ingebed in Centres of Expertise (Vereniging Hogescholen, 2020). Hier is ook een ondersteuningsstructuur voor. Zo is er vanuit het Bestuursakkoord hoger onderwijs en wetenschap uit 2022 jaarlijks 100 miljoen vanuit OCW beschikbaar voor de eerste en tweede geldstroom van het praktijkgericht onderzoek (Vogelezang & Vennekens, 2022). Met de SPRONG-regeling van SIA is er langetermijnfinanciering (acht jaar) beschikbaar om onderzoeksgroepen aan hogescholen te versterken. Ook worden vanuit SIA Lectoratenplatforms gestimuleerd, waar krachten en kennis worden gedeeld.

Er is een functiehuis voor onderzoekers, met onder andere lectoren, hbo-postdocs, promovendi en docent-onderzoekers. Voor de lector is er een algemeen geaccepteerd functieprofiel. Hierin is onder andere opgenomen dat lectoren gepromoveerd horen te zijn, ze het onderzoek zo veel mogelijk uitvoeren in samenwerking met de beroepspraktijk en de samenleving, en dat ze daarnaast taken en verantwoordelijkheden hebben op het gebied van onderwijs, kennisontwikkeling, lectoraatsontwikkeling, valorisatie en acquisitie (Vereniging van Lectoren, datum onbekend). Ook wordt al een aantal jaar ingezet op de versterking van onderzoeksgroepen rondom de lector (Vereniging Hogescholen, datum onbekend).

[24] Zie met name de paragrafen over Structuur en Samenwerking, en Perceptie resultaten in hoofdstuk 2.

Deelnemers aan de interviews vinden het wenselijk dat er stabiele financiële middelen zijn om de bemensing en het draagvlak te versterken. Er zou een gezonde balans moeten bestaan tussen middelen uit de eerste en tweede geldstroom (aangevuld met middelen uit de derde geldstroom, indien relevant voor de missie van het practoraat). Hierbij dient de eerste geldstroom om een stabiele kern van practoren en docent-onderzoekers aan te kunnen stellen en faciliteren.

Ook is er de behoefte aan mogelijkheden voor het opleiden en professionaliseren van docent-onderzoekers. Dit kan in samenwerking via PractorenPlatforms, met hogescholen of via promotietrajecten. De laatste zou primair gebeuren via universiteiten, al wordt ook het experiment Professional Doctorate (PD) van de hogescholen met interesse gevolgd. Er is tevens geopperd dat practoren zelf een rol te vervullen hebben in het professionaliseren van hun practoraat. Gezien de veelal kleine aanstelling en het brede takenpakket van practoren is het de vraag in hoeverre dit realistisch is.

Om bij te kunnen dragen aan een leercultuur in de organisatie en het professionaliseren van collega's zouden docent-onderzoekers zich kunnen organiseren en intern en extern de samenwerking kunnen aangaan met collega-(docent-)onderzoekers (Consortium Tools voor Teamleren, 2022). Een practoraat kan een uitgelezen plek zijn om dergelijke samenwerking te stimuleren, zodat (docent-)onderzoekers minder geïsoleerd zijn.

Over de vraag hoe het functieprofiel van een practor eruit zou moeten zien, bestaan verschillende opvattingen. De discussie over het functieprofiel hangt immers nauw samen met de opvatting over de rol van de practor in de kennisinfrastructuur en welke kwaliteitseisen daaraan gesteld worden. Qua volgordelijkheid zit de invulling van het functieprofiel achter de discussies over positionering en kwaliteitsstandaarden. Wel is het van belang hier de discussie over de opleidingseisen van practoren aan te stippen.[25] Een aantal deelnemers aan de interviews is er sterk voor om van practoren te eisen dat ze gepromoveerd zijn (dan wel bezig zijn met een promotietraject, of ten minste de intentie hebben om te promoveren) – net zoals geldt voor lectoren. Een PhD (of PD) wordt gezien als een onderzoekskwaliteitsgarantie. Ook denken respondenten dat het helpt om als volwaardig partner gezien te worden in de contacten met andere onderzoeksinstellingen. Tegenstanders van deze eis brengen hier tegenin dat een PhD met name een proeve van bekwaamheid is voor het doen van *universitair* (theoretisch) onderzoek – en daarmee maar in beperkte mate relevant is voor het werk van een practor. Het hebben van een netwerk in de regio, en binding met en gevoel voor de beroepspraktijk worden door deze groep als veel relevanter gezien.

Wat betreft een functieprofiel voor docent-onderzoeker – of andersoortige onderzoeksfuncties in het mbo – is er nog geen duidelijke behoefte te zien. Wel is er de wens om te onderzoeken wat de rollen en taken van docent-onderzoekers zijn, welke eisen en verwachtingen er leven bij docent-onderzoekers zelf en de mbo-instellingen over de rol, en wat perspectieven zijn op de positionering en verdere ontwikkeling (Hagedoorn, 2023).

3.4 Facilitering

De in de vorige paragraaf beschreven smalle financiële basis van practoren zorgt ervoor dat de facilitering van onderzoek ook achterblijft bij mbo-instellingen, zo rapporteren deelnemers aan de interviews. Dit betekent dat (docent-)onderzoekers niet standaard toegang hebben tot benodigde softwarepakketten en bibliotheken voor academische literatuur. Ook zijn er in mbo-instellingen geen projectbureaus aanwezig, institutionele knowhow over of ondersteuning bij onderzoekscalls, of secretariële ondersteuning voor onderzoek; allemaal zaken die verreweg de meeste hogescholen wel hebben.

Zonder uitzondering vinden respondenten dat het niveau van facilitering zoals op hogescholen ook nodig is in het mbo. Hierbij beseft men wel dat per mbo-instelling investeren in facilitering niet kostenefficiënt is, zelfs niet als een instelling beschikt over meerdere practoraten. Mogelijke oplossingen zijn het verdelen van kosten over meerdere mbo-instellingen, of het – informeel – gebruikmaken van institutionele toegang tot literatuur en software van onderzoekers die ook verbonden zijn aan een hogeschool of universiteit. Een andere genoemde oplossing is het structureel samenwerken met lectoraten, bijvoorbeeld door de practoren een positie te geven binnen de (kennis)infrastructuur van de hogescholen.

Volgens de respondenten van hogescholen en accountants moeten partijen, als ze mbo-instellingen een gelijkwaardige positie in de onderzoeksstructuur willen geven, letten op de juiste vormgeving van onderzoek binnen deze instellingen. Het is belangrijk om voldoende middelen te voorzien voor onderzoek en de professionele ontwikkeling van docenten te ondersteunen. Daarnaast zouden partijen zich moeten richten op regionale thema's en netwerken en de administratieve lasten verlichten om de effectiviteit van onderzoek binnen het mbo te vergroten.

[25] Wellicht ten overvloede: er zijn momenteel geen opleidingseisen voor practoren.

3.5 Kwaliteitsbewaking

Kwaliteitsbewaking van practoraten in het mbo vindt op twee manieren plaats. Ten eerste is er de verantwoording die practoren afleggen aan het eigen CvB, en ten tweede de periodieke reviews door de kwaliteitscommissie van de Stichting Practoraten. Er is geen vast systeem van verantwoording richting het eigen CvB. De periodieke review door de kwaliteitscommissie van de Stichting Practoraten heeft drie doelen (Stichting Practoraten (datum onbekend)):

1. Inzicht krijgen in de kwalitatieve ontwikkeling van het practoraat en het bestuur van de aangesloten mbo-instelling(en) voorzien van adviezen en aanbevelingen om de doelstellingen te realiseren.
2. Inzicht krijgen in de kwalitatieve ontwikkeling van practoraten in het algemeen en het bestuur van de stichting inzicht geven in deze ontwikkeling en gewenste ondersteuning.
3. Uitgaande van de bestaande situatie het practoraat ondersteunen bij het versterken van de gewenste ontwikkeling.

De nadruk van de review ligt dus niet zozeer op controleren en 'afrekenen', maar veeleer op het verbeteren van de kwaliteit. Deze kwaliteit is volgens Stichting Practoraten in vier gebieden te vangen, zie hiervoor figuur 3.1 (Stichting Practoraten, 2020). De vier gebieden zijn vormgegeven langs twee assen: de waarde-as, waarbij waarde voor het onderwijs en de beroepspraktijk wordt onderscheiden, en de as van de belanghebbenden, zowel studenten als professionals (binnen en buiten het onderwijs).

Figuur 3.1 De vier kwaliteitsgebieden van practoraten

Bron: Stichting Practoraten, 2020

Kader 3.4 Kwaliteitsbewaking in het hbo

Er zijn verschillende – deels overlappende – regelingen binnen hogescholen om de kwaliteit van praktijkgericht onderzoek te bewaken. Voor lectoraten bestaan er kwaliteitscriteria voor onderzoek, vormgegeven door protocollen gericht op onderzoeksgedrag en op kwaliteit van het praktijkgericht onderzoek, en functieprofielen voor de lector en docent-onderzoekers. De criteria worden geëvalueerd op volledigheid. Daarnaast bestaat er methodiek voor peer review (evaluatie) en intervisie (reflectie; Werkgroep Kwaliteit van Praktijkgericht Onderzoek en het Lectoraat, 2017). Opleiders worden geschoold en ondersteund in het doen en begeleiden van onderzoek (Netwerk Lectoren Lerarenopleidingen, 2017). Kwaliteit gaat om meer dan alleen het onderzoek: de randvoorwaarden moeten ook goed zijn, met name rondom HRM-beleid (Werkgroep Kwaliteit van Praktijkgericht Onderzoek en het Lectoraat, 2017). Er zijn regelingen zoals visitaties van onderzoekseenheden eens in de zes jaar vanuit het kwaliteitszorgsysteem (BKO, 2022). Zo moet het Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek (BKO; 2016-2022) een kader bieden voor een landelijk kwaliteitszorgstelsel voor praktijkgericht onderzoek op hogescholen. Het onderzoek wordt gemonitord op vier standaarden (BKO, 2022):

- Standaard 1: de onderzoekseenheid heeft een relevant, ambitieus en uitdagend onderzoeksprofiel en onderzoeksprogramma.

- Standaard 2: de onderzoekseenheid maakt zichtbaar wat de bijdrage is aan de ontwikkeling van de beroepspraktijk en de bredere samenleving, het onderwijs en het onderzoeksdomein.
- Standaard 3: het onderzoek van de onderzoekseenheid voldoet aan de standaarden die in het vakgebied gelden voor het doen van onderzoek.
- Standaard 4: de wijze waarop de eenheid is georganiseerd, de inzet van mensen en middelen en de interne en externe samenwerkingsverbanden, netwerken en relaties, maken de realisatie van het onderzoeksprofiel mogelijk.

Daarnaast hebben hogescholen net als andere kennis- en onderzoeksinstellingen het Nationaal Plan Open Science (2017) en de Nederlandse gedragscode voor wetenschappelijke integriteit (2018) onderschreven en wordt gewerkt aan het nakomen van de bijbehorende zorgplichten (Vereniging Hogescholen, 2020).

In de gesprekken met respondenten komt terug dat ze het werk van de Stichting Practoraten als ondersteunend ervaren. Wel is er behoefte aan een structurelere kwaliteitscyclus, die aansluit bij de aard van onderzoek in het mbo. Deze behoefte heeft verschillende redenen. Er zijn respondenten voor wie kwaliteitsstandaarden dienen om het onderzoek naar buiten toe verantwoorden; om als volwaardig partner gezien te worden door onderzoekers aan hogescholen, universiteiten en kennisinstellingen. Ook zijn er respondenten die vinden dat de huidige vrijheid om practoraten op te zetten en in te richten soms tot een gebrek aan onderzoekskwaliteit leidt – waarbij onderzoekskwaliteit vanuit een universitair of hogeschool-perspectief wordt bekeken. Tegelijkertijd zijn respondenten huiverig voor een kwaliteitscyclus waarbij de nadruk sterk op verantwoorden ligt. Respondenten die ervaring met dat soort processen in het hbo of aan de universiteit hebben, stellen dat de hoeveelheid werk die een kwaliteitsreview kost niet noodzakelijkerwijs in verhouding staat tot de opbrengsten ervan.

Respondenten zijn het ook eens over de noodzaak dat er snel standaarden voor onderzoeksethiek voor het mbo moeten komen als het onderzoek een gelijkwaardige positie dient te hebben met het hbo. Zo zijn er nog geen ethische commissies, standaarden voor informed consent, of werkprocedures voor databeveiliging. De knowhow hiervoor is simpelweg nog niet aanwezig in het mbo. Respondenten vinden dan ook dat aansluiten bij bestaande ethische commissies en standaarden van hogescholen in ieder geval voor nu de voorkeur heeft.

3.6 Financiering (eerste, tweede, derde geldstroom)

Onderzoek wordt gefinancierd vanuit drie hoofdgeldstromen: de eerste, tweede en derde geldstroom (Birch, 2019; Ministerie van OCW, VH, SIA, 2019; Vogelezang & Vennekens, 2022; Vogelezang et al., 2022). De eerste geldstroom omvat de rijksbijdrage en specifieke overheidsmiddelen zoals werkagendamiddelen. De tweede geldstroom bestaat uit subsidies van nationale organisaties zoals NWO, ZonMw en SIA, evenals specifieke onderwijsvernieuwingssubsidies. De derde geldstroom betreft contractonderzoek en financiering door bedrijven, regionale samenwerkingen en opdrachten van derden.

Momenteel worden onderzoek en innovatie voor het leeuwendeel uit de lumpsumbekostiging gefinancierd (eerste geldstroom). Het gaat dan (bijna) niet om additionele middelen, maar om een reallocatie van bestaande stromen (zie ook de beschrijving onder 2.4). Met name practoren maken ook gebruik van financiering uit de tweede en derde geldstroom. Het gaat dan vaak om tijdelijke projectfinanciering. Hiervan kan dan bijvoorbeeld voor de projectduur een docent-onderzoeker voor een dag per week aangesteld worden. Iets vergelijkbaars geldt voor mbo-docenten die betrokken zijn als praktijkpartner bij onderzoek. Daar zijn vanuit het onderzoek ook middelen beschikbaar om de tijdsinvestering (deels) te compenseren. Mbo-docenten die promotieonderzoek uitvoeren worden vaak (gedeeltelijk) gefinancierd door de NWO Lerarenbeurs[26] of de SIA financiering PD-kandidaten. Bij een aantal stelt de instelling aanvullende financiering (of tijd) beschikbaar. Afhankelijk van het HR-beleid van de mbo-instelling is onderzoek opgenomen in de taakstelling van masteropgeleide docenten, en wordt daarmee indirect uit de lumpsum gefinancierd.[27]

De manier waarop onderzoek en innovatie in het mbo gefinancierd worden leidt tot een aantal aandachtspunten. Het meest gehoorde is de *formele* toegankelijkheid tot onderzoekssubsidies. Bij de meeste onderzoekscalls in de tweede geldstroom kunnen onderzoekers in het mbo niet meedingen als onderzoeker of als hoofdaanvrager, omdat calls alleen openstaan voor hetzij gepromoveerde onderzoekers, hetzij onderzoekers aan universiteiten of hogescholen, of onderzoekers aan kennisinstellingen. Kennisinstelling is overigens een nogal diffuus begrip. Zo heeft het geen uniforme juridische status. Een uitgebreide discussie hierover is te lezen in de juridische paragraaf van het volgende hoofdstuk.

[26] Dit is een sterk competitieve beurs, waarbij het aantal aanvragen uit en toekenning aan het mbo niet in verhouding staan tot de grootte van de sector.
[27] De HR-ondersteuning van masteropgeleide docenten in het mbo is onderwerp van lopend onderzoek door Brouwer et al. Zie https://www.nro.nl/onderzoeksprojecten/versterking-van-de-impact-van-masterdocenten-op-de-onderwijspraktijk-in-het-mbo-een-hr-perspectief

Daarnaast vindt een aantal respondenten dat formele toegankelijkheid alleen niet voldoende is. Zolang gunningscriteria van subsidies met name ingegeven worden door *wetenschappelijke* maatstaven (zoals peer-reviewed publicaties) maken practoren en andere onderzoekers in het mbo weinig kans. Daarnaast is er nog (bijna) geen institutionele kennis en ondersteuning over onderzoeksaanvragen beschikbaar in de mbo-instellingen.[28] Dit leidt tot een concurrentieachterstand ten opzichte van hogescholen en universiteiten, waar in de regel meerdere *grant officers* aangesteld zijn.

Respondenten zijn unaniem dat de beperkte en versnipperde financiering het maken van duurzame impact met onderzoek en innovatie in de weg staat. Ze wijzen dan naar de tijd die het kost om financiering rond te krijgen, de (on)mogelijkheden voor kwalitatieve facilitering, en de kleine en tijdelijke aanstellingen van onderzoekers. Financiering heeft dus raakvlakken met de meeste andere aandachtspunten.

Ten slotte komt uit de interviews naar voren dat het aanstellen van een practor vanuit het bedrijfsleven tot financieringsuitdagingen leidt. Dit komt doordat het practorsalaris vaak een stap terug is. In de praktijk wordt dit meestal opgelost door de practor te detacheren vanuit de oorspronkelijke werkgever. Dit heeft echter als complicatie dat voor veel subsidieaanvragen een officiële aanstelling bij de onderwijsinstelling nodig is, waardoor deze practoren daar niet op kunnen inschrijven.

Kader 3.5 Onderzoeksfinanciering aan hogescholen

Onderzoek aan hogescholen wordt ook via de drie geldstromen gefinancierd. Regieorgaan SIA speelt hierin een cruciale rol door zich specifiek op de hogescholen te richten met subsidies zoals de RAAK-regeling. Andere belangrijke nationale subsidies zijn onder meer afkomstig van NWO, ZonMw, Groeifonds en de Nationale Wetenschapsagenda. Internationale subsidies worden verkregen via Europese programma's zoals Erasmus, Interreg, Horizon 2020 en Horizon Europe. Deze subsidies zijn essentieel voor de financiering van praktijkgericht onderzoek.

Stromen en trends
De financiering voor praktijkgericht onderzoek is van € 100 miljoen in 2009 gestegen naar € 350 miljoen in 2022. Vanuit het ministerie van OCW ontvangen hogescholen jaarlijks extra € 100 miljoen voor de eerste en tweede geldstroom voor de integratie van praktijkgericht onderzoek in het kennisecosysteem en de kwantitatieve en kwalitatieve verduurzaming van praktijkgericht onderzoek. Specifieke investeringen in de eerste geldstroom omvatten € 60 miljoen structureel en € 35 miljoen over tien jaar voor het uitbreiden en verduurzamen van lectoraten en het versterken van de kwaliteit van praktijkgericht onderzoek. De tweede geldstroom, beheerd door Regieorgaan SIA, omvat € 10 miljoen voor thematische programmering en € 5 miljoen voor een pilot professional doctorate. Extra investeringen vanuit het Bestuursakkoord Hoger Onderwijs en Wetenschap in 2022 hebben geleid tot meer personeel en een grotere inzet op diverse onderzoeksthema's. Desondanks is er sprake van een tekort aan onderzoeksgeld; er wordt vaak meer uitgegeven aan praktijkgericht onderzoek dan dat er opbrengsten tegenover staan (Strategy&, 2021). Hogescholen subsidieren onderzoek vaak met onderwijsgelden, wat wijst op een behoefte aan herijking van de financiering voor praktijkgericht onderzoek om de hogere ambities te kunnen realiseren. In datzelfde jaar waren er 723 lectoren die gezamenlijk 486 fte aan onderzoek besteedden, waarbij bijna een derde een dubbelaanstelling had buiten de hogeschool. Initiatieven zoals de SPRONG-regeling en van Regieorgaan SIA en L.int-regeling bevorderen de capaciteitsopbouw en samenwerking in de beroepspraktijk. De Deltapremie stimuleert ambassadeurschap voor praktijkgericht onderzoek (Ministerie van OCW, VH, SIA, 2019).

Invloed van financieringsbronnen
In 2022 varieerde de omvang van de geldstromen aanzienlijk per instelling. De eerste geldstroom bedroeg voor sommige instellingen € 24 miljoen, terwijl andere instellingen € 26 miljoen of zelfs € 155 miljoen ontvingen. De tweede geldstroom varieerde tussen € 4 miljoen en € 88 miljoen, en de derde geldstroom bedroeg tussen € 7.144 en € 39 miljoen. Deze financiering kende verschillende verdelingen, waarbij de eerste geldstroom bestond uit reguliere lumpsumfinanciering, aangevuld met bestuursakkoordmiddelen. De tweede en derde geldstromen omvatten subsidies van nationale en internationale organisaties en contractonderwijs en -onderzoek.

Volgens hogescholen en accountants worden de aard en de richting van praktijkgericht onderzoek sterk beïnvloed door de verschillende financieringsbronnen. De eerste geldstroom biedt een stabiele basis, terwijl de tweede en derde geldstromen flexibiliteit bieden voor projecten die inspelen op actuele thema's zoals duurzaamheid en digitalisering. Dit zorgt ervoor dat de thema's en de richting van het onderzoek worden bepaald door de beschikbare financiering.

[28] De uitzondering hierop vormt de kennis over RIF-aanvragen.

RAAK-subsidies en andere competitieve financieringsbronnen hebben significant bijgedragen aan praktijkgericht onderzoek. Voorbeelden van succesvolle projecten zijn samenwerkingen met mediabedrijven over algoritmen, interventies in de zorg en rond kinderarmoede, en onderzoek naar verduurzaming van het industriële havencomplex. Financiering wordt ingezet om de rol en de bijdrage van lectoraten aan onderwijsinnovatie en praktijkgericht onderzoek te ondersteunen. Dit omvat zowel de eerste als de tweede en derde geldstroom, waarmee lectoraten worden gefinancierd en ondersteund in hun onderzoeksactiviteiten. Lectoren ontwikkelen projecten en werken samen met docent-onderzoekers, wat bijdraagt aan de professionalisering van docenten.

Kansen en uitdagingen
Hogescholen zijn van plan om in de toekomst meer te investeren in specifieke gebieden binnen praktijkgericht onderzoek. Thema's zoals duurzaamheid, rechtvaardigheid en digitalisering worden gezien als speerpunten. Besluiten over investeringen worden genomen op basis van de strategische agenda's van de instellingen en de maatschappelijke relevantie van deze onderwerpen.
Er zijn verschillende uitdagingen en kansen bij de financiering van praktijkgericht onderzoek. Uitdagingen omvatten de beperkte middelen binnen de eerste geldstroom, hoge aanvraagdruk en administratieve lasten. Volgens de hogescholen waarmee gesproken is, liggen de kansen in het versterken van samenwerking via allianties, het oriënteren op Europese financiering en het beter stroomlijnen van financieringsstromen.

Tijdens financiële analyses en gesprekken met hogescholen bleek dat cofinanciering een belangrijke vereiste is bij het verkrijgen van middelen uit de tweede en derde geldstroom. Dit leidt vaak tot capaciteitsproblemen omdat hogescholen voldoende eigen middelen moeten inzetten om in aanmerking te komen voor aanvullende subsidies. Daarnaast ervaren instellingen een aanzienlijke verantwoordingslast bij het beheren van deze geldstromen, volgens het format van de Vereniging Hogescholen (VH).

Respondenten denken dat de financieringsstructuur in het hbo ook goed toegepast kan worden op onderzoek in het mbo. Er is met name behoefte aan een substantiële duurzame financiering via de eerste geldstroom. Vanuit mbo-instellingen komt het geluid dat deze financiering additioneel moet zijn aan de bestaande lumpsum. Deze financieringsstroom zou met name gericht moeten zijn op het creëren van voldoende 'volume'; namelijk de substantiële aanstelling (in werktijdfactor) van voldoende onderzoekers.

Sturing op onderzoeksexcellentie en maatschappelijk relevante inhoudelijke thema's zou dan met name gaan via de competitieve tweede geldstroom. Veruit de meeste respondenten hebben hierbij een voorkeur voor aparte subsidiecalls (ten opzichte van hogescholen en universiteiten) om de 'eigenheid' van onderzoek en innovatie in het mbo te kunnen bewerkstelligen. Bovendien zou dit het probleem van de concurrentieachterstand grotendeels wegnemen. Er zijn nog geen uitgewerkte visies over wat de kwaliteitscriteria en inhoudelijke thema's dan zouden moeten zijn.[29]

3.7 Wettelijke kaders

Op dit moment zijn de wettelijke kaders waarin onderzoek plaatsvindt verschillend voor onderzoek en innovatie aan mbo-instellingen, hogescholen en universiteiten. De kaders waarin onderzoek aan hogescholen en universiteiten plaatsvindt zijn vastgelegd in de WHW, terwijl de activiteiten van mbo-instellingen worden gereguleerd door de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB). Onderzoek is hier nog geen onderdeel van, vandaar dat deze paragraaf wat anders is opgebouwd. Eerst beschrijven we de wettelijke kaders voor onderzoek voor hogescholen, en hoe deze zich verhouden tot onderzoek aan het mbo. Vervolgens reflecteren we op de wenselijkheid van het gelijkschakelen van de wettelijke positie.

Juridische positie onderzoek aan hogescholen

Onderzoek van hogescholen is vastgelegd in de WHW. In artikel 1.3 lid 3 wordt hun missie beschreven:

'Hogescholen zijn gericht op het verzorgen van hoger beroepsonderwijs. Zij verrichten ontwerp- en ontwikkelactiviteiten of onderzoek gericht op de beroepspraktijk. Zij verzorgen in elk geval bacheloropleidingen in het hoger beroepsonderwijs, zij verzorgen in voorkomende gevallen associate degree-opleidingen en masteropleidingen in het hoger beroepsonderwijs en zij dragen in elk geval kennis over ten behoeve van de maatschappij. Zij dragen bij aan de ontwikkeling van beroepen waarop het onderwijs is gericht.'

[29] Het huidige proces van kwaliteitsbewaking is gericht op kwaliteit van practoraten, wat iets wezenlijk anders is dan kwaliteit van onderzoeksaanvragen.

Met de wetswijziging van 2010 is 'ontwerp- en ontwikkelactiviteiten of onderzoek gericht op de beroepspraktijk' toegevoegd aan het wettelijk takenpakket van de hogescholen. Dit was een reflectie van het feit dat onderzoek op dat moment voor veel hogescholen al staand onderdeel van hun missie was.[30] Daarnaast zag de wetgever dat hogescholen bezig waren met onderzoek dat aansloot bij de behoeftes in de beroepspraktijk. De primaire functie van onderzoek aan hogescholen is 'de beroepspraktijk in stand te houden en te ontwikkelen'.[31] Onderzoek draagt hier volgens de wetgever op twee manieren aan bij. In de eerste plaats door goed geschoolde professionals af te leveren, die onderzoekend kunnen werken. In de tweede plaats door antwoord te geven op concrete vragen die leven in de beroepspraktijk. Dit betekent dat onderzoek door hogescholen is 'gericht op toepassing, maar niet op fundamenteel begrip'.[32] Hiermee werd het onderscheid tussen onderzoek door universiteiten en hogescholen indirect opgenomen in de wet.

De toevoeging van praktijkonderzoek aan de wettelijke taak van hogescholen betekende dat dat onderzoek onderdeel wordt van de kwaliteitscyclus van hogescholen. Deze is immers ook vastgelegd in de wet (artikel 1.18, eerste lid). Dit heeft zijn uitwerking gekregen in het Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek. Daarnaast zijn hogescholen ook aangesloten bij verschillende landelijke wetenschappelijke gedragscodes, zoals het Nationaal Plan Open Science (2017) en de Nederlandse gedragscode voor wetenschappelijke integriteit (2018).

Naast dat onderzoek een wettelijke taak voor hogescholen is, heeft ook de positie van de lector zijn wettelijk beslag gekregen, in artikel 10.3 lid f (Verantwoordelijkheden en rechten lectoren).

- *Tot het personeel van de hogeschool behoren in elk geval de lectoren. In het benoemingsbesluit wordt vermeld het vakgebied waarin de lector zijn onderwijs- en onderzoektaken uitoefent.*
- *De lectoren zijn verantwoordelijk voor het praktijkgericht onderzoek en voor de bevordering van de verwevenheid daarvan met het onderwijs op het hun toegewezen vakgebied.*
- *De lectoren zijn gerechtigd de titel lector te voeren.*

Dit artikel is in 2016 toegevoegd aan de WHW, na een amendement van de heer Rog.[33] Hij wilde hiermee de 'enorme inspanningen die de hogescholen zich de afgelopen 20 jaar hebben getroost om de functie, de maatschappelijke positie en het aanzien van lectoren te ontwikkelen en uit te bouwen' wettelijk erkennen.[34] Het amendement was een directe reactie op de eerste experimenten met lectoren aan mbo-instellingen. In de toelichting op het amendement stond dat het niet nodig is voor de versterking van de beroepskolom dat mbo-instellingen zelfstandig lectoraten instellen. Daarnaast was het argument dat 'het zelfstandig instellen van lectoraten in het mbo een vertroebeling ten aanzien van verantwoordelijkheden van betrokken functionarissen' zou vormen.[35]

Wanneer de verantwoordelijkheden en rechten van lectoren vergeleken worden met die van hoogleraren, dan valt op dat lectoren geen *ius promovendi* hebben; het recht om doctorstitels te verlenen.[36] Er vindt op dit moment wel een experiment plaats met het zogenaamde Professional Doctorate, waarbij het mogelijk is te promoveren aan hogescholen, onder begeleiding van een lector.[37] Dit heeft momenteel echter geen wettelijke basis.
Als laatste is de positie van lector ook vastgelegd in de cao hoger beroepsonderwijs. Hierin is vastgelegd dat een 'lector kenniskring' ingeschaald wordt in schaal 15 of 16, en een 'lector oude stijl' in schaal 14.

Vergelijking met wettelijke positie onderzoek in het mbo

De wettelijke verantwoordelijkheden van mbo-instellingen zijn geregeld in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs. Onderzoek is geen onderdeel van het takenpakket van roc's en beroepscolleges (zie de doelstellingen en taken hieronder). De termen 'practor' en 'docent-onderzoeker' komen niet voor in de wet. In de cao middelbaar beroepsonderwijs zijn practoren en docent-onderzoekers niet ingeschaald. In de praktijk leidt dit tot een nogal divers beloningsbeeld, waarbij het voorkomt dat practoren (of docent-onderzoekers) aan dezelfde roc-instelling in een andere schaal zitten.

[30] Memorie van Toelichting op de Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en enige andere wetten onder meer in verband met de verbetering van het bestuur bij de instellingen voor hoger onderwijs, de collegegeldsystematiek en de rechtspositie van studenten (versterking besturing). Tweede Kamerstuk 31-821 nr. 3 2008-2009. https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31821-3.pdf
[31] MvT 31-821 nr. 3 2008-09, p. 38.
[32] Idem.
[33] Tweede Kamer, vergaderjaar 2016–2017, 34 412, nr. 17 https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/kst-34412-17.pdf
[34] Idem, p. 2.
[35] Idem, p. 2.
[36] Een lector die verbonden is aan een universiteit als hoogleraar of (in specifieke gevallen) UHD heeft ook het *ius promovendi*, maar alleen uit hoofde van de universitaire functie.
[37] https://www.verenigingh ogescholen.nl/themas/professional-doctorate

Artikel 1.2.1 WEB: Doelstellingen onderwijs

1. Educatie is gericht op bevordering van de zelfredzaamheid van volwassenen en sluit waar mogelijk aan op het ingangsniveau van het beroepsonderwijs. Educatie omvat activiteiten op het niveau van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Opleidingen voortgezet algemeen volwassenenonderwijs zijn gericht op het behalen van een diploma van onderwijs als bedoeld in de artikelen 2.4 tot en met 2.6 van de Wet voortgezet onderwijs 2020.
2. Beroepsonderwijs is gericht op de theoretische en praktische voorbereiding voor de uitoefening van beroepen, waarvoor een beroepskwalificerende opleiding is vereist of dienstig kan zijn. Het beroepsonderwijs bevordert tevens de algemene vorming en de persoonlijke ontplooiing van de studenten en draagt bij tot het maatschappelijk functioneren. Beroepsonderwijs sluit aan op het voorbereidend beroepsonderwijs en het algemeen voortgezet onderwijs. Beroepsonderwijs omvat niet het hoger onderwijs.

Artikel 1.3.5 WEB: Taken instellingen

Bij de uitvoering van hun taak dragen de instellingen, onverminderd het bij of krachtens deze wet bepaalde, mede zorg voor:

a. de toegankelijkheid van het onderwijs, in het bijzonder voor kansarme groepen;
b. het aanbieden van doelmatige leerwegen, in het bijzonder door het zorgdragen voor een zorgvuldige afstemming tussen opleidingen voortgezet algemeen volwassenenonderwijs en beroepsopleidingen; en het bieden van mogelijkheden voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding.

Reflectie

De geschiedenis van de juridische inbedding van onderzoek aan de hogescholen laat zien dat de wet de praktijk volgt. Bij zowel de toevoeging van praktijkonderzoek aan het takenpakket van hogescholen als de wettelijke verankering van lectoren wordt expliciet verwezen naar een staande onderzoekspraktijk. Tegelijkertijd is het een weergave van een voortdurende positiestrijd in de onderzoeksinfrastructuur. De manier waarop onderzoek aan hogescholen staat omschreven in de WHW, wijkt af van de formulering voor onderzoek van universiteiten, en in de Memorie van Toelichting staat dat ‘met deze definiëring van de aard van het onderzoek [...] nadrukkelijk bepaald [is] dat het uitvoeren van onderzoek gericht op fundamenteel begrip geen publieke taak is van hogescholen’. Hetzelfde zie je bij het wettelijk beschermen van de titel van lector: *alleen* lectoren aan hogescholen kregen deze bescherming. Hiermee werd de positie van lectoren aan mbo-instellingen juridisch onmogelijk gemaakt.

Het juridisch inbedden van de positie van onderzoek in het mbo kan een logisch uitvloeisel zijn van het emancipatieproces van practoren. Hier zijn twee kanttekeningen bij te maken. De eerste is de timing; wanneer het onderzoek juridisch wordt vastgelegd moet ook duidelijk zijn wat dit precies behelst, en hoe het zich onderscheidt van onderzoek door andere instellingen. Deze discussie is nog (lang) niet uitgekristalliseerd. De tweede kanttekening is dat het hbo en het mbo onderliggende juridische regimes kennen (WHW en WEB). Het gevolg hiervan is dat de instellingen en alle actoren daaromheen een volstrekt andere rechtspositie hebben. Dit onderscheid is ook begrijpelijk gezien de verschillende historisch gegroeide functies die ze hebben. Het is de vraag of een volledige juridische gelijktrekking alleen om de onderzoekscomponent te versterken een passend middel is.

4. Naar een visie op praktijkgericht onderzoek

REGIOPLAN

ECBO

4 Naar een visie op praktijkgericht onderzoek

Onderzoek in het mbo staat feitelijk altijd in relatie tot de beroepspraktijk, het onderwijs, of allebei. Een visie over praktijkgericht onderzoek en innovatie in het mbo dient dan ook rekening te houden met de hierbij horende driehoek van beroepspraktijk-onderwijs-onderzoek. In paragraaf 4.1 geven we bouwstenen voor het opstellen van die visie. Deze bouwstenen kennen min of meer een logische volgordelijkheid. Bij de bouwstenen houden we rekening met de onderscheiden uitgangspunten in het veld. Dat zijn er grofweg twee. Alvorens die hier te schetsen, willen we echter benadrukken dat een visie op praktijkgericht onderzoek niet vanuit één van deze twee uitgangspunten hoeft te worden opgesteld, maar dat eerder sprake is van een continuüm en er dus evengoed een hybride visie ontwikkeld kan worden.

Het eerste uitgangspunt is dat onderzoek in het mbo als doel heeft om de maatschappelijke missie van het mbo te versterken. Ergo: het mbo leidt op tot 1) uitoefening van een beroep, 2) deelname aan de maatschappij, en 3) (mogelijke) doorstroom naar een hoger onderwijsniveau. Bij dit uitgangspunt ligt de nadruk op de link tussen onderzoek en onderwijs. Het tweede is dat onderzoek in het mbo is gericht op het ondersteunen van innovatie door partners uit de beroepspraktijk. Het idee hierachter is dat het mbo door de regionale positionering goed in staat is om partijen die zelf (relatief) weinig middelen voor innovatie hebben te betrekken in de Nederlandse kennisinfrastructuur. Bij dit uitgangspunt ligt de nadruk op de link tussen onderzoek en beroepspraktijk.

Naast het bespreken van de bouwstenen gaan we in op de juridische inbedding van onderzoek in het mbo (paragraaf 4.2).

4.1 Bouwstenen

Visievorming in het mbo

In mbo-instellingen is er momenteel niet altijd een duidelijk vastomlijnd beeld van de positie van onderzoek in de instelling. In de huidige situatie kunnen er door het ontbreken van richtinggevende kaders op de verschillende niveaus ook verschillende visies bestaan, iets waar de te vormen visie van OCW meer lijn in kan brengen. Volgens respondenten wordt praktijkgericht onderzoek in mbo-instellingen nog niet als wezenlijk onderdeel beschouwd van het mbo, maar als iets wat naast het primaire proces van onderwijs bestaat. Respondenten vinden ook dat practoren meer ruimte zouden moeten krijgen om bij te dragen aan de visievorming binnen het mbo, waar deze nu voornamelijk door het bestuur van een instelling wordt geformuleerd. Het feit dat practoraten niet doorlopend gefinancierd worden, maar een begin- en einddatum hebben, draagt mogelijk bij aan de geringe rol die practoren (kunnen) spelen bij de visievorming. De respondenten denken dat er behoefte is aan een positieve visie die niet beschrijft wat onderzoek in het mbo *niet* is, maar waar het juist *wel* een relevante rol kan spelen.
Een duidelijke interne – vanuit het het mbo zelf geformuleerde – visie op de rol van praktijkgericht onderzoek in het mbo zou leiden tot betere zichtbaarheid, positionering en waardering van praktijkgericht onderzoek in het mbo. Om dit te bereiken, is volgens respondenten een heldere profilering noodzakelijk: waar kan het onderzoek een duidelijke en onderscheidende kennisbijdrage leveren die andere onderzoeksinstellingen niet kunnen leveren? Of zoals een respondent zegt: *"Kijken naar waar implementatie wel slagen kan maken en waar water stroomt. Wat moeilijk is, dat laten want dat levert niets op"*. De visie hierop van de sector als geheel moet de veelzijdigheid van praktijkgericht onderzoek in het mbo onderstrepen: *"[praktijkgericht onderzoek in het mbo is] een waaier; geen schotten."* Hoewel het afkaderen van onderzoek in het mbo volgens respondenten lastig en mogelijk onwenselijk is, draagt het in hun ogen wel bij aan het versterken van het gelijkwaardige partnerschap: *"Onder de paraplu gebeuren 10.000 dingen, maar een paraplu helpt wel."*

Het voorgaande laat zien dat het van belang is om van onderaf – vanuit de sector zelf – visievorming op praktijkgericht onderzoek in het mbo te stimuleren. Voor de door OCW te ontwikkelen eigen visie levert dit een aantal aandachtspunten op. Respondenten stellen dat de sector zelf de eerste stappen in het volwassenwordingsproces al heeft gezet (zowel qua visievorming als qua financiering en uitvoering). Voor de volgende stap wordt dan nadrukkelijk naar OCW gekeken. Bij dit proces bepalen de door OCW gevolgde uitgangspunten voor hun visie ook wie belangrijke partners zullen zijn. Indien de visie van OCW meer vanuit de link onderzoek-onderwijs wordt opgesteld, dan zal de sector zelf de voornaamste partner zijn. Indien de link onderzoek-beroepspraktijk meer leidend is, dan wordt het potentiële partnerveld een heel stuk breder en is het voorstelbaar dat andere (inhoudelijk verbonden) ministeries aanhaken.

Regionale kennisinfrastructuur

Een andere bouwsteen is het opzetten van een regionale kennisinfrastructuur bestaande uit onderwijsinstellingen en bedrijven in de beroepspraktijk (MBO Raad, 2022). Uitwisseling met de onderwijs- en beroepspraktijk is daarin een fundamenteel element van praktijkgericht onderzoek in het mbo. Niet alleen voedt de praktijk de onderzoeksvragen, ook kunnen de opbrengsten uit onderzoek de praktijk innoveren. Een onderdeel van deze bouwsteen is het stimuleren van samenwerking. Door bijvoorbeeld in te zetten op onderzoek op sectoroverstijgende thema's binnen mbo en hoger onderwijs en participatie in regionale, sectoroverschrijdende samenwerkingsverbanden (Galan Groep, 2021) kan het praktijkgerichte onderzoek in het mbo verder een plek verwerven binnen de kennisinfrastructuur (Vogelezang et al., 2022). Met lectoraten wordt al veel samengewerkt; respondenten zeggen dat deze samenwerking positief ervaren wordt. Er wordt aangesloten bij de bestaande rol van het mbo in de regio, en practoren en lectoren werken meestal complementair. Ook kunnen practoren meer met elkaar de samenwerking opzoeken, zoals nu al gebeurt in PractoratenPlatforms.

Een regionale kennisinfrastuctuur geeft ook gewicht aan vragen die spelen in de praktijk en de kennis die al bestaat in de praktijk. Een respondent zegt: *"Een ambachtsman heeft kennis, maar ziet dat niet als kennis, want het is zijn vak. Maar het is wel kennis"* en *"Ervaring is ook kennis".* Praktijkgericht onderzoek moet volgens respondenten complementair zijn en aansluiten bij de kennis en ervaringen van professionals in de praktijk en andere onderzoeksorganen.
Deze regionale kennisinfrastructuur lijkt op het eerste gezicht relevanter voor een visie die meer uitgaat van een nadruk op de link onderzoek-beroepspraktijk, maar speelt eveneens een rol als de visie gericht wordt op de link onderzoek-onderwijs. Goed contact met de praktijk en maatschappij waarvoor wordt opgeleid is daar immers ook noodzakelijk. Het voordeel van het opzetten van een regionale infrastructuur is dat dit aansluit bij de gedachte dat onderzoek in het mbo geen geheel losstaande activiteit is, maar altijd plaatsvindt in de driehoek.

Terminologie

Een van de bouwstenen voor een door OCW te formuleren visie die leidt tot een duidelijke positionering van het mbo in de landelijke kennisinfrastructuur, is de gehanteerde terminologie. In de motie van Krul en Peters op 24 mei 2023 werd de regering gevraagd een 'visie op te stellen [... over] hoe mbo-instellingen dezelfde rechten als het hoger onderwijs kunnen krijgen om aanspraak te maken op onderzoeksprogramma's en toegang tot voorzieningen.'[38] Een verwacht gevolg van deze positionering is dat het mbo volwaardig deel kan nemen aan regionaal en landelijk onderzoeks- en innovatiebeleid. Op dit moment is het precies duiden van de positie van onderzoek in het mbo in relatie tot andere partijen in de onderzoeksinfrastructuur nog lastig. Er is in de praktijk gedeeltelijke overlap met onderzoek zoals dat uitgevoerd wordt aan hogescholen en universiteiten. Respondenten vinden het wenselijk als er een eigen onderzoeksterminologie komt voor praktijkgericht onderzoek in het mbo. Het voordeel hiervan is dat een eigen term ondersteunend is in het omdraaien van de discussie van wat onderzoek in het mbo *niet* is naar wat het *wel* is. Hierbij wordt verwezen naar het gebruik van de term 'praktijkgericht onderzoek' aan hogescholen als historisch belangrijke stap in het expliciteren van de verschillen in onderzoek aan de universiteit en aan hogescholen, en daarmee het verwerven van een eigenstandige positie in de kennisinfrastructuur.[39] Een bijkomend voordeel is ook dat een eigen term het onderscheid tussen onderzoek in het hbo en mbo verduidelijkt en daarmee complementariteit in de infrastructuur versterkt in plaats van (het gevoel van) concurrentie tussen hbo en mbo. Dit is met name van belang als onderzoek in het mbo minder vanuit de link met de eigen onderwijspraktijk en meer vanuit het uitgangpunt beroepspraktijk-onderzoek wordt ingericht. Het nadeel van een andere/eigen term is dat er momenteel niet één term is die algemeen geaccepteerd wordt als goede kenschets van de onderzoekspraktijk in het mbo.[40] Een tweede nadeel is dat een eigen definitie ook bepaalde bestaande onderzoeks- en innovatiepraktijken kan uitsluiten.

Kwaliteitszorgsysteem

Om de kwaliteit van het praktijkgerichte onderzoek in het mbo te kunnen waarderen en borgen, ligt het voor de hand kwaliteitseisen te stellen aan het onderzoek. Dit kan op een aantal manieren. Ten eerste door functie-eisen te definiëren voor functies in een practoraat. Sinds 2017 is de positie van lector wettelijk verankerd aan het hbo en is er een functieprofiel (Vereniging Hogescholen, 2020). Voor een practor is dit nog niet het geval. Respondenten vinden dat een practor aantoonbare ervaring en affiniteit met onderzoek moet hebben, maar over de vraag of bepaalde kwalificaties moeten gelden, bijvoorbeeld een afgerond promotietraject, zijn respondenten het niet eens. Ook voor practoraatmedewerkers

[38] Krul, H.M., & Peters, W.P.H.J. (2023). Kamerstuk 31 288 nr. 104. Motie van de leden Krul en Peters.
[39] Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat wat dan precies praktijkgericht onderzoek is een continue bron van discussie blijft, ook in en tussen hogescholen. Dit vormt ook de basis voor veel meningsverschillen over wat kwalitatief goed onderzoek is, wat relevante onderzoeksproducten zijn, en wie geëquipeerd is om onderzoek te doen. Zie bijvoorbeeld Rathenau 2024.
[40] Termen die gedurende het onderzoek voorbij kwamen zijn: toepassingsgericht onderzoek, beroepsgericht onderzoek, vakgericht onderzoek, praktijkgestuurd onderzoek, en praktijkgericht onderzoek.

als docent-onderzoekers zijn geen functiebeschrijvingen in het functiebouwwerk, al hebben veel docent-onderzoekers wel een masteropleiding gedaan (Hagedoorn et al., 2023). Het opstellen van functieprofielen voor practoren en practoraatmedewerkers en/of het stimuleren van dubbelfuncties als lector en practor zou kunnen helpen bij de verdere volwassenwording van praktijkgericht onderzoek in het mbo.

Behalve het beschrijven van kwaliteitseisen voor verschillende functies in practoraten moet ook de kwaliteit van het onderzoek zelf geborgd worden. Hogescholen hebben een uitgebreid kwaliteitszorgsysteem, zoals beschreven in kader 3.4. Voor practoraten is een dergelijk uitgebreid kwaliteitszorgsysteem nog niet aan de orde. Wel zijn er kwaliteitscriteria voor practoraten opgesteld (Stichting Practoraten, 2020). Deze kwaliteitscriteria richten zich op relevantie van het vraagstuk, praktische relevantie, methodische grondigheid, ethische verantwoording inclusief dataveiligheid, publieke verantwoording, en de impact van het practoraat. Mbo-instellingen kunnen deze kwaliteitscriteria gebruiken om het practoraat te evalueren en bieden oriëntatiepunten voor het opereren en verder ontwikkelen ervan. Respondenten benadrukken dat een kwaliteitszorgsysteem voor extra verantwoordingslast zorgt, en spreken de wens uit dat deze last in verhouding staat tot de slagkracht van practoraten. Op dit moment zijn er nog geen algemeen geaccepteerde kwaliteitscriteria voor vormen van onderzoek in het mbo.[41]

Het opstellen van een kwaliteitszorgsysteem komt volgordelijk na de visievorming en bepaling van positionering en uitvoering van praktijkgericht onderzoek in het mbo. Keuzes die in dat proces worden gemaakt bepalen de mogelijke keuzes voor kwaliteitscriteria. Voor het onderwijs geldt bijvoorbeeld dat er andere verwachtingen zijn ten aanzien van onderzoeksproducten, innovatie en impact dan voor de beroepspraktijk. Het meest bepalend gaat de keuze zijn op welke as de nadruk wordt gelegd; die van onderzoek-onderwijs of die van onderzoek-beroepspraktijk. Indien de keuze op het eerste valt, dan ligt het voor de hand om wat betreft kwaliteitscriteria relatief dicht bij geldende criteria in het universitair en hogeschoolonderwijsonderzoek te blijven. De producten en beoogde impact van onderwijsonderzoek in het mbo zijn immers niet fundamenteel anders dan onderwijsonderzoek in bijvoorbeeld het basisonderwijs, of op een hogeschool. Het is dan onlogisch om de kwaliteitscriteria wél fundamenteel anders te laten zijn. Indien de nadruk op de as onderzoek-beroepsonderwijs komt te liggen, dan ligt het minder voor de hand om aan te sluiten bij geldende criteria in het wetenschappelijk en praktijkgericht onderzoek (zoals uitgevoerd door hogescholen). Hier zijn twee redenen voor. De eerste is dat de beoogde onderzoeksproducten sterk afwijken van wat gangbaar is in (met name) wetenschappelijk onderzoek. Zo zullen peer-reviewed publicaties in wetenschappelijke tijdschriften voor de beroepspraktijk weinig toegevoegde waarde hebben. De tweede is dat kwaliteitscriteria (vanzelfsprekend) sterk sturend zijn in wat voor onderzoek er op welke manier wordt gedaan. Als de kwaliteitscriteria dan sterk lijken op die van hogescholen, dan lijkt het onderzoek dat ook. Dat is onwenselijk (zie ook de hiervoor beschreven discussie over terminologie).[42] Het is logischer om aan te sluiten bij bestaande kwaliteitssystemen die gericht zijn op het stimuleren van innovatie in de beroepspraktijk (bijvoorbeeld het Topsectorenbeleid).

Ook het antwoord op de vraag met wie de criteria worden opgesteld is afhankelijk van de keuzes ten aanzien van de visie. Vanuit de kwaliteitscriteria is het mogelijk functieprofielen op te stellen voor aan onderzoek gerelateerde functies in het mbo. Het voordeel hiervan is dat discussies over al dan niet gewenste kwalificaties van practoren, docent-onderzoekers en dergelijke relatief makkelijk beslecht kunnen worden op basis van de kwaliteitscriteria. Denk onder meer aan de vraag in hoeverre uitvoerend onderzoekers gepromoveerd dan wel wetenschappelijk geschoold moeten zijn. Het door Stichting Practoraten.nl ontwikkelde kwaliteitssysteem kan als uitgangspunt dienen. Dit is echter ingericht op practoraten als instituut en daarmee niet noodzakelijkerwijs voor 100 procent relevant en toepasbaar op andere vormen van innovatie en onderzoek in het mbo.[43] Het kan echter wel aangepast worden in overleg met de sector.

Financiering voor onderzoek en innovatie

De rol die aan het mbo als zelfstandige subsidieaanvrager kan worden toegekend, is eveneens een bouwsteen voor de visie op praktijkgericht onderzoek. De structurele eerste geldstroom kan bijdragen aan het opzetten van een duurzame onderzoeksinfrastructuur, bijvoorbeeld door geld te oormerken voor practoren, of juist voor bredere ondersteuning (bv.

[41] Promovendi vormen hier de uitzondering op, daarvan zijn heldere kwaliteitscriteria vastgelegd in de promotiereglementen van universiteiten en hogescholen.
[42] Deze discussie is minder relevant als de nadruk ligt op de as onderzoek-onderwijs. De kwaliteitscriteria kunnen daar wel gelijkaardig zijn omdat het studieobject verschilt (po/vo/mbo/hbo/wo).
[43] Zo is de relatie tussen bestuur van het mbo en het practoraat onderdeel van de review. Zo'n relatie zal er in de regel niet zijn tussen het bestuur en elke individuele docent-onderzoeker. Het is de vraag of een externe review überhaupt relevant is voor elke onderzoeker (of onderzoeksactiviteit) in het mbo. Wat wel relevante input kan zijn is de kwaliteitsvisie van Stichting Practoraten. Hierin ligt de focus op waardecreatie voor beroepspraktijk, onderwijs, studenten, en professionals, en worden handen en voeten gegeven aan wat waardecreatie voor elk is. Dit wordt uitgebreider besproken in hoofdstuk 3.5.

opdoen van kennis over grants en het schrijven van goede aanvragen). Deze duurzaamheid is noodzakelijk om van het mbo een betrouwbare onderzoekspartner te maken en stelt de sector in staat om een tweede en eventuele derde geldstroom aan te spreken. Overigens bestaat er momenteel wel discussie over de vraag of het logisch is dat het mbo als zelfstandige onderzoeksentiteit meedingt en bij welke calls het dan logisch is dat ze als zelfstandige inschrijven. Voor een eigenstandige positie van onderzoek in het mbo lijkt dit wenselijk en is brede ondersteuning vervolgens een vereiste. De tweede geldstroom kan vervolgens als kwaliteitsaanjager dienen voor onderzoek in het mbo via een eigen subsidieorgaan (à la SIA), gevormd door expertise uit onder meer NWO/NRO/SIA. De vraag daarbij is dan of dit alleen toegankelijk is voor practoren, of ook breder; voor onderzoekers in het mbo. Met andere woorden, welke eisen worden gesteld aan de inschrijvende onderzoekers? En in het verlengde: wie is verantwoordelijk en schrijft dus in, de instelling of het practoraat? Indien de visie meer uitgaat van een nadruk op de link tussen onderwijs-onderzoek, is het aannemelijk om een dergelijke tweede geldstroom niet alleen te richten op het uitvoeren van onderzoek, maar op een bredere onderzoeksdoelstelling voor het mbo, zoals impact op onderwijskwaliteit, realiseren van innovatie en netwerkvorming.

Zoals in paragraaf 2.4 beschreven, kunnen mbo-instellingen – in tegenstelling tot ho-instellingen – niet als penvoerder onderzoeksfinanciering aanvragen. Er is een gering aantal uitzonderingen waar een mbo-instelling wel als penvoerder financiering kan aanvragen, zoals de KIEM-regeling (Evers et al., 2024). Een verbinding met een instelling die onder de WHW valt, zoals een lectoraat, is dan wel een vereiste. Respondenten noemen een aantal maatregelen die ervoor kunnen zorgen dat het financieringsstelsel optimaler is ingericht voor de mbo-sector. Om het mbo als penvoerder mee te laten dingen met huidige aanvragen moeten de toelatings- en beoordelingscriteria van financiers aangepast worden. Het formeel opstellen van opleidings- en aanstellingseisen voor practoren en practoraatmedewerkers door mbo-instellingen kan hierbij helpen. Ook kunnen de beoordelingscriteria op het gebied van publicaties en output aangepast worden aan de mbo-context. Nu wordt veelal om peer-reviewed wetenschappelijke artikelen gevraagd, maar kennisproducten van practoraten zijn veelzijdig en divers van aard en hebben vaak niet de vorm van een peer-reviewed artikel. Verder is het mogelijk om nieuwe financieringsopties op te zetten, specifiek gericht op de mbo-context. Zo kan bijvoorbeeld bij RIF-aanvragen praktijkgericht onderzoek als harde eis worden geïntroduceerd. Daarnaast kunnen er speciale nieuwe mogelijkheden opgezet worden voor mbo-instellingen met specifieke beoordelingscriteria die passen bij de mbo-context. Dit kan bijdragen aan de verdere volwassenwording van praktijkgericht onderzoek in het mbo en toont ook waardering voor onderzoek dat in het mbo plaatsvindt en de ontwikkeling van de sector in het algemeen. Een potentieel gevaar van het opdelen van geldstromen per sector is dat de samenwerking tussen verschillende soorten onderzoeksinstellingen aangetast wordt. Hierop valt te sturen door bij de beoordelingseisen samenwerking en co-creatie tussen bijvoorbeeld een mbo-instelling en een hbo of universiteit op te nemen. Respondenten zagen dit overigens niet als een groot risico.

Samenvattend zijn de belangrijkste keuzes die dan voorliggen: welk gedeelte van de financiering gaat via de eerste geldstroom en welk deel via de tweede? Voor de tweede geldstroom is het dan de vraag of het gaat om onderzoekssubsidies uitgegeven in concurrentie met andere sectoren/onderzoeksinstellingen of om aparte onderzoekssubsidies voor onderzoek in het mbo? Bij de keuze voor een visie gebaseerd op onderzoek-beroepspraktijk zal de derde geldstroom een grotere rol spelen. Het is logisch als de baten voor de beroepspraktijk groter zijn, een groter deel van de lasten dat ook zal zijn. In dat geval ligt extra financiering door vakministeries (zoals nu bijvoorbeeld bij Topsectoren het geval is) voor de hand. Welke keuze ook wordt gemaakt, zolang middelen *additioneel* zijn, zullen er niet zo snel bezwaren zijn. Als het een substitutie is van middelen, zal dit wel leiden tot vragen en mogelijke ‘onrust’.

Professionalisering

Een van de subdoelen van practoraten is het stimuleren van professionalisering van docenten en een onderzoekende leercultuur in het mbo. Dit begint volgens respondenten met het versterken van de onderzoeksvaardigheden binnen een practoraat. Dat kan bijvoorbeeld door docenten op te leiden tot docent-onderzoekers en hen blijvend te professionaliseren. Zoals we eerder contstateerden wordt de rol van docent-onderzoeker in de praktijk ingevuld door master-opgeleide docenten die de rol combineren met andere rollen en functies (zie kader 2.7). Momenteel lijkt een masteropleiding dan ook een voorwaarde voor de rol van docent-onderzoeker. Of de professionalisering intern (binnen het practoraat) of extern (via een opleiding) moet plaatsvinden, lijkt af te hangen van de functie-eisen van de practor.[44] Ook zou volgens respondenten de kenniskring om het practoraat divers moeten zijn met representanten uit het onderzoeksveld, de praktijk en het onderwijs. Deze kenniskring is onderdeel van een academische gemeenschap rondom het practoraat. Hierin kunnen collega-practoren plaatsnemen of collega-onderzoekers uit het hoger onderwijs.

[44] Zo zal een gepromoveerde practor naar alle waarschijnlijkheid beter in staat zijn onderzoeksvaardigheden te leren aan docent-onderzoekers dan een niet-gepromoveerde practor.

In een visie op praktijkgericht onderzoek op het mbo is professionalisering dan ook een bouwsteen. Behalve binnen het practoraat is ook professionalisering van andere professionals in het mbo noodzakelijk voor een gemeenschappelijk op te zetten leer- en onderzoekscultuur en daarmee positionering van onderzoek in het mbo. Mbo-docenten hebben regelmatig werkervaring in de praktijk en geen universitaire opleidingsachtergrond. Onderzoek is daardoor niet iets waar ze veel ervaring mee hebben. Maar om het mbo en de praktijk blijvend te innoveren, moet onderzoekend werken de standaard worden in het mbo. Het is hiervoor belangrijk dat docenten een onderzoekende houding kunnen aannemen en dit kunnen doorgeven aan hun studenten. Volgens respondenten wordt hier al een begin mee gemaakt. Zeker practoraten die zich in de startfase bevinden, dienen zich volgens respondenten te focussen op de ontwikkeling van professionalisering . De KIEM-pilotregeling wordt gezien als een stimulans voor deze ontwikkeling, doordat ze stappen zoals vraagarticulatie uit de praktijk, het vormen van consortia, schrijven van projectaanvragen en uitvoeren van onderzoeksprojecten, faciliteren.

Professionalisering sluit beter aan bij de visie die meer uitgaat van de link onderwijs-onderzoek. Professionalisering van onderzoek gaat dan samen met parallelle ontwikkelingen in het mbo op het gebied van evidence-informed werken, onderzoekend werken, de PDCA-cyclus, leercultuur et cetera. Bij een visie die meer uitgaat van onderzoek-beroepspraktijk is deze synergie minder. Daar is professionalisering een gezamenlijke opgave van beroepspraktijk en onderwijs.
Ten overvloede benadrukken we hier nog dat eerst kwaliteitscriteria en functieprofielen op orde moeten zijn, om gerichte professionalisering tot stand te kunnen brengen.

Facilitering binnen mbo-instellingen

Om praktijkgericht onderzoek in het mbo een volwaardige positie te geven, is het noodzakelijk dat instellingen het participeren in onderzoek daadwerkelijk faciliteren. Dit houdt dit in dat er ruimte is voor professionalisering en het beschrijven van functieprofielen (practor, docent-onderzoeker) voor het functiebouwwerk. De beloningsstructuur voor deze functies kan dan geformuleerd worden, bijvoorbeeld via een cao. De beloningsstructuur voor practoren en docent-onderzoekers verschilt momenteel erg tussen verschillende mbo-instellingen. Daarnaast is ook facilitering in termen van tijd en ruimte nodig: docenten zullen ruimte moeten hebben naast de onderwijstijd om een rol te spelen in het onderzoek of de implementatie daarvan in het onderwijs. Verder houdt facilitering van de onderzoeksfunctie vanuit de organisatie in dat medewerkers toegang hebben tot wetenschappelijke literatuur en waar mogelijk personele ondersteuning, zoals een secretariaat, projectbureau of tenderspecialist die helpt bij de fondsenverwerving. Practoren zeggen dat ze veel tijd kwijt zijn met het schrijven van subsidieaanvragen en onderzoeksvoorstellen. Zulke vormen van facilitering zijn ook voor andere vormen van onderzoek en innovatie binnen het mbo gewenst, maar zullen lastiger te organiseren zijn; doordat dat onderzoek informeler is, en vaak gefragmenteerd is binnen de mbo-instelling. Doordat practoraten een focuspunt vormen voor onderzoek binnen een instelling, is ondersteuning beter te regelen. De mate waarin dit uiteindelijk wordt ingevuld, hangt uiteraard sterk af van de visie op het praktijkgerichte onderzoek.

4.2 Juridische inbedding

Afhankelijk van de precieze invulling van de visie kan het wenselijk zijn praktijkgericht onderzoek in het mbo juridisch in te bedden. Dit kan op vier manieren:

- onderzoek als doelstelling van het mbo in de WEB opnemen;
- van practoren een wettelijk beschermde titel maken;
- mbo-instellingen als kennisinstelling bestempelen;
- de Wet op de Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek (Wet NWO) aanpassen.

In deze paragraaf beschrijven we de vier manieren, en reflecteren we op de wenselijkheid en (on)mogelijkheid van elk.

Onderzoek als doelstelling van het mbo in de WEB

Op dit moment is de wettelijke taak van het mbo beperkt tot onderwijs en daaraan verbonden taken, zoals het bevorderen van persoonlijke ontplooiing, het bieden van lob, en het zorgdragen voor toegankelijkheid van het onderwijs. Het toevoegen van onderzoek als onderdeel van dan wel de doelstelling van het mbo, dan wel de taakstelling kan bijdragen aan de versterking van de positie van onderzoek in het mbo in de landelijke kennisinfrastructuur. Deze toevoeging is relevanter voor een visie die de nadruk legt op de link onderzoek-beroepspraktijk dan voor een visie die de nadruk legt op de link onderzoek-onderwijs. De eerste is immers een duidelijke afwijking van de huidige wettelijke taak.
Hier zijn twee voorbehouden bij te maken. De eerste is dat wettelijke vastlegging veronderstelt dat er helderheid is over begripsdefinities en -reikwijdte. Gezien het feit dat de discussie over wat onderzoek in het mbo precies behelst nog niet is uitgekristalliseerd en dat er nog geen algemeen geaccepteerde term is voor dat onderzoek, is aan dit voorbehoud op

dit moment nog niet voldaan. De tweede is dat een uitbreiding van het wettelijke takenpakket financiële consequenties voor mbo-instellingen gaat hebben. De verwachting is dat mbo-instellingen hier alleen akkoord mee zullen gaan als ze daarvoor financieel gecompenseerd worden.

Van practoren een wettelijk beschermde titel maken

Lectoren en hoogleraren zijn juridisch beschermde titels in de WHW. Daarmee zijn ook hun rechten en verantwoordelijkheden vastgelegd. Er kan voor gekozen worden om in de WEB een soortgelijke bepaling over practoren op te nemen. Het is de vraag of dat op dit moment verstandig is. Hier zijn drie redenen voor.

De *eerste reden* is dat met het vastleggen van de positie van practoren in de WEB onderzoek in het mbo wordt versmald tot onderzoek door practoren. Op dit moment zijn practoren inderdaad de focus van onderzoek in mbo-instellingen. Ze zijn echter niet de enige speler. Het is de vraag of mbo-instellingen niet de ruimte moeten krijgen om onderzoek naar eigen inzicht, passend bij de eigen context vorm te geven. Het vastleggen van de positie van practor verkleint die ruimte.

De *tweede reden* is het verschil in opbouw van de WHW en de WEB. In tegenstelling tot de WHW is er in de structuur van de WEB geen logische plek voor het beschermen van titels. De enige positie die juridisch uitgewerkt is in de WEB is die van docenten (art. 4.1 t/m 4.2.5).

De *derde reden* is dat er momenteel geen noodzaak is om de positie wettelijk vast te leggen. Het vastleggen van de positie van lectoren vloeide voort uit het instellen van lectoren aan mbo-instellingen (zie hoofdstuk 3.3). Er zijn op dit moment geen indicaties dat de titel van practor oneigenlijk gebruikt wordt. Het is ook niet de verwachting dat dat in de nabije toekomst wel het geval zal zijn.

Mbo-instellingen als kennisinstelling bestempelen

Bijna alle respondenten zeggen dat ‘erkenning van het mbo als kennisinstelling’ een belangrijke stap is in het emancipatieproces van onderzoek in het mbo. Er wordt gesteld dat het feit dat dit nu nog niet zo is, het lastiger maakt voor practoren om mee te dingen met subsidies. Respondenten weten overigens niet wie dan precies die erkenning zou moeten verzorgen. Kennisinstelling als begrip heeft geen uniforme juridische status, maar wordt vooral gebruikt door subsidieverstrekkende organisaties om praktisch handen en voeten te geven aan de Europese regelgeving op het gebied van staatssteun en aanbestedingen.

Het begrip ‘kennisinstelling’ komt niet voor in de WHW, de WEB, of de Wet op de Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek (Wet NWO). Tegelijkertijd wordt het wel veel gebruikt door subsidieverstrekkende organisaties, zoals NRO en NWO. Zij kiezen hiervoor omdat ze dan niet heel strak hoeven te definiëren welke instellingen voor subsidie in aanmerking komen. Daarnaast is het zo dat ‘kennisinstelling’ een relevant juridisch begrip is voor veel (internationale) subsidieregelingen die de juridische status hebben van besluit of ministeriële regeling. Denk aan internationale subsidieprogramma’s van BuZa, EU-subsidieprogramma’s als Interreg en Horizon, Europese en nationale EZK- en LNV-subsidies, en de Topsectoren. De definitie van kennisinstelling in deze regelingen is echter niet uniform. Het kan gaan om een subset van de instellingen genoemd in de WHW, alle instellingen genoemd in de WHW, of alle WHW-instellingen plus andere organisaties die aan bepaalde voorwaarden voldoen. Ook komt het voor dat het begrip überhaupt niet gedefinieerd wordt, of er alleen een algemene definitie gegeven wordt. Zie het volgende tekstvak voor voorbeelden.

'Kennisinstelling' in diverse regelingen

Tijdelijke subsidieregeling onderzoek Topsector Logistiek 2022-2026
Kennisinstelling: universiteiten en hogescholen in het Koninkrijk der Nederlanden, de kennisinstellingen voor toegepast onderzoek Deltares, Marin, NLR, TNO en Wageningen-Research (TO2), de onderzoeksinstituten die deel uitmaken van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en onderzoeksinstituten aangesloten bij de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) (Art. 1.).

Besluit vaststelling Subsidieprogramma Versnelling Weerbaarheid Voedselsystemen Afrika
Kennisinstelling: een onderwijs- of onderzoeksorganisatie die bijdraagt aan kennisuitwisseling. Om als kennisinstelling te kwalificeren moeten de kerntaken van de kennisinstelling onafhankelijk onderzoek en/of kennisoverdracht zijn, ongeacht of de kennisinstelling ook economische activiteiten uitvoert of behoort tot de overheid (Art. 3).

Projectstimuleringsregeling Interreg VI
Lead Partner: trekker van een project zijnde een overheidsinstelling, een *kennisinstelling* als bedoeld in artikel 1.2 van de WHW, een stichting, een vereniging of een regionale ontwikkelingsmaatschappij (Art. 1).

Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies
Kennisinstelling:
a. onder a, b, c, g of h van de bijlage van de WHW genoemde instelling voor hoger onderwijs en een onder j van de bijlage bij die wet bedoeld academisch ziekenhuis en Nyenrode Business Universiteit;
b. andere dan onder a bedoelde geheel of gedeeltelijk, meerjarig door de overheid gefinancierde onderzoeksorganisatie zonder winstoogmerk die activiteiten verricht met als doel de algemene wetenschappelijke of technische kennis uit te breiden;
c. geheel of gedeeltelijk, meerjarig door een andere lidstaat van de Europese Unie gefinancierde [instelling];
d. rechtspersoon ten aanzien waarvan een instelling als bedoeld onder a, b of c direct of indirect:
   1. meer dan de helft van het geplaatste kapitaal verschaft;
   2. volledig aansprakelijk vennoot is; of
   3. overwegende zeggenschap heeft;
e. onderzoeksorganisatie zonder winstoogmerk met eigen medewerkers in loondienst, die tot doel heeft via het structureel doen van eigen onderzoek en het ontwikkelen en testen van technische toepassingen door haar medewerkers, de technologische kennis op een specifiek terrein te bevorderen, die geen instelling is als bedoeld onder a tot en met d.

Er zijn dus geen stringente wettelijke drempels voor het bestempelen van mbo-instellingen als kennisinstellingen. Bestaande subsidieregelingen kunnen – indien juridisch mogelijk – aangepast worden, en nieuwe subsidieregelingen kunnen hun definitie van kennisinstelling zo uitbreiden dat het mbo (of onderzoek door practoraten) hier ook onder valt – binnen de bestaande aanbestedingsregels. Subsidieorganen die onder de Wet NWO vallen (NWO, NRO en SIA) mogen hun eigen regels opstellen over wie er in aanmerking komt voor hun subsidies. In de praktijk worden ze daarbij sterk gestuurd door hun eigen financieringsbron. Als het geld voor een subsidie uit bijvoorbeeld de begroting van de directie Hoger Onderwijs & Studiefinanciering komt, dan is het mbo als potentiële ontvanger minder logisch. Dit is echter een politiek-ambtelijke discussie, en geen juridische.

De discussie over kennisinstellingen is echter wel relevant wat betreft Europese aanbestedingsregels. De redenatie hier is dat er voor onderzoek een Europese markt is die niet zomaar mag worden verstoord door overheidssubsidies. Staatssteun (ook indirect via organisaties als NWO, RVO, of Regieorgaan SIA) voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie is alleen verenigbaar met de interne markt als deze aan bepaalde voorwaarden voldoet. Onderzoeksmiddelen moeten primair beschikbaar zijn voor *onderzoeksorganisaties*. Wat een onderzoeksorganisatie is, is Europees gedefinieerd in de Kaderregeling betreffende staatssteun voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie (Kaderregeling O&O&I):[45]

> *[Een 'organisatie voor onderzoek en kennisverspreiding' of 'onderzoeksorganisatie' is] een entiteit (zoals universiteiten of onderzoeksinstellingen, agentschappen voor technologieoverdracht, innovatie-intermediairs, entiteiten voor fysieke of virtuele onderzoeksgerichte samenwerking), ongeacht haar rechtsvorm (publiek- of privaatrechte-*

[45] Art. 15 lid ee van de Europese Commissie- Kaderregeling betreffende staatssteun voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie (2014/C 198/01) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/ALL/?uri=celex:52014XC0627(01)

lijke organisatie) of financieringswijze, ***die zich in hoofdzaak bezighoudt met het onafhankelijk verrichten van fundamenteel onderzoek, industrieel onderzoek of experimentele ontwikkeling, of met het breed verspreiden van de resultaten van die activiteiten door middel van onderwijs, publicaties of kennisoverdracht****. Wanneer dit soort entiteit ook economische activiteiten uitoefent, moet met betrekking tot de financiering van, de kosten van en de inkomsten uit die economische activiteiten een gescheiden boekhouding worden gevoerd. Ondernemingen die een beslissende invloed op dit soort entiteit kunnen uitoefenen in hun hoedanigheid van bijvoorbeeld aandeelhouder of lid van de organisatie, mogen geen preferente toegang tot de door deze entiteit verkregen onderzoeksresultaten genieten.*

Deze definitie is nog verder aangescherpt in een uitspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie, waarin het Hof stelt dat 'instellingen die zich uitsluitend bezighouden met onderwijs- en opleidingsactiviteiten die op algemene wijze de huidige stand van de wetenschap verspreiden, niet worden aangemerkt als organisaties voor onderzoek en kennisverspreiding'.[46] De heersende interpretatie hiervan is dat mbo-instellingen binnen het huidige juridische raamwerk *geen* onderzoeksinstellingen zijn.

Het verstrekken van onderzoekssubsidies aan instellingen die geen *onderzoeksorganisatie* zijn mag alleen onder de voorwaarden van de Algemene Groepsvrijstellingsverordening (AGVV)[47] en de Kaderregeling O&O&I. Deze regelgeving preciseert onder meer wanneer er sprake is van marktfalen, en staatsteun dus geoorloofd is. Ook stelt het maximumpercentages (in EU-jargon: 'maximale steunintensiteiten') in die vergoed mogen worden. Hierin wordt onderscheid gemaakt op basis van type onderzoek (fundamenteel onderzoek, industrieel onderzoek, experimentele ontwikkeling, en haalbaarheidsstudies) en organisatiegrootte (klein, middel, groot).[48] De Nederlandse subsidieorganisaties gaan voor de zekerheid onder die percentages zitten. Deze percentages vormen ook de basis voor cofinancieringsvoorwaarden.

Op het moment dat het als wenselijk wordt gezien dat mbo-instellingen meer mogelijkheden krijgen om mee te dingen met onderzoekssubsidies zijn er twee manieren om met de Europese regels om te gaan. De eerste is om onderzoek en innovatie toe te voegen als wettelijke doelstelling van mbo-instellingen (zie ook de discussie hierboven). Het is echter de vraag of ze hiermee ook een *onderzoeksorganisatie* volgens de EU-definitie worden; daarvoor is het immers noodzakelijk dat de instelling zich *in hoofdzaak* met onderzoek bezighoudt. Er zit wellicht nog wat ruimte in het 'breed verspreiden van de resultaten van die activiteiten door middel van onderwijs, publicaties of kennisoverdracht', maar deze is door de uitspraak van het Hof ook klein. Alleen een juridische aanpassing, zonder een substantiële aanpassing in werkwijze van mbo-instellingen, zal dan naar alle waarschijnlijkheid niet afdoende zijn. De andere manier is om de subsidiecalls zo in te richten dat de opbrengsten altijd ten bate komen van onderwijsverbeteringen. Dan kan onder de geldende Europese regels wel subsidie verstrekt worden aan mbo-instellingen.[49]

Aanpassen van de Wet NWO

Op dit moment is er in de Wet op de Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek (Wet NWO) niets opgenomen over het stimuleren van onderzoek aan mbo-instellingen. De wettelijke taken van NWO zijn als volgt:

1. De organisatie heeft tot taak het bevorderen van de kwaliteit van wetenschappelijk onderzoek alsmede het initiëren en stimuleren van nieuwe ontwikkelingen in het wetenschappelijk onderzoek.
2. De organisatie voert haar taak uit in het bijzonder door het toewijzen van middelen.
3. De organisatie bevordert de overdracht van kennis van de resultaten van door haar geïnitieerd en gestimuleerd onderzoek ten behoeve van de maatschappij.
4. De organisatie richt zich bij het uitvoeren van haar taak in hoofdzaak op het universitaire onderzoek. Daarbij let zij op het aspect van coördinatie en bevordert deze waar nodig (art. 3. Taken NWO).

Twee elementen in deze taakstelling kunnen belemmerend zijn als men het voor mbo-instellingen makkelijker wil maken om mee te kunnen dingen naar onderzoeksubsidies.

- Ten eerste heeft NWO de taak 'wetenschappelijk onderzoek' te stimuleren. Zoals beschreven in hoofdstuk 3.3 is er in de WHW een verschil in hoe onderzoek gedefinieerd wordt in de taakstelling van universiteiten enerzijds en hogescholen anderzijds. Gezien de discussie over terminologie van onderzoek in het mbo (zie hoofdstukken 3.1 en 4.1) lijkt het aannemelijk dat een eventuele wettelijke definitie in de WEB af zal wijken van de definities in de WHW. De

[46] HvJEU 13 oktober 2022, C-164/21 en C-318/21, ECLI:EU:C:2022:785, zie m.n. r.o. 51
[47] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014R0651-20230701
[48] Elk van deze categorieën kent ook weer een eigen Europees vastgestelde definitie. De Nederlandse terminologie is dus niet een-op-een toepasbaar.
[49] De maximumpercentages zijn dan nog wel van kracht.

vraag wordt dan of dat onderzoek nog wel gekenmerkt kan worden als ‘wetenschappelijk onderzoek’ zoals bedoeld in de Wet NWO.
- Ten tweede richt NWO zich ‘in hoofdzaak op het universitaire onderzoek’. Deze aanwijzing staat een gelijkwaardige positie van onderzoek in het mbo in de weg.

Deze elementen belemmeren in principe ook de positie van hogescholen. In de praktijk zien we echter dat zij via Regieorgaan SIA hun eigen subsidiestroom hebben – waarbij het Regieorgaan onder de paraplu van NWO valt. Overigens zonder dat daarvoor een wetswijziging nodig was; SIA wordt dan ook niet expliciet genoemd in de Wet NWO. Integratie met NWO is gebaseerd op een convenant van OCW, Vereniging Hogescholen, VNO-NCW, MKB-Nederland, Syntens, TNO en Novay, dat inmiddels is verlengd tot 2028.[50]

Een soortgelijke oplossing is voor het mbo ook denkbaar. Er kan voor gekozen worden om de taken van SIA uit te breiden. Ook is het voorstelbaar dat er een nieuw regieorgaan onder NWO wordt ingesteld. Hiervoor is waarschijnlijk geen aanpassing van de Wet NWO nodig.[51] Het is de verwachting dat wijzigingen nodig zijn in het Bestuursreglement en de Bevoegdhedenregeling van NWO.

[50] https://regieorgaan-sia.nl/over-regieorgaan-sia/geschiedenis/

[51] Er zijn geen argumenten naar voren gekomen dat een wetsaanpassing strikt noodzakelijk is. Theoretisch zou men het argument kunnen aanvoeren dat het subsidiëren van onderzoek aan hogescholen wél onder de wet NWO valt en onderzoek door mbo instellingen niet. De redenatie is dan dat hogescholen onder de WHW vallen, en mbo instellingen niet – en dus ook geen wetenschappelijk onderzoek kunnen doen.

B

Bijlagen

REGIOPLAN

ECBO

Bijlagen

Bijlage 1: Bronnenlijst deskresearch

Andriessen, D., de Jeu, A., van der Reijden, H., & Emans, B. (2011). Kwaliteit van onderzoek in het HBO. In: *Stromen van kennis: tussen hogescholen en praktijk* (pp. 38-43). Surf. https://research.hanze.nl/ws/portalfiles/portal/15861691/andriessen.pdf

Brouwer, P., van Kan, C., Smit, B., van Swet, J., & Admiraal, W., van Swet, J., Spreeuwenberg, L., de Jong, F., Asbreuk, H., Kruijer, T., & van den Berg, L. (2018). *Van masterstudent naar masterdocent. Onderzoek naar de betekenis van onderwijsonderzoek door docenten*. NRO. https://ecbo.nl/wp-content/uploads/sites/3/2018-11-Van-masterstudent-naar-masterdocent.pdf

Brouwer, P., Doppenberg, J., Boersma, A., Wagemakers, S., & Van Batenburg, E. (2021). *Onderzoeks-(ver)richtingen in de praktijk van de mbo-docent*. NRO. https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/Onderzoeksverrichtingen%20in%20de%20praktijk%20van%20de%20mbo%20docent.pdf

Cloosterman, E., Gielen, M., van den Toren, J., & van der Starre, B. (2019). *De opkomst en positionering van praktijkgericht onderzoek.* Birch. https://www.vereniginghogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/001/078/original/Birch-Stand_van_zaken_PraktijkOndrzk-ppag.pdf?1572864227

Consortium Tools voor Teamleren (2022). Samen onderzoekend werken in het mbo. Praktijkboek voor docenten. NRO. https://www.onderwijskennis.nl/sites/onderwijskennis/files/media-files/samen_onderzoekend_werken_in_het_mbo_praktijkboek_voor_docenten_1.pdf

Dijkgraaf, R., (6 juli 2023). Reactie evaluatierapport 2022 Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA en nieuw SIA-convenant. https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/07/06/reactie-evaluatierapport-2022-regieorgaan-praktijkgericht-onderzoek-sia-en-nieuw-sia-convenant

DUS-I (2021). Tussentijdse evaluatie RIF-2. Regionaal investeringsfonds mbo. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. https://www.dus-i.nl/documenten/publicaties/2021/10/26/rif-2-evaluatie

DUS-I (2023). Monitorverslag 2022. Regionaal Investeringsfonds mbo - 6e editie. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. https://www.dus-i.nl/subsidies/regionaal-investeringsfonds-mbo/documenten/publicaties/2023/04/05/monitorverslag-rif-2022

DUS-I (juni 2024). Regionaal Investeringsfonds mbo (RIF). [website] https://www.dus-i.nl/subsidies/regionaal-investeringsfonds-mbo

Eimers, T., Den Boer, P., Leest, B., Raaijman, J., Van der Vegt, J., Van den Berg, D., Vereijken, I., Vloedbeld, C., Van der Meulen, B., Jongbloed, B., Kaiser, F., Buisman, M., Van Binsbergen, M., De Wit, M., Van Casteren, W., Van den Broek, A., & Lodewick, J. (2023). *Vandaag is het 2040. Toekomstverkenning voor middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs en wetenschap—Deel 1 Kernrapport*. KBA Nijmegen, ResearchNed, Andersson Elffers Felix, CHEPS, Kohnstamm Instituut. https://kbanijmegen.nl/wp-content/uploads/2023/09/Eindrapportage_Deel-1_Toekomstverkenning-v23-8.pdf

European Training Foundation (ETF) (2023). *International mapping study on good practices of applied research in vocational education and training.* CINOP/ETF. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2023-09/Report%20applied%20research_COVES%20SLA1_WP3.pdf

Evers, G., Bastiaanssen, V., van de Meulengraaf, J., & van der Veen, G. (2024). *Eindrapport evaluatie KIEM-groen pilotregeling practoraten.* Technopolis Group.

Galan Groep (2021). *Omwille van goed onderwijs. Verkenning scenario's kennisinfrastructuur onderwijs.* Galan Groep. https://open.overheid.nl/documenten/ronl-eab95f7c-9550-480a-8fac-e3c64f6c3f0f/pdf

Hagedoorn, M., Timmerman, J., Brouwer, P., & Wijnands, E. (2023). De rol van de docent-onderzoeker: Een onontgonnen gebied in het mbo. *Vaktijdschrift Profiel, 2023*(4), 20-22. https://www.landstedegroep.nl/media/30128/hagedoorn-timmerman-brouwer-wijnands-pot-2023.pdf

Hermanussen, J., Stevens, R., Beckers, J., & van der Pluym, I. (2022). *Met de instellingsaudit op weg naar professionele onderwijsorganisaties in het mbo. Een ontwikkelingsgerichte benadering*. Eindrapport NRO-onderzoek. ECBO i.s.m. Zijlstra Center for public control, governance and leadership (VU Amsterdam), Welten Instituut Open Universiteit & Stichting Kwaliteitsnetwerk mbo. https://ecbo.nl/wp-content/uploads/sites/3/Met_de_instellingsaudit_op_weg_naar_professionele_onderwijsorganisaties_in_het_mbo.pdf

Heyma, A., van den Berg, E., Sligte, H., Emmelot, Y., Snoek, M., & Knezic, D. (2016). Effecten van een masteropleiding op leraren en hun omgeving. Seo economisch onderzoek. https://www.voion.nl/media/2651/effectenvaneenmasteropleidingoplerarenenhunomgeving.pdf

De Jonge, J. (2016). *Feiten & Cijfers. Praktijkgericht onderzoek bij lectoraten hogescholen.* Rathenau Instituut. https://www.rathenau.nl/sites/default/files/Praktijkgericht%20onderzoek%20bij%20lectoraten%20van%20hogescholen%20-%20RI.pdf

Kennisrotonde. (2019). *Welke werkzame factoren zijn bekend over de werking van lectoraten (hbo) en practoraten (mbo)? In hoeverre zijn deze factoren bruikbaar voor een vergelijkbare toepassing in het primair onderwijs?* (KR.705). Kennisrotonde. https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/succesfactoren-van-lectoraten-en-practoraten-in-het-primair-onderwijs#:~:text=Een%20primoraat%20is%20een%20expertiseplatform,en%20de%20leerkrachten%20(professionalisering).

Koens, L., Vogelezang, S. & Vennekens, A. (2022). Drijfveren van onderzoekers en docenten 2022. Rathenau Instituut. https://www.rathenau.nl/nl/werking-van-het-wetenschapssysteem/drijfveren-van-onderzoekers-en-docenten-2022

Koens, L., Hessels, L., Vogelezang, S. & Vennekens, A (2024). Een onzekere start – Startende onderzoekers over hun belemmeringen. Rathenau Instituut. https://www.rathenau.nl/nl/werking-van-het-wetenschapssysteem/een-onzekere-start

Lubberman, H.J.H. (2012). *Sociale innovatie in het onderwijs. Begripsbepaling en stand van zaken.* Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt.

MBO Raad. (2019). *Naar een gedeelde en integrale visie op onderzoek over, met en in het mbo*. MBO Raad. https://www.mboraad.nl/publicaties/pamflet-onderzoek-het-mbo

MBO Raad (2022). *Onderzoek en innovatie in het mbo.* MBO Raad.

Ministerie van OCW, VH & SIA (2019). *Verkenning praktijkonderzoek op hogescholen.* Ministerie van OCW, VH & SIA. https://www.verenigingh ogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/001/077/original/Verkenning_praktijkgericht_onderzoek.pdf?1572864179

Ministerie van OCW. (2023). Samen werken aan talent. Werkagenda mbo 2023-2027. Rijksoverheid. https://open.overheid.nl/documenten/ronl-207c34db2672536cd275fb41e0aeeea9978892d1/pdf

Nawijn, A., & Van den Berg, N. (2020). Grenspraktijken van alumni Master Leren en Innoveren in het mbo. Tijdschrift Voor Lerarenopleiders, 41(3). https://registratiesite.brlo.nl/CMS/RPP/Organizations/1/Shops/1/Media/2/Items/3/00001592ES5KUXKC/magz_velov_41-3-arjen-nawijn.pdf

Netwerk Lectoren Lerarenopleidingen (2017). *Praktijkgericht onderzoek dat bijdraagt aan innovatie van opleiding en praktijk.* Netwerk Lectoren Lerarenopleidingen. https://pure.hva.nl/ws/files/4101756/Notitie_Kennisbenutting_Netwerk_Lectoren_Lerarenopleidingen.pdf

Onderwijsraad (2014). *Meer innovatieve professionals.* Onderwijsraad. https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2014/11/25/meer-innovatieve-professionals#:~:text=De%20raad%20concentreert%20zich%20op,van%20het%20beroepenveld)%20worden%20versterkt.

Peltenburg, M., Castelijns, J., Geldens J., & Jongstra, W. (2018). Teacher leaders strijden voor zichtbaarheid. De ervaring van de rol van teacher leader. *De Nieuwe Meso, 5*(1), 44-50. https://www.driestar-educatief.nl/getmedia/ffa98129-fd89-4dc7-b708-991b8ee50a85/Teacher-leaders.pdf

Pijlman H., Andriessen D., Goumans M., Jacobs G., Majoor D., Cornelissen A., Van Gennip K. (2017). *Advies werkgroep Kwaliteit van Praktijkgericht Onderzoek en het Lectoraat*. Vereniging Hogescholen. https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/advies-werkgroep-kwaliteit-van-praktijkgericht-onderzoek-en-het-lectoraat

Platform Samen Onderzoeken (2022). Wat is evidence informed werken? [webpagina]. https://www.platformsamenonderzoeken.nl/wat-is-evidence-informed-werken/

Platform Bètatechniek (2017). Ontwikkeling en potentie van practoraten in het mbo. Verkenning. Platform Bètatechniek. https://old.ptvt.nl/wp-content/uploads/2019/07/webversie-publicatie-practoraten-in-het-mbo.pdf

Rijksoverheid (2023). *Samen gericht opleiden voor wendbare vakmensen IBO Toekomstbestendigheid van het mbo.* Rijksoverheid. https://open.overheid.nl/documenten/dpc-8053809ed09bc9fb000fd78ccfa23a505f1908a3/pdf

Schobben, J. (2021). *Innovatiesucces in het mbo*. Hogeschool Rotterdam https://www.practoraten.nl/wp-content/uploads/2022/10/innovatiesucces-in-het-mbo-john-schobben.pdf

Scienceguide (2023). Hbo, mbo en vo moeten doorstroom verbeteren. Scienceguide. https://www.scienceguide.nl/2023/11/hbo-mbo-en-vo-moeten-doorstroom-verbeteren/

Simon, F. (2016). Het duivelse dilemma van praktijkgericht onderzoek. *OnderwijsInnovatie, 6*, 26-29. https://www.zuyd.nl/binaries/content/assets/zuyd/onderzoek/interviews--artikelen/professionalisering-in-het-onderwijs---e---het-duivelse-dilemma-van-praktijkgericht-onderzoek.pdf

Smulders, H., (2020) Drievoudige kwalificering, *Canon van het Beroepsonderwijs,* https://canonberoepsonderwijs.nl/onderwijsstelsel-wetgeving-en-beleid/drievoudige-kwalificering/

Stichting Practoraten (2017). Bezig met de vragen van morgen. Stichting Practoraten. https://www.practoraten.nl/wp-content/uploads/2017/04/bezig-met-de-vragen-van-morgen_online.pdf

Stichting Practoraten (2018). De beweging krijgt richting. Stichting Practoraten. https://www.practoraten.nl/wp-content/uploads/2018/11/practoraten-de-beweging-krijgt-richting-september-2018.pdf

Stichting Practoraten (2020) Kwaliteitscriteria voor practoraten. Stichting Practoraten. https://www.practoraten.nl/wp-content/uploads/2020/06/artikel-kwaliteit-practoraten-versie-juni-2020.pdf

Stichting Practoraten (datum onbekend). Kwaliteit. Stichting Practoraten. [website] https://www.practoraten.nl/kwaliteit/

Stichting Practoraten (juli 2024) Alle practoraten op een rij. [website] https://www.practoraten.nl/practoraten/

Stichting Practoraten (januari 2024). Practoraten kunnen buitenboordmotor zijn in het praktijkgericht onderzoek. [website] https://www.practoraten.nl/practoraten-kunnen-buitenboordmotor-zijn-in-het-praktijkgericht-onderzoek/

Strategy& (2021). *Toereikendheid, doelmatigheid en kostentoerekening in het mbo, hbo en wo&o*. Strategy&. https://open.overheid.nl/documenten/ronl-88bf49c7-7e2e-4947-8be1-68ea610e38f1/pdf

Van Amersfoort, W., Brouwer, C., Klaeijsen, A., Van der Meer, M., & Schobben, J. (2021) *Eindrapportage fase 2 voor een Toekomstperspectief op het Beroepsonderwijs in 2030*, MBO in 2030, https://mboin2030.nl/file/20211029_Totaaldocument%20Fase2%20MBOin2030v1.0.pdf

Van den Berg, N., Boer, M., de Beer., J., de Jongh, A., Streumer, J., & Bijwaard., S. (2011). *Onderzoek in het mbo. Het Zadkine lectoraat beroepsonderwijs als casus*. Zadkine. https://www.strixalucoonderzoekinnovatie.nl/files/Onderzoek%20in%20het%20mbo.pdf

Van der Meer, M., & Nieuwenhuis, L. (2017). *Beroepsonderwijs in de regio: ecosystemen, lerend vermogen en publieke waarde.* In M. van der Meer (red.), N*aar een lerend bestel in het mbo: over enkele institutionele voorwaarden van onderwijskwaliteit* (pp. 93-118). NRO. https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/NRO-MBO-Bundel-Compleet.pdf

Van der Meer, M., Scheerens, J., & Stevens, R. (2018). *Practoraten in het mbo zijn een impuls voor de onderwijskwaliteit*. Scienceguide. https://www.scienceguide.nl/2018/06/practoraten-in-het-mbo-een-impuls-voor-onderwijskwaliteit/

Van der Meer, M., Scheerens, J., & Stevens, R. (2023). De groei van practoraten in het mbo. *De Nieuwe Meso*, *1*, 29-34. https://www.practoraten.nl/wp-content/uploads/2023/04/de-nieuwe-meso-2023-practoraten.pdf

Van der Meer, M., Ritzen, H., Scheerens, J., & Stevens, R. (2023). Onderzoek in het MBO: Een exploratieve verkenning van de ontwikkeling van practoraten in het MBO. *Tijdschrift OnderwijsPraktijk Studies (TOPS), 1*. https://doi.org/10.54657/TOPS.14391

Van der Vlist, J., Brouns, M., Karakus, H., Majoor, D., Olde Monnikhof, M., Snijder, J., & De Kok, L. (2022) *Naar een volgende fase, derde evaluatie Regieorgaan SIA 2022*. https://open.overheid.nl/documenten/ronl-353a05b5d019eaf8b20816297168bec749d72342/pdf

Van Doesum, K., Driessen, L, Hageman, M., Van der Heul, W., Luke-Mulder, F., Neven, C., Den Uijl, D., Albone, S., Nawijn, A., Wijnands, E., Van den Berg, N., Rozendaal J.S., & Teurlings, C. (2023) *Samen onderzoekend werken in het mbo – Praktijkboek voor docenten*. NRO. https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/eindrapport_-_samen_onderzoekend_werken_in_het_mbo.pdf

van Kan, C., Brouwer, P., Wolf, M., & de Lange, M. (2024a). Benutting van kennis uit onderzoek bevorderen in het onderwijs: hoe doe je dat? Een onderzoek naar kennisbenutting in de context van practoraten. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen/ Hogeschool Utrecht/ ECBO. https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/benutting-van-kennis-uit-onderzoek-bevorderen-in-het-onderwijs-hoe-doe-je-dat

van Kan, C., Brouwer, P., Wolf, M., & de Lange, M. (2024b). Benutting van kennis uit onderzoek bevorderen in het onderwijs: hoe doen practoraten dat? Bijlage met rijke beschrijvingen van kennisbenutting in de context van practoraten.. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen/ Hogeschool Utrecht/ ECBO. https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/benutting-van-kennis-uit-onderzoek-bevorderen-in-het-onderwijs-hoe-doen-practoraten-dat

Vereniging Hogescholen (2017). *Advies Werkgroep Kwaliteit van Praktijkgericht Onderzoek en het Lectoraat.* Vereniging Hogescholen. https://www.verenigingh ogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/000/670/original/Advies_Werkgroep_Kwaliteit_van_Praktijkgericht_Onderzoek_en_het_Lectoraat.pdf?1485334422

Vereniging Hogescholen (2019). Advies werkgroep functieprofielen. Vereniging Hogescholen. https://www.verenigingh ogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/001/175/original/Advies_werkgroep_functieprofielen_onderzoek_-_2019.pdf?1607939753

Vereniging Hogescholen (2020). *Visiedocument. Ontwikkeling van het lectoraat.* Vereniging Hogescholen. https://open.overheid.nl/documenten/ronl-74a5d91c-fdd0-4413-8a94-85945e69f38c/pdf

Vereniging Hogescholen (2021). *Factsheet – toelichting financiële jaarcijfers 2021.* https://www.verenigingh ogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/001/383/original/Factsheet_financi%C3%ABle_positie_hogescholen_2017-2021.pdf?1682940252

Vereniging Hogescholen (2021). *Financiële kerngetallen hbo 2017-2021.* Vereniging Hogescholen. https://www.verenigingh ogescholen.nl/kennisbank/feiten-en-cijfers/artikelen/financien

Vereniging Hogescholen (2022). *Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek (BKO). Kwaliteitszorgstelsel Praktijkgericht Onderzoek Hogescholen 2023-2028.* Vereniging Hogescholen. https://www.verenigingh ogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/001/330/original/Brancheprotocol_Kwaliteitszorg_Onderzoek_%28BKO%29_2023-2028.pdf?1657699530

Vereniging Hogescholen (datum onbekend). Lectoren en onderzoekscultuur. [webpagina]. https://www.verenigingho-gescholen.nl/themas/lectoren

Vereniging van Lectoren (datum onbekend). *Profiel van de lector.* [webpagina]. https://lectoren.nl/lector-en-lectora-ten/profiel-van-de-lector

Vogelezang, S., & Vennekens, A. (2022). *Feiten & Cijfers Praktijkgericht onderzoek bij lectoraten hogescholen.* Rathenau Instituut. https://www.rathenau.nl/nl/wetenschap-cijfers/geld/inkomsten-uitgaven-van-universiteiten-en-hogescho-len/praktijkgericht-onderzoek-hogescholen

Vogelezang, S., Koens, L., & Vennekens, A. (2022). *Monitor praktijkgericht onderzoek 2022*. Rathenau Instituut. https://www.rathenau.nl/nl/werking-van-het-wetenschapssysteem/monitor-praktijkgericht-onderzoek-2022

Wierda-Boer H., & de Lange, M. (2020). 9 tips om vernieuwing vast te houden. *Didactief, 4*, 22-23. https://blog3.han.nl/verbindendvernieuwen/wp-content/uploads/sites/28/2020/04/Didactief_april2020_DIT.pdf

Bijlage 2: Overzicht respondenten interviews en werksessies

Geïnterviewde	Functie	Organisatie
Stefan Wortel Ewout Crijnen	Directeur Finance & Control (F&C) en Concern Controller Manager Onderzoek bij de dienst Onderwijs, Onderzoek en Studentzaken	Hogeschool Leiden
Derk Haaksma	Directeur van de dienst Finance, Control & Analytics	Hogeschool Utrecht
Willem van der Meer	Controller	Haagse Hogeschool
Arjan Lagendaal	Financieel directeur	Hogeschool Rotterdam
Jolanda Hagemeijer David Nieuwenhuizen Dymph van Outersterp	Directeur Financiën, Planning en Control Beleidsmedewerker Financiën en Control Beleidsmedewerker onderzoek	Hogeschool van Amsterdam
Robert Loesberg	Senior accountant hoofd sectorgroep Onderwijs	PWC
Niek van den Berg	Lector praktijkonderzoek	Aeres Hogeschool en mbo
Chris Holman	Practor Burgerschap	Noorderpoort College
Inne Vandyck	Practor Digitale Pedagogiek en Didactiek	Vista College
Ada ter Maten	Practor Leerwerkplaatsen en docent-onderzoeker hogeschool	ROC Albeda en Hogeschool Rotterdam
Heidi Kamerling	Practor Groene Leefbare Stad	Yuverta
Willem Hazenberg	Practor Waterstof in de Industrie	Drenthe College
Ronald Ferket	Practor mbo data impact	Koning Willem I College
Martine Rutten	Coördinator Onderzoek	Vereniging Hogescholen
Frank van der Zwan – Scholz	Kwartiermaker Professional Doctorate	Vereniging Hogescholen
Joeri van der Steenhoven	Lid College van Bestuur	Hogeschool Leiden
Barbara Oomen	Voorzitter College van Bestuur	Hogeschool Zeeland
Hendrik-Jan van Arenthals	Voorzitter College van Bestuur	Scalda
Marc van der Meer	Lid kwaliteitscommissie	Stichting practoraten
Renee van Schoonhoven	Hoogleraar onderwijsrecht	Vrije Universiteit Amsterdam

Deelnemers Werksessies	Organisatie	Perspectief
Jorick Scheerens	Stichting Practoraten	Vertegenwoordigers vanuit het brede onderzoeksveld
Jan Jurriëns	Vereniging van Lectoren (Kwaliteitskring)	
Han Dahlmans	MBO Raad (afdeling onderzoeksontwikkeling)	
Martine Rutten	Vereniging Hogescholen	
Jacob Jolij	Universiteiten van Nederland	
Janet Veldstra		
Lionne Koens	Rathenau Instituut	
Johannes van der Vos	SIA	Onderzoeksfinanciers
Digna van den Broek	NRO	

Bijlage 3: Aanvullende gegevens

Tabel B3.1 Overzicht geldstromen van vijf mbo-instellingen (verslagjaar 2020-2022) in K€*

Naam	Rijksbijdragen (K€)	Overige overheidsbijdragen en-subsidies (K€)	Baten werk in opdracht van derden (K€)	Totaal van geldstro-men (K€)
Firda 2020	119.912	764	5.102	125.778
2021	131.770	803	5.361	137.934
2022	134.863	1.201	7.463	143.527
Noorderpoort 2020	113.964	2.427	446	116.837
2021	128.317	2.305	1.067	131.689
2022	133.066	1.305	1.377	135.748
Summa College 2020	142.018	2.680	2.668	147.366
2021	160.909	2.758	2.968	166.635
2022	169.867	3.406	3.780	177.053
Yuverta 2020	127.057	364	641	128.062
2021	247.449	1.050	2.800	251.299
2022	264.140	296	2.347	266.783
ROC Mondriaan 2020	165.349	11.270	1.078	177.697
2021	187.648	11.348	1.453	200.449
2022	194.984	11.132	1.440	207.556
Eindtotaal	2.421.313	53.109	39.991	2.514.413

Bron: jaarrekeningen DUO 2018-2022

* Dit omvat niet alle informatie of financiering. Sommige financiële gegevens kunnen onder een andere post of geldstroom zijn geregistreerd.

Bijlage 4: Financiële Analyse

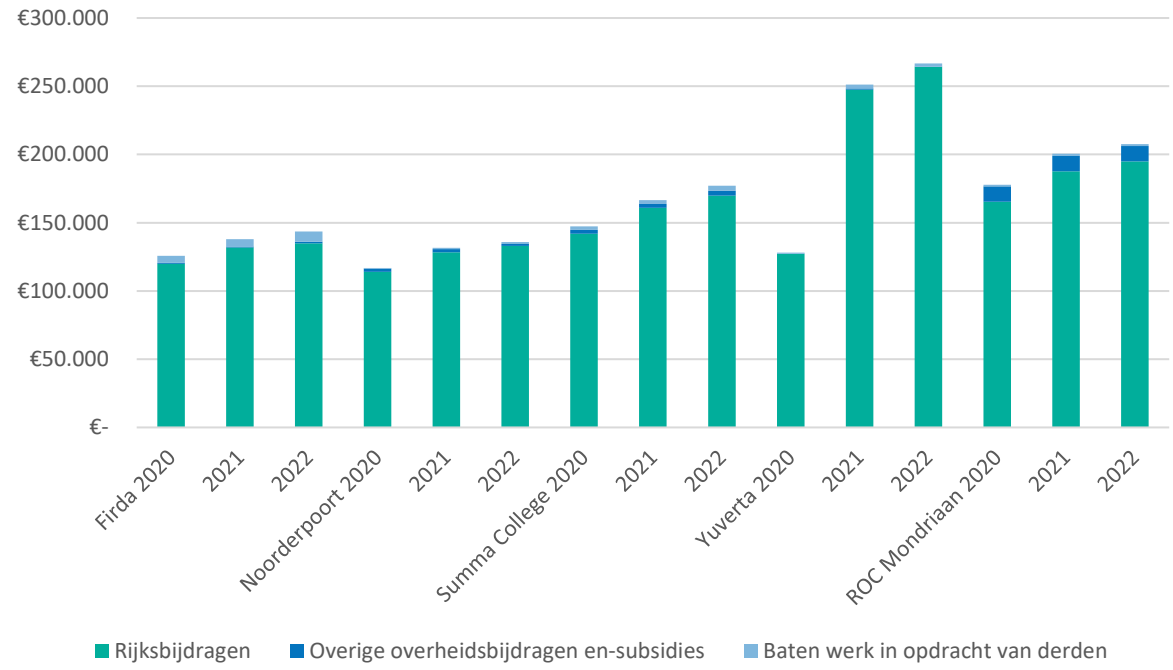
Algemeen beeld financiën mbo-instellingen

Voor de analyse van de bekostiging van onderzoek in het mbo zijn de jaarverslagen en jaarrekeningen van vijf mbo-instellingen onderzocht: ROC Mondriaan, Yuverta, Summa College, Firda en Noorderpoort. Deze instellingen zijn geselecteerd vanwege hun actieve betrokkenheid bij praktijkonderzoek. Allereerst zijn de jaarverslagen van deze vijf mbo-instellingen geanalyseerd aan de hand van zoektermen zoals praktijkonderzoek, lumpsum, Rijksbijdrage en innovaties. Niet alle jaarverslagen bevatten specifieke vermeldingen over praktijkonderzoek of de financiering ervan, waardoor details minder duidelijk zijn. Dit betekent niet dat deze instellingen niet bijdragen aan praktijkonderzoek. Daarom is er ook een analyse uitgevoerd op de jaarrekeningen. Hieronder volgen de bevindingen.

ROC Mondriaan heeft diverse initiatieven ondernomen op het gebied van praktijkonderzoek en onderwijsinnovatie, met een focus op thema's zoals Food Innovation and Concepts en Hostmanship. De instelling beschikt over meerdere practoraten die zich in verschillende stadia van ontwikkeling bevinden en heeft een jaarlijks innovatiebudget van € 15 miljoen. Yuverta legt de nadruk op duurzaamheid en ontwikkeling binnen de groene sector, met initiatieven zoals de oprichting van hotspots (Water in Dordrecht, Groene Leefbare Stad in Houten, Circulaire Voedselketen in Den Bosch, Boxtel en Horst) en de versterking van practoraten. Firda richt zich op maatwerktrajecten en samenwerking met andere (onderwijs)organisaties. Noorderpoort biedt een breed scala aan opleidingen en legt nadruk op klantgerichtheid en onderwijskwaliteit. Hoewel specifieke vermeldingen over praktijkonderzoek in de jaarverslagen ontbreken, betekent dit niet dat er geen aandacht aan wordt besteed.

Figuur B4.1 geeft een overzicht van de geldstromen van de financiële baten voor de vijf mbo-instellingen gedurende de verslagjaren 2020, 2021 en 2022, onderverdeeld in Rijksbijdragen, Overige overheidsbijdragen en subsidies, en Baten voor werk in opdracht van derden. De tabel bij deze grafiek is opgenomen in bijlage 3 (zie tabel B3.1). De cijfers zijn afgerond naar duizendtallen, aangeduid met K€.[52]

Figuur B4.1 Overzicht geldstromen van vijf mbo-instellingen (verslagjaar 2020-2022)

Bron: jaarrekeningen DUO 2018-2022, aangepast door Regioplan

Op basis van de gegevens in figuur B4.1 kunnen enkele observaties worden gemaakt. De Rijksbijdragen vormen de grootste bron van inkomsten en tonen een stijgende trend bij elke instelling. Firda toont een aanzienlijke toename in 'Baten

[52] De afkorting 'K€' staat voor duizend euro. Alle bedragen in de tabel zijn afgerond en uitgedrukt in duizendtallen.

werk in opdracht van derden' van 5.102 K€ in 2020 tot 7.463 K€ in 2022. Bij Noorderpoort zijn de 'Overige overheidsbijdragen en subsidies' in 2022 afgenomen ten opzichte van 2020, terwijl de 'Baten werk in opdracht van derden' zijn gestegen. Summa College toont een gestage groei in alle categorieën over de drie jaren. Bij Yuverta is er een significante toename van de 'Rijksbijdragen' tussen 2020 en 2021, en de 'Baten werk in opdracht van derden' zijn meer dan verviervoudigd in diezelfde periode. ROC Mondriaan heeft de hoogste 'Overige overheidsbijdragen en subsidies' van alle instellingen, met een consistent bedrag van ongeveer 11.000 K€ per jaar. Het toont ook een solide groei in de totale geldstromen over de jaren.

In het totaal van de drie jaren vertegenwoordigen de gecombineerde geldstromen van de vijf instellingen een aanzienlijk bedrag van 2.514.413 K€, waarvan de Rijksbijdragen het leeuwendeel uitmaken. De financiële cijfers tonen over het algemeen een positieve ontwikkeling, met stijgende inkomsten uit zowel overheidsbijdragen als externe opdrachten. De financiële positie van mbo-instellingen is verbeterd, waarbij de Rijksbijdragen als voornaamste en groeiende inkomstenbron fungeren.
Deze stijgende inkomsten zijn echter niet rechtstreeks toe te schrijven aan de financiering voor praktijkonderzoek binnen deze mbo-instellingen.

Bijlage 5: Tweede en derde geldstroom: financieringsbronnen en voorwaarden

Financieringsbron	Omvang geldstroom	Specificaties	Randvoorwaarden				Verschil met hbo/wo
			Penvoerderschap	Eisen aan instelling	Eisen aan aanvrager (persoon)	Eisen aan samenwerking	
Comeniusbeurs mbo 2024	Totaal: € 1.400.000 Per aanvraag: € 50.000	Teaching Fellow 12-18 maanden Kleinschalige projecten Vier thema's	Mbo	Bekostigd ROC of beroepscollege	- In loondienst - Tenminste twee jaar onderwijservaring - Toont ambitie in eigen ontwikkeling - Studentcontact	-	Comeniusprogramma mbo beschikbaar sinds 2023. In h(b)o ook Senior Fellows (€ 100.000) en Leadership Fellows (€ 500.000).
SIA: KIEM 2021-2024 Groene practoraten	Totaal: € 1.104.517 Per aanvraag: € 40.000	12 maanden 25% cofinanciering	Mbo	Bekostigde mbo-instelling	-Practor onderdeel van (CIV)-koepelplan - Begeleid door stichting 'Ieder mbo een practoraat'	- Minimaal 1 lectoraat betrokken - Lectoraat aangesloten bij Centre of Expertise – Minimaal 2 praktijkpartners betrokken, waarvan 1 mkb-bedrijf	
SIA: City Deal Kennis Maken (CDKM) 2023	€ 500.000 per aanvraag	20% cofinanciering	Hbo of universiteit	Alleen specifieke instellingen		College van burgemeester en wethouders desbetreffende stad is consortiumpartner	
SIA: RAAK.PRO 2024	Totaal: € 18,2 miljoen Per aanvraag: € 700.000	30% cofinanciering Deminimisdrempel Ethische verklaring of vergunning	Bekostigde hogeschool	Bekostigde hogeschool	Aanvraag is opgesteld onder verantwoordelijkheid van een lector	Minimaal 2 mkb-bedrijven en/of publieke partijen uit de beroepspraktijk	
SIA: RAAK-publiek	Totaal: € 5.172.272 Per aanvraag: € 300.000	50% cofinanciering De-minimisdrempel voor consortiumpartners Ethische verklaring of vergunning	Bekostigde hogeschool	Bekostigde hogeschool	Aanvraag is opgesteld onder verantwoordelijkheid van een lector	Minimaal 2 publieke partijen. Mbo als publieke partij als het onderzoek zich richt op mbo-praktijkprofessionals	

SIA: RAAK.MKB2024	€ 5.129.547 (€ 300.000 per aanvraag)	% cofinanciering De-minimis-drempel voor consortium-partners Ethische verklaring of vergunning	Bekostigde hogeschool	Bekostigde hogeschool	Aanvraag is opgesteld onder verantwoordelijkheid van een lector	Minimaal zes mkb-ondernemingen en minimaal één organisatie van samenwerkende partijen die de mkb-praktijk vertegenwoordigt, zoals een koepel- of brancheorganisatie of een beroepsvereniging.	
SIA: SPRONG 2020-2029 - Ronde 3	Totaal: € 12 miljoen Per aanvraag: € 1 miljoen	twee periodes van 4 jaar. Totale loptijd 8 jaar. Thema's uit missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid.	bekostigde hogescholen	Maximaal betrokken bij vier SPRONG-groepen binnen de rondes 1, 2 en 3 als penvoerder Helder functiehuis voor onderzoek	- Herkenbaar en afgebakend onderzoeksprofiel, dat aansluit op strategiehogeschool - Bewezen hoge onderzoekskwaliteit - Netwerk en fondsenwerving - Heeft impact en brengt dit structureel in kaart	- Medeaanvrager is hogeschool. - Potentie om binnen 8 jaar uit te groeien tot krachtige SPRONG-groep. - Praktijkpartners, publieke instellingen en overheden.	
SIA: Financiering PD-kandidaten 2023-2027	Totaal: € 14.465.200 Per aanvraag: € 249.400		bekostigde hogescholen die deelnemen binnen de pilot PD en betrokken zijn bij één van de zeven domeinen	Trekkingsrecht: maximale aantal PD-posities hbo Alleen loon-, reis- en studiekosten Eigen bijdrage hogeschool, afhankelijk van salarisschaal kandidaat	In 3 tot 4 jaar voltijd of in deeltijd van minimaal 0,6 fte en maximaal 6 jaar Positief oordeel Graduate Commissie. Afgeronde universitaire of hbo-master Relevante praktijkervaring	- Positief oordeel over geschiktheid consortium - Twee lectoren betrokken, waarvan 1 optreedt als supervisor - Dagelijkse door lector of PD-er/PhD-er - 2 professionals (minimaal masterniveau, 1 heeft beslissingsbevoegdheid) lid van de begeleidingscommissie	
NWO-Zonmw: Academische Werkplaatsen Wijkverpleging	Totaal: € 5.400.000 Per aanvraag: € 1.080.000	Op uitnodiging Cofinanciering 5%	Onderzoeksorganisaties in de zin van het EU staatssteunrecht Specifieke samenwerkingsverbanden wijkverpleging.			Minimaal 1 zorginstellingen, 1 hbo-instelling en 1 mbo-instelling, aanbieders wijkverpleging, lectoraat en universiteit (leerstoelen verplegingswetenschap). Betrokkenheid van V&VN en koepelorganisaties van beroepsgroepen en opleidingsinstituten	

RIF mbo 2024-2027	Totaal: € 123 miljoen Per aanvraag: € 250.000 tot € 2,5 miljoen	- Nieuwe samenwerking of opschaling - Cofinancie 33-66% waarbij de cofinanciering door de aanvrager uitsluitend in geld en maximaal 10 %	bo	Bij opschaling: Stimuleren onderzoekend vermogen en een onderzoekende houding van docenten, praktijkbegeleiders en studenten		Minimaal 1 onderwijsinstelling en 1 arbeidsorganisatie	
Erasmus+: Centres of Vocational Excellence (CoVEs) (Kenniscentra voor beroepsopleiding)	€ 4.000.000 per aanvraag		Mbo of hbo			Minimaal 8 consortiumpartners, uit minimaal 4 EU-landen, met per land minimal 1 partij uit het bedrijfsleven (bedrijf of brancheorgansiatie) en minimal 1 mbo- of hbo-instelling	
Erasmus+: Alliances for innovation (Allianties voor innovatie)	Per aanvraag: € 1 miljoen (project van 2 jaar) € 1,5 miljoen (project van 3 jaar)	Twee percelen, waarvan alleen relevant: Perceel 1: Allianties voor onderwijs en ondernemingen	Minimaal 1 hbo- en 1 mbo-instelling		-	Minimaal 8 consortiumpartners, uit minimaal 4 EU-landen. Minimaal 3 actoren uit het bedrijfsleven en minimaal 3 hbo- en/of mbo-instellingen	

Bijlage 6: kenschetsing van de verschillen in praktijkgericht onderzoek tussen mbo en hbo

Waar practoraten zich richten op indicatoren die de leeruitkomsten van studenten direct of indirect versterken, zonder per se causale verbanden te leggen (Stichting Practoraten, januari 2024), is het onderzoek bij hogescholen (en in nog sterkere mate bij universiteiten) vaker gericht op theorievorming. Een belangrijk aandachtspunt is de kwaliteit van het onderzoek. Waar het onderzoek van lectoren en professoren aan de hand van kwaliteitskaders beoordeeld wordt op kwaliteit en impact, is er op dit moment geen breed gedeelde visie op de kwaliteit van het onderzoek van practoraten en worden er geen eenduidige voorwaarden aan de (competenties van) practoren gesteld.[53]

De ontwikkeling die practoraten nu doormaken, is vergelijkbaar met het proces dat lectoren in het hbo sinds 2001 doorliepen. Vanaf 2001 zijn er lectoraten aan hogescholen ontstaan die tot doel hebben middels praktijkgericht onderzoek innovaties in de beroepspraktijken te realiseren. Het hoger onderwijs zelf vormt een van die beroepspraktijken (Pijlman et al., 2017). Meerdere publicaties beschrijven de ontwikkeling van lectoraten in de afgelopen twintig jaar. Er is dan ook een duidelijke relatie tussen de lectoraten en de practoraten; niet alleen in hun ontstaansgeschiedenis en de lessen die we kunnen trekken uit het proces van volwassenwording bij de lectoraten, maar ook in de wijze van (toekomstige) financiering, de rol van SIA en de versterking van het praktijkgericht onderzoek in Nederland. De leerpunten uit de vorming van lectoraten – zowel de positionering ten opzichte van universiteiten als het proces en het tijdpad van volwassenwording – zijn waardevol in de vergelijking met praktijkonderzoek in het mbo en hbo. Ook in de gevoerde gesprekken met vertegenwoordigers van hbo en mbo komen deze punten uitdrukkelijk naar voren. Het gaat dan om zaken die te maken hebben met de positionering en het emancipatieproces van het praktijkgerichte onderzoek. Naast het ontwikkelen van een sectorambitie en strategie gaat het daarbij zowel om het proces binnen als buiten de instelling. Denk aan de faciliteiten die ingericht moeten worden om vanuit lectoraten mee te kunnen dingen op calls, zowel inschrijven op zichzelf als het voldoen aan gestelde voorwaarden zoals kwaliteitsborging en subsidieverantwoording.

Verschillen in huidige onderzoekspraktijk tussen hogescholen en mbo-instellingen

De manier waarop en de mate waarin het onderzoek aan hogescholen en aan mbo instellingen van elkaar verschilt, is nog een open discussie. Veel kenmerken van onderzoek in het mbo (zoals besproken in hoofdstuk 2) zijn ook toepasbaar op onderzoek aan hogescholen. Denk aan het samenwerken in de driehoek onderwijs, (beroeps-)praktijk, en onderzoek. En gaat het dan om vraaggestuurd onderzoeken of ligt de nadruk op het opleveren van praktische en handelingskennis? Tegelijkertijd is er brede steun voor een eigenstandige positie voor practoren in de onderzoeksinfrastructuur, zo blijkt uit de literatuur, interviews en werksessies. Het onderzoek van practoraten wordt als complementair gezien in de onderzoeksketen, en in de praktijk werken lectoren en practoren veelvuldig succesvol samen.

Er ontstaat echter verschil van inzicht zodra geprobeerd wordt de afbakening tussen hbo- en mbo-onderzoek te preciseren in definities of taakbeschrijvingen. De onderzoekspraktijk aan zowel hogescholen als aan mbo-instellingen is dermate divers dat op meerdere grensgebieden overlap bestaat. Deze overlap maakt een precieze ‘erfafscheiding’ onmogelijk. Toch kunnen er vanuit de literatuur een aantal grove lijnen geschetst worden op zoek naar de verschillen (zie tabel B6.1).

Tabel B6.1 Overzicht verschillen onderzoek in het mbo, hbo en wo

	Mbo	Hbo	Wo
Doelstelling m.b.t. kennis	Kennisontwikkeling en -uitwisseling		
Doelstelling m.b.t. samenleving	Praktische innovatie beroepspraktijk, vooral voor het mkb. Een focus op resultaten in de vorm van innovatieve producten.	Innovatie beroepspraktijk, theorievorming	Theorievorming, bouwen aan kennissamenleving, focus op publicaties
Doelstelling m.b.t. onderwijs	Inbedding innovaties in onderwijs. Onderzoek voornamelijk gericht op vragen eigen school (Hagedoorn et al., 2023)	Verbeteren onderwijs	Opleiden van onderzoekende professionals

[53] Eerste aanzetten zijn al wel gemaakt, zie bijvoorbeeld MBO Raad. (2019). Naar een gedeelde en integrale visie op onderzoek over, met en in het mbo. https://www.mboraad.nl/publicaties/pamflet-onderzoek-het-mbo
Stevens, R., Koole, H., Van der Meer, M., Ritzen, H., & Westerhuis, A. (2020). Onderzoek naar de vragen van morgen: Kwaliteitscriteria voor practoraten. Ieder mbo een practoraat. https://www.practoraten.nl/wp-content/uploads/2020/06/artikel-kwaliteit-practoraten-versie-juni-2020.pdf

Vervolg tabel B6.1

Mbo	Hbo	Wo
Draagvlak en facilitering	Draagvlak onderzoek in opbouw, onderzoek nog niet structureel ingericht	Onderzoek structureel ingebed
Externe gerichtheid	Onderzoek primair binnen eigen instelling en eigen regio	(Inter)nationale samenwerkingsverbanden
Kennis-infrastructuur	Kennisinfrastructuur is nog in ontwikkeling	Ontwikkelde kennisinfrastructuur
Structuur	Practor, klein team van docent-onderzoekers	Vakgroepen van onderzoekers o.l.v. principal investigator (lector/hoogleraar)

Bron: Regioplan/ECBO, gebaseerd op deskresearch (zie voor bronnenlijst bijlage 1).

Twee zaken vallen op aan deze kenschetsing. Ten eerste dat de diversiteit aan onderzoekspraktijken in het mbo het nodig maakt te spreken in termen van 'vooral', 'voornamelijk', en 'primair'. En ten tweede dat een aantal verschillen reflectief zijn voor het volwassenwordingsproces – in plaats van dat het fundamentele verschillen betreft. Denk hierbij aan het gegeven dat het draagvlak nog in opbouw is, de kennisinfrastructuur nog in ontwikkeling en de personele structuur nog smal. Deze kenschetsing is dan ook het beste te lezen als een weergaven van de huidige stand van zaken ('*ist*') en niet als hoe het zou moeten zijn ('*soll').*

Mogelijke manieren om principiële verschillen te duiden

Bij het zoeken naar de 'soll' en mogelijke manieren om principiële verschillen in onderzoek door practoren, lectoren en hoogleraren te duiden, kunnen we drie typen verschillen onderscheiden:

1. De verschillen zijn dusdanig dat ze te duiden zijn als verschillen in *aard.* (difference-in-kind).
2. Onderzoek vindt plaats volgens dezelfde principes, alleen de mate waarin verschilt. (difference-in-degree).
3. Verschillen in het onderzoek kunnen (bijna) volledig verklaard worden door de verschillende contexten waarin ze plaatsvinden (difference-in-context).

Van elk van deze typen volgt nu een voorbeeld.

Difference-in-kind

In Zeeland wordt momenteel het Delta Climate Center opgericht, een kennisinstituut op het gebied van voedsel, water, en energie.[54] Dit is een samenwerking van de Zeeuwse kennisinstellingen (Scalda, Hogeschool Zuyd, University College Roosevelt, Wageningen Marine Research) en de universiteiten van Utrecht en Wageningen. Bij het maken van afspraken over de onderlinge taakverdeling is men uitgegaan van het volgende onderscheid:

- Universiteiten doen wetenschappelijk onderzoek: primair gericht op kennisvergaring en -ontwikkeling.
- Hogescholen doen praktijkgericht onderzoek: primair gericht op probleemoplossing van vraagstukken uit de praktijk, door middel van op deze vraagstukken toegespitste planvorming.
- Het mbo doet uitwerkingsgericht onderzoek: primair gericht op de praktijktoepassingen van opgedane kennis en van probleemoplossingen.

De term uitwerkingsgericht onderzoek behoefde enige toelichting. Zo wordt deze door Scalda zelf gedefinieerd: 'Uitwerkingsgericht onderzoek kenmerkt zich door het ontwerpen van mogelijke oplossingen en deze vervolgens stapsgewijs uitproberen, invoeren, evalueren en verbeteren. Naast de feitelijke oplossing of verbetering in de beroepspraktijk, beoogt uitwerkingsgericht onderzoek ook kennis te ontwikkelen over het verbeteren van het ontwerpproces, om die bij nieuwe vraagstukken in te kunnen zetten of door te kunnen ontwikkelen.'[55]
De difference-in-kind strategie ziet de onderzoeksinfrastructuur dus als een keten, waarbij de verschillende schakels een sluitend geheel vormen. De schakels zijn complementair aan elkaar, en overlappen (bijna) niet.

Difference-in-degree

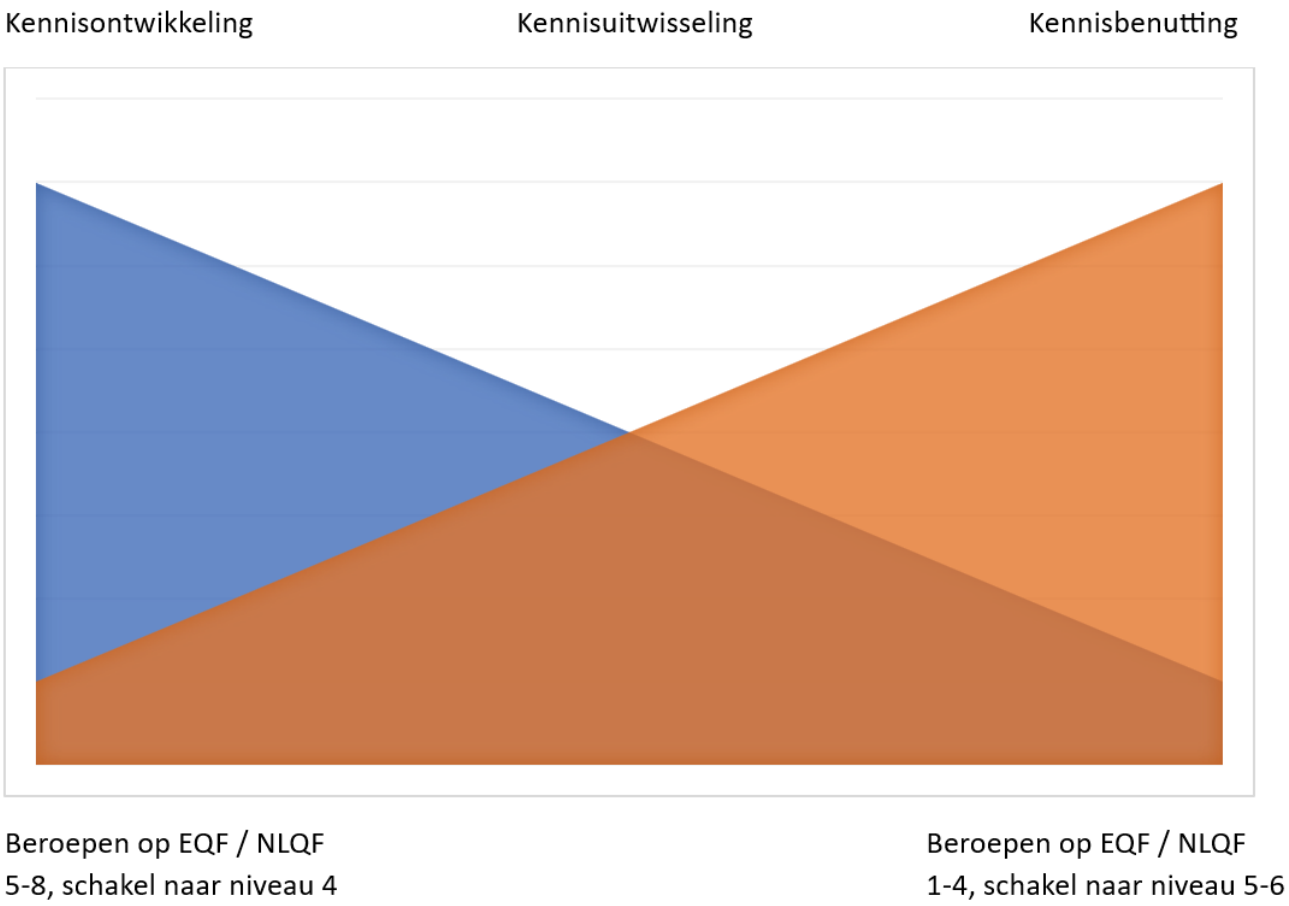
In het positiebepalingsproces van de MBO Raad over de rol van onderzoek door practoren in de onderwijsinfrastructuur is het model in figuur B6.1 (zie hieronder) voorbijgekomen. Onderzoek heeft – volgens het model – drie functies: kennisontwikkeling, kennisuitwisseling, en kennisbenutting. Een goede onderzoeker past deze functies alle drie toe, maar de mate waarin verschilt – afhankelijk van het EQF-niveau. Aan de linkerkant is het traditionele beroepspraktijk van de universiteit te zien (EQF 7 en 8); hier ligt de nadruk op kennisontwikkeling, en speelt met name kennisbenutting een kleine

[54] https://campuszeeland.nl/fase-4-delta-kennis-centrum.html
[55] Scalda en het Delta Kenniscentrum (2021) *Kennis in de praktijk*. p. 12.

rol. In het midden – op de plek van hogescholen (EQF 5 en 6) – is de mix van de functies meer in evenwicht. Vervolgens ligt bij mbo-instellingen (EQF 1-4) de nadruk op kennisbenutting en heeft kennisontwikkeling een kleinere rol.

Kenmerkend aan de difference-in-degree manier van kijken is dat elke speler in de kennisinfrastructuur dezelfde uitgangspunten heeft, maar dat de verhouding tussen deze uitgangspunten verschilt. Hierdoor ontstaat een onderzoeksinfrastructuur waarbij de kern van elke speler duidelijk herkenbaar is, terwijl er aan de randen veel overlap is. Deze overlap is niet problematisch, omdat men dezelfde uitgangspunten heeft.

Figuur B6.1 Schematische weergave van onderzoek in Nederland

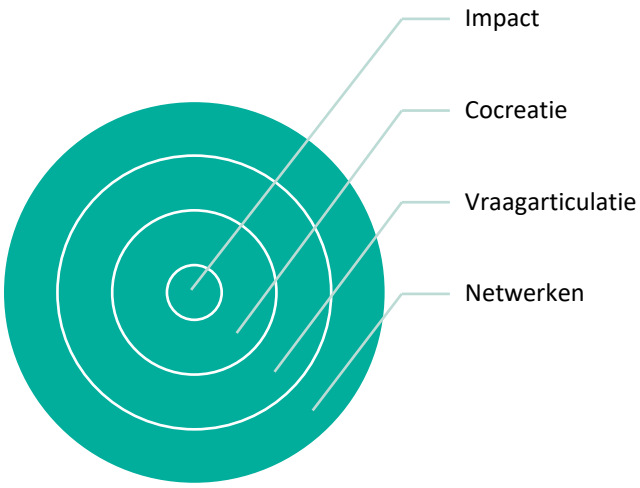

Bron: Han Dahlmans (2023) Waar zijn we als mbo-sector op het gebied van praktijkgericht onderzoek? Conceptversie

Difference-in-context

De laatste manier om te kijken naar onderzoek legt de nadruk niet op functies of methoden, maar op context. Figuur B6.2 is een schematische weergave van praktijkonderzoek. Het laat zien dat de toegevoegde waarde van onderzoek ('impact') wordt gevormd door drie voorafgaande af te pellen elementen. Het begint met netwerken, dit zijn de partners in de driehoek onderzoek, (beroeps-)praktijk, en onderwijs. In deze netwerken vindt de vraagarticulatie plaats, om vervolgens met de partners in co-creatie het onderzoek op te zetten en uit te voeren. Alle onderzoeksverschillen komen in dit schema voort uit het netwerk van de onderzoeker. Verschillende constellaties van partners zullen immers leiden tot verschillende onderzoeksvragen, en de manier waarop het onderzoek uitgevoerd wordt, zal afhankelijk zijn van zowel de vraagarticulatie als van de capaciteiten van de partners. Gezien de verschillende contexten van mbo-instellingen en hogescholen zal er dus ander onderzoek worden uitgevoerd. Ook in het hypothetische geval dat de actoren in de driehoek exact hetzelfde zijn, is het redelijk om te verwachten dat er ander onderzoek uit zal komen: de verschillende functies in het onderwijsbestel van mbo en hogescholen zorgen er immers voor dat de *relatie* van de instelling met de actoren van een andere aard zal zijn, en daarmee ook het proces van vraagarticulatie en co-creatie.

Figuur B6.2 Schets relevante elementen in praktijkonderzoek

Bron: Johannes de Vos, gebaseerd op de RAAK-subsidiecriteria

Reflectie

Er is momenteel geen consensus over de precieze verschillen in het onderzoek dat door hogescholen en aan mbo-instellingen wordt uitgevoerd. Vanuit de literatuur lijken de meeste verschillen voort te komen uit het volwassenwordingsproces van onderzoek in het mbo.

Zoals hiervoor geschetst, zijn er drie manieren om een meer principieel onderscheid te maken over wat het verschil in onderzoek zou *moeten* zijn. Dat zijn difference-in-kind (de aard van het onderzoek verschilt), difference-in-degree (de aard verschilt niet, maar de mate waarin deze terugkomt wel), of difference-in-context (de context waarin onderzoek plaatsvindt bepaalt de aard en proces). Het ligt voor de hand dat een volwassen, eigenstandige, en gelijkwaardige positie in de onderzoeksinfrastructuur voor practoraten vormgegeven wordt aan de hand van deze typeringen.

Uit de interviews en werksessies komen daarnaast een aantal breed gedragen principes naar voren waaraan onderzoek door practoren zou moeten voldoen. Dit zijn:

- onderzoek moet complementair zijn aan onderzoek van andere partners in de onderzoeksinfrastructuur;
- onderzoek moet tot doel hebben de beroeps- en onderwijspraktijk te versterken. Met beroepspraktijk wordt dan bedoeld de praktijk waartoe het mbo opleidt;
- onderzoek moet aansluiten bij de bestaande rol van het mbo in de regio;
- practoren (en mbo-instellingen in het algemeen) moeten in staat gesteld worden om een betrouwbare onderzoekspartner te zijn.

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
T +31(0)20 531 53 15
www.regioplan.nl

ECBO